



milieudefensie
anders kijken, anders kiezen

Jaarverslag **2013**



Over dit jaarverslag

Een organisatie die van bedrijven en overheden transparantie eist, levert zelf minimaal de kwaliteit die hij van anderen eist. Milieudefensie dingt daarom mee naar de Transparant Prijs voor het beste charitatieve jaarverslag, een initiatief van de Donateursvereniging en PricewaterhouseCoopers. Hun beoordeling geeft ons waardevolle informatie over de sterke en de zwakke punten van ons verslag.

Om u als lezer optimaal te bedienen, plaatsten we extra's als achtergrondinformatie in 'uitstappagina's'. Wilt u ze lezen, dan klikt u ze aan. Verder verwijzen we regelmatig met links naar meer informatie op onze website. Dat geldt ook voor diverse beleidsdocumenten.

Bij geen enkele organisatie telt een jaar alleen successen. Milieudefensie vormt daarop geen uitzondering, daarom besteden we ook aandacht aan wat minder goed ging.

Om geld en papier te besparen wordt dit jaarverslag uitsluitend op internet gepubliceerd en niet gedrukt. Wilt u toch liever een papieren versie? Bel (020 6262 620) of [mail onze Servicelijn](#) en wij sturen het u gratis toe.

In dit verslag kunt u zowel verticaal als horizontaal door de tekst bewegen, wat de leesbaarheid ten goede komt. Wij horen graag of deze navigatie u bevalt. Door [hier te klikken](#), kunt u uw ervaringen direct met ons delen.

Dit jaarverslag is interactief:



gebruik de pijlknoppen om door de paragrafen te bladeren...



... scroll om te lezen ...



... klik om naar verschillende onderdelen van het jaarverslag te springen...



... en klik voor extra content, binnen het jaarverslag of op internet.

Dit interactieve format wordt door sommige programma's niet volledig ondersteund.

U kunt het jaarverslag het beste openen in Adobe Reader.



[Adobe Reader is hier gratis te downloaden.](#)



Milieudefensie in het kort

Steeds meer mensen begrijpen dat we anders met onze omgeving en grondstoffen moeten omgaan dan we gewend zijn. Toch doet Nederland het als het om duurzaamheid gaat niet bijster best. We rennen rond in een cirkel die we maar moeilijk weten te doorbreken. Heen en weer geslingerd tussen het milieu dat om minder consumptie vraagt en de economie die om meer vraagt.

Anders kijken, anders kiezen

Ergens voelen we wel dat dit moet veranderen, maar we worstelen met de manier waarop. Toch is dat vooral een kwestie van anders kijken. Maar ook van anders kiezen. Dat duidelijk maken is de missie van Milieudefensie. Want je kunt natuurlijk denken: het zal mijn tijd wel duren. Maar geldt dat ook voor onze kinderen?

Milieudefensie laat zien welke gevolgen de huidige manier van produceren en consumeren wereldwijd hebben voor mens en milieu. En we versnellen de omslag naar een duurzame en rechtvaardige wereld door een beroep te doen op bedrijven en overheden om een andere weg in te slaan.

Burgers cruciaal

De steun en inzet van burgers is daarbij cruciaal. In de eerste plaats van onze eigen bijna 85.000 leden en donateurs en 65 lokale afdelingen. En van een veelvoud daarvan in onze succesvolle landelijke campagnes.

Als lid van Friends of the Earth International – het grootste milieunetwerk ter wereld met 5.000 lokale afdelingen en 2 miljoen leden en donateurs in 74 landen – reikt onze invloed verder dan ons eigen land.



Lokale initiatieven bundelen en versterken

Milieudefensie wil dat Nederland zorgvuldig omgaat met wat de aarde ons biedt. En dat we eerlijk delen, met de rest van de wereld en met de generaties na ons. De krachten die dit streven in de weg staan, zijn heel sterk. Daarom is veel maatschappelijke (tegen)macht noodzakelijk. Milieudefensie bouwt daar aan mee. Dat doen we onder andere door het bundelen en versterken van lokale initiatieven.

De economische crisis en het herstel van de oude economie bepalen het denken van overheid en bedrijfsleven. Aandacht voor de voedsel- en klimaatcrisis, die het voortbestaan van de mensheid bedreigen, is er nauwelijks. Bedrijven – en dan met name de grote multinationale ondernemingen – bepalen de koers en hebben een onevenredige invloed op het doen en laten van overheden en supranationale instellingen. Maatschappelijke organisaties die aandacht vragen voor het publieke belang en dit een plek willen geven in de besluitvorming, stuiten op gevestigde belangen en de veel omvangrijkere tegenlobby van het bedrijfsleven.

Milieudefensie vindt dat het streven naar een duurzame en eerlijke wereld voorop moet staan. Het besef dat het anders moet, leeft bij een aanzienlijk deel van de bevolking, maar dringt nog onvoldoende door tot bestuurders en beleidsmakers: het is nog niet zichtbaar genoeg. Milieudefensie wil daar verandering in brengen. Als sterke vereniging met een groeiend ledenaantal bundelen wij lokale krachten, die we inzetten voor het publieke belang.

Onze verkeerscampagne voor gezonde lucht en schaliegas campagne tegen milieuontwrichtende winningsmethoden bewijzen het succes van onze aanpak. Burgers komen op voor hun recht op een gezonde leefomgeving, wij bundelen en versterken dat signaal. Zo kwamen deze onderwerpen op de politieke agenda en beïnvloedden we samen de besluitvorming ten gunste van mens en milieu. Boringen naar schaliegas zijn uitgesteld en we verwachten van het lokale bestuur stevige verkeersmaatregelen om de lucht gezonder te maken. Via de rechter wisten we bovendien de snelheidsverhoging die de minister van Verkeer rondom de grote steden had ingevoerd, ongedaan te maken. Ook dat is beter voor onze gezondheid.

Door onze aanpak scheppen we ruimte voor bedrijven en overheden die wèl de noodzaak van verandering inzien. Samen laten we de komende jaren zien dat het anders moet en anders kan. Want als we anders leren kijken, kunnen we ook anders kiezen!



Hans Berkhuis,
directeur Milieudefensie



Herman Verhagen,
voorzitter Milieudefensie



Hoofdstukken

Voorwoord Lokale initiatieven bundelen en versterken	5 Hoofdstuk 5 Samenwerking, externe relaties en communicatie
1 Hoofdstuk 1 Samenvatting: Samen sterker	6 Hoofdstuk 6 Bestuur en organisatie
2 Hoofdstuk 2 Visie, missie en strategie	7 Hoofdstuk 7 Fondsenwerving
3 Hoofdstuk 3 Campagnes: milieuresultaten 2013	8 Hoofdstuk 8 Financieel verslag en jaarrekening
4 Hoofdstuk 4 Leden, donateurs en vrijwilligers	9 Hoofdstuk 9 Milieudefensie in 2014

Paragrafen

Over dit jaarverslag	1	Voorwoord:	
Milieudefensie in het kort	2	Lokale initiatieven bundelen en versterken	3
1 Samenvatting: Samen sterker			
1.1 Milieuresultaten	6	1.3 Financiën	8
1.2 Organisatie	7	1.4 Betrokkenheid	9
2 Visie, missie en strategie			
2 Visie, missie en strategie	11		
3 Campagnes: milieuresultaten 2013			
3.1 Voedsel	13	3.3 Energie en grondstoffen	20
<i>Campagne Kleine Hoefprint</i>	14	<i>Campagne Schaliegas</i>	21
<i>Campagne Maak van Nederland geen megastal</i>	15	<i>Campagne Landroof voor palmolie</i>	22
<i>EKO-tellingen</i>	16	<i>Campagne Shell en de olieramp in Nigeria</i>	23
3.2 Verkeer	17	<i>Campagne Verantwoorde tinwinning</i>	24
<i>Campagne Samen voor gezonde lucht</i>	18	<i>Campagne Eerlijke Bankwijzer</i>	25
<i>Project A15</i>	19		
4 Leden, donateurs en vrijwilligers			
4.1 Ambitie: vergroten en verstevigen van de betrokkenheid	27	4.3 Betrokken leden	29
4.2 Deelname aan activiteiten	28	4.4 Lokale afdelingen	30
		4.5 Vrijwilligers	31
5 Samenwerking, externe relaties en communicatie			
5.1 Samenwerkingsverbanden	33	5.4 Relaties met de media	36
5.2 Relaties met overheden en bedrijven	34	5.5 Eigen communicatiekanalen	37
5.3 Relatie met jongeren: Jongeren Milieu Actief (JMA)	35		
6 Bestuur en organisatie			
6.1 Verantwoordingsverklaring	39	6.5 Risicomanagement	43
6.2 Bestuursverslag	40	6.6 Werken bij Milieudefensie	44
6.3 Vereniging	41	6.7 Intern milieubeleid	45
6.4 Directie en management	42		
7 Fondsenwerving			
7.1 Groei ledenaantal	47	7.3 Wervingsprogramma 2010-2015	49
7.2 Resultaten werving	48	7.4 Overheidsbijdragen, schenkingen en sponsoring	50
8 Financieel verslag en jaarrekening			
8.1 Inleiding	52	8.6 Toelichting Balans	57
8.2 Balans 31 december 2013	53	8.7.1 Toelichting Baten	58
8.3 Staat van baten en lasten 2013	54	8.7.2 Toelichting Lasten	59
8.4 Grondslagen van Waardering en Resultaatsbepaling	55	8.7.3 Toelichting Lastenverdeling	60
8.5 Kasstroomoverzicht	56	8.8 Overige gegevens	61
9 Milieudefensie in 2014			
9.1 Algemeen	63	9.4 Organisatieontwikkeling	66
9.2 Campagnes	64	9.5 Begroting 2014	67
9.3 Fondsenwerving	65	9.6 Meerjarenraming	68
Colofon			
	69		

1

Samenvatting

Samen sterker



Milieuresultaten vergen jaren van voorwerk in ideevorming, overleg, lobby, onderzoek en gezamenlijke acties. Samen sta je sterker, word je beter gehoord en boek je meer resultaat. Want onze successen danken we vooral aan de tomeloze inzet en betrokkenheid van heel veel betrokkenen, zoals onze leden en donateurs. Daarnaast zijn die successen ook het resultaat van nauwe samenwerking met andere organisaties, zo toont onderstaand overzicht. Voor details verwijzen wij u graag naar de afzonderlijke hoofdstukken van dit jaarverslag.





1.1 Milieuresultaten

Voedsel

Ons pleidooi om van Nederland geen megastal te maken, landde in politiek Den Haag en bij verschillende provincies. En veevoer uit de regio is op de weg terug. In 2013 heeft Milieudefensie hiervoor met succes campagne gevoerd.

Campagne Kleine Hoefprint

Met de geslaagde introductie in 2013 van Kleine Hoefprint kaas en ijs bewezen Milieudefensie en Jongeren Milieu Actief (JMA) dat het heel goed mogelijk is ook zonder soja-import uit Zuid-Amerika prima Nederlandse zuivelproducten te maken. Door veevoer in eigen regio te verbouwen, vermindert de druk op het oerwoud in Zuid-Amerika.

Campagne Maak van Nederland geen megastal

In 2013 voerde Milieudefensie, samen met natuur- en milieufederaties, met succes campagne voor het behoud van de zogenaamde dierproductierechten. Deze rechten zorgen ervoor dat veehouderijen niet ongeremd kunnen groeien. Tot onze grote tevredenheid hield staatssecretaris Dijkema in december voor de Tweede Kamer een pleidooi voor het behoud van het stelsel van dierproductierechten voor kippen en varkens tot 2018.

EKO-tellingen

Meten is weten. In de afgelopen zestien jaar telden honderden vrijwilligers van Milieudefensie hoeveel biologische en Fair Trade-producten te koop zijn in supermarkten. Zo ook in 2013. Mede dankzij de EKO-tellingen en de media-aandacht ervoor steeg het aanbod de afgelopen jaren jaarlijks met zo'n zestien procent.



Verkeer

Luchtvervuiling door verkeer is dankzij Milieudefensie terug in de aandacht. In 2013 groeide het draagvlak voor maatregelen.

Campagne Samen voor gezonde lucht

Dankzij Milieudefensie is het begrip ultrafijnstof en de schadelijke gevolgen die dit heeft op onze gezondheid razendsnel ingeburgerd bij burgers, media en politiek. Daardoor en door de grote betrokkenheid van burgers bij dit onderwerp is luchtvervuiling door verkeer op de politieke agenda gezet. Er is het afgelopen jaar grote vooruitgang geboekt, omdat de discussie over luchtvervuiling en verkeer de strijd om meer asfalt is ontstegen. Het gaat nu over de essentie: gezondheid. Mensen worden ziek van luchtvervuiling door verkeer.

Maximum snelheden stedelijk gebied

De minister van Verkeer besloot de maximumsnelheid op veel plekken in Nederland te verhogen. Milieudefensie maakte bezwaar en tekende beroep aan. Met succes. In november vernietigde de rechter het besluit van de minister tot de snelheidsverhoging op de A13 bij Overschie. Volgens de rechter heeft de minister te weinig rekening gehouden met de argumenten van Milieudefensie. In januari 2014 kwam de rechter in Amsterdam tot hetzelfde oordeel over de snelheidsverhoging op de A10 West.

Project A15

De introductie van het project A15 was succesvol, het genereerde veel publiciteit. We zetten het project neer in een nieuwe site en huisstijl, we bouwden aan pilots voor elektrisch rijden en een energienetwerk voor wind en zon. We tekenden de eerste samenwerkingsovereenkomsten en contracteerden een aantal sponsors.



Energie en Grondstoffen

In 2013 waren onze belangrijkste projecten op het gebied van grondstoffen en energie: schaliegas, landroof voor palmolie, de voortdurende olievervuiling in Nigeria en een duurzamere vorm van tinwinning in Indonesië. Op alle fronten boekten we vooruitgang.

Campagne Schaliegas

De problemen van schaliegasboringen in Nederland staan op de politieke agenda. Eind 2013 waren meer dan 100 gemeenten en acht provincies schaliegasvrij

Minister Kamp trok zijn groen licht voor proefboringen in. Dit in afwachting van een structuurvisie voor het aanwijzen van boorlocaties. In de praktijk betekent het dat Milieudefensie, samen met een grote groep betrokkenen, de start van proefboringen voor een lange periode tegen kon houden.

Campagne Landroof voor palmolie

Palmolie is steeds meer in trek als biobrandstof. De groeiende markt is ongunstig voor mens en milieu, met name in de productielanden. Nederland is belangrijk afnemer. Milieudefensie voerde in 2013 actie om vraag en aanbod van palmolie tegen te gaan. Naar aanleiding van de oproep van Milieudefensie stelde minister Ploumen van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking eraan te willen bijdragen dat Nederlandse bedrijven en financiële instellingen een gidsrol vervullen bij het tegengaan van landroof.

Campagne Shell en de olieramp in Nigeria

De aandacht voor de rechtszaak heeft geleid tot verbetering van onze positie als gesprekspartner van de overheid. Milieudefensie is sinds dit jaar ook betrokken bij de implementatie van VN-regels over de aansprakelijkheid van bedrijven in risicosectoren zoals olie en gas.

In januari 2014 maakte Shell bekend dat de oliewinning in Nigeria een probleem vormt voor de organisatie en grotendeels uitgefaseerd wordt. Ook olieboringen op de Noordpool en schaliegasboringen in de Verenigde Staten gaan voorlopig niet door.

Campagne verantwoorde tinwinning

In 2013 kon Milieudefensie – samen met enkele zusterorganisaties van Friends of the Earth International en een groot aantal elektronicamerken – het grootste tinmijnbouwbedrijf op het Indonesische eiland Bangka overhalen een meer verantwoorde tinwinning te starten. Projectcoördinatie lag bij het Initiatief Duurzame Handel (IDH, ministerie van Ontwikkelingssamenwerking).

Eerlijke Bankwijzer

Samen met Oxfam Novib, Amnesty International, FNV, Dierenbescherming en PAX werkte Milieudefensie aan internationalisering van de Eerlijke Bankwijzer. Hierin beoordelen we het beleid van belangrijke banken en onderzoeken we hoe zij hun kapitaal investeren.

SER-Energieakkoord

Met veel waardering van de leden heeft Milieudefensie bijgedragen aan de totstandkoming van het SER-Energieakkoord en dit ook mede ondertekend. Ons motto: van inspanningsverplichting naar resultaatverplichting!





1.2 Organisatie

In het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 liggen de ambities van Milieudéfensie voor de lange termijn vast. Jaarlijks wordt dit ABP voor de komende drie jaar vertaald in een meerjarenperspectief met een financieel sluitende meerjarenraming en evalueren we de voortgang. In 2013 lag Milieudéfensie op koers. Een wezenlijke tussentijdse bijstelling van het ABP is dus niet nodig.

In 2013 volgde het Algemeen Bestuur de eind 2012 doorgevoerde interne herschikking op de voet. Het blijkt een goed werkende verandering. Het medewerkersbestand is met deze herschikking teruggebracht van 44,9 tot 43,6 fte, zonder gedwongen ontslagen.





1.3 Financiën

Om financiële risico's in de toekomst zoveel mogelijk te verkleinen groeit Milieudéfensie stapsgewijs naar een 'kernorganisatie', die desnoods ook zonder overheidsbijdragen goed presteert.

Financieel verliep 2013 beter dan begroot. Dit komt voornamelijk door scherpe kostenbeheersing (minder uitgaven) en groei van eigen fondsenwerving (meer inkomsten).

De contributies, donaties, giften, schenkingen en nalatenschappen bedroegen in 2013 samen € 3.724.570, een flinke groei ten opzichte van 2012 (€ 3.508.093).

De kosten van de fondsenwerving bedroegen € 477.891 (2012: € 674.385), 12,6 procent van de baten uit de fondsenwerving (2012: 19,1%).

Aan de doelstelling is € 6.410.381 besteed, 84,0 procent van de totale baten (2012: 81,9%).





1.4 Betrokkenheid

Leden, donateurs, lokale afdelingen en vrijwilligers vormen samen met het bestuur en de medewerkers Milieudéfensie. We zijn erg blij dat veel nieuwe initiatieven in 2013 breed aansloegen: de Milieudéfensie Academie, het Milieudéfensie Symposium en het Milieudéfensie Kerstdiner werden in 2013 voor het eerst georganiseerd en waren meteen een hit. Sommige zaken gingen minder goed. Zo bleek het online platform De Milieubeweging in de gekozen vorm niet levensvatbaar, dus hebben we die plannen inmiddels omgegooid.

Leden en donateurs

Op 31 december 2013 telde Milieudéfensie 46.085 leden, 442 meer dan in 2012 (eind 2012: 45.643). Het aantal donateurs steeg met 139 naar 38.229 (eind 2012: 38.090). Het totaal aantal leden en donateurs steeg naar 84.314 (2012: 83.733).

Top-down en bottom-up

Milieudéfensie mobiliseert mensen om bedrijven en overheid andere keuzes te laten maken. Dat blijkt wel uit onze acties in 2013. Onder druk van onder andere Milieudéfensie verklaarden meer dan 100 gemeenten en acht provincies zich schaliegasvrij. We verzamelden 65.000 handtekeningen met de petitie Stop Schaliegas. Ook met de campagne Samen voor Gezonde Lucht haalden we veel handtekeningen op in de actieplaatsen Amsterdam, Eindhoven en Rotterdam. Kaas en ijs van de Kleine Hoefprint (geproduceerd zonder Zuid-Amerikaans soja) gingen bij duizenden over de toonbank.

We deden goede ervaringen op met organiseren, waarbij Milieudéfensie initiatieven bottom-up stimuleert en ondersteunt in plaats van top-down acties te organiseren en uit te rollen. De ervaringen van het afgelopen jaar zijn dermate positief, dat we deze methode verder in de organisatie uitrollen. Mobiliseer mensen, begin bij de basis. Een helder uitgangspunt.



2

Visie, missie en strategie



Milieudefensie werkt aan een Nederland dat minder verspilt van wat de aarde ons biedt. En dat ook eerlijker deelt met de rest van de wereld en met de generaties na ons. De steun en de inzet van burgers is daarbij cruciaal.





Hoe wij naar de wereld kijken

Een schone en rechtvaardige wereld is mogelijk. De huidige belasting van de aarde overschrijdt echter alle grenzen. Deze overbelasting stopt niet vanzelf. Daarvoor zijn ingrijpende veranderingen in productie- en consumptiepatronen nodig. Dit lukt volgens Milieudefensie alleen met steun en inzet van Nederlandse burgers. Zij zijn cruciaal om de noodzakelijke verandering te realiseren en tegenwicht te bieden aan de korte termijn blik van overheid en bedrijfsleven.

Er is een omslag nodig van de huidige, op permanente groei gerichte en op fossiele brandstoffen en uitputting van grondstoffen draaiende economie, naar een circulaire en op duurzame energie draaiende economie. Dat vraagt om een structurele verandering van de werkwijze van bedrijven, van het bestuur en beleid van overheden en van de waarden die ons als burgers drijven.

Hoe wij onze rol zien

Milieudefensie laat zien welke gevolgen de huidige productie en consumptie wereldwijd hebben voor mens en milieu. En we versnellen de omslag naar een duurzame en rechtvaardige wereld door een beroep te doen op bedrijven en overheden om een andere weg in te slaan. Dat doen we samen met burgers.

Burgers zijn onze belangrijkste medestanders. Milieudefensie mobiliseert mensen om samen met ons bedrijven en overheden in beweging te krijgen. Daarom is veel van onze aandacht gericht op het informeren en inspireren van (groepen) burgers. Waar mensen zelf al werken aan een duurzaam Nederland, vinden zij in Milieudefensie een bondgenoot. Milieudefensie is een vereniging. Leden en donateurs zijn de kern van ons bestaan.



Milieudefensie spreekt bedrijven aan op hun (internationale) verantwoordelijkheid om te verduurzamen. Wij stimuleren hen om in de bedrijfsvoering het creëren van maatschappelijke waarde voorop te stellen, verantwoord te ondernemen en actief bij te dragen aan de transitie naar een rechtvaardige, grondstofarme, circulaire economie.

De overheid is cruciaal voor de verduurzaming van onze maatschappij, omdat zij de regels en normen vastlegt, waarbinnen burgers en bedrijven consumeren, produceren en innoveren. De overheid is als enige in staat om duurzaamheid dwingend op te leggen. Waar zij dit nalaat, stelt Milieudefensie dit publiekelijk aan de kaak.

Droom en daad

Milieudefensie is actief op vier thema's: Voedsel, Verkeer, Energie en Grondstoffen. Binnen die thema's volgen we de ontwikkelingen op de voet, voeren we campagnes, zorgen we voor een netwerk en stimuleren we langdurige betrokkenheid van (potentiële) medestanders.

Op het thema **Voedsel** werkt Milieudefensie aan een veehouderij die past bij Nederland en grondgebonden is. Dat betekent dat ons veevoer in de regio wordt geproduceerd en dat onze vlees- en melkproductie bedoeld is voor regionale consumptie. Kortom: een gesloten kringloop. De veestapel wordt daardoor kleiner en de akkerbouw meer divers. Dit leidt tot minder milieuverontreiniging en grote gezondheidswinst.

In 2013 hebben we succesvol campagne gevoerd; ons pleidooi om van Nederland geen megastal te maken is geland in politiek Den Haag en verschillende provincies. Met de introductie van Kleine Hoefprint kaas en ijs is de productie van veevoer in onze eigen regio een stap dichterbij gekomen. Biologische en Fair Trade-producten zijn, mede dankzij de EKO-tellingen van Milieudefensie, ook in de supermarkten gewoon geworden.

Op het thema **Verkeer** wil Milieudefensie de weg vrijmaken voor leefbare en gezonde steden en een aantrekkelijk landelijk gebied. De elektrische auto vervangt wat ons betreft de benzineauto. De elektriciteit wordt geleverd door zonne- en windenergie, opgewekt langs de snelwegen zelf. Omdat werknemers volop telewerken en dichtbij hun werk wonen, is het rustig op de weg en is uitbreiding van het wegennet niet nodig. In de stad fietsen we of gebruiken we het openbaar vervoer. Zware vrachtwagens zijn in de steden vervangen door elektrisch vervoer.

In 2013 heeft Milieudefensie luchtvervuiling door verkeer op de politieke agenda gezet en gezorgd voor meer besef van de gevaren voor onze gezondheid. Ook media hebben het onderwerp (her) ontdekt. Het draagvlak voor onze ambitie is sterk gegroeid.



Op het thema **Energie** is het streven van Milieudefensie erop gericht de hele wereld toegang tot energie te bieden, zónder vervuiling. Olie, gas en kolen zijn van de 20^e eeuw, schaliegas en teerzand volledig de verkeerde weg. We moeten fossielvrij worden, 100% duurzaam, en zonder bossen of voedsel te verstoren. Het kan, met zon, wind, algen en aardwarmte. En misschien nog het belangrijkste: energieverstoppingen stoppen. Dat scheelt letterlijk de helft!

In 2013 heeft Milieudefensie bereikt dat proefboringen naar het opstreden schaliegas voorlopig zijn uitgesteld. Het besef dat schaliegas niet past in (de overgang naar) een duurzame energievoorziening is gegroeid. Milieudefensie heeft zich verzekerd van de steun van vele tienduizenden burgers, meer dan 150 gemeenten en acht provincies.

Op het thema **Grondstoffen** streeft Milieudefensie naar hergebruik van al onze grondstoffen. Daardoor hoeven we straks nauwelijks te boren en mijnen naar nieuwe. Reparatie, handel in gebruikte producten en materialen, recycling en andere bedrijfstakken zullen groeien. Zo voorkomen we verspilling en gaat onze welvaart niet langer ten koste van mensen en milieu op andere continenten.

In Bangka (Indonesië) startte in 2013 een duurzame vorm van tinwinning. Dit is mede bereikt door bemoeienis van Milieudefensie, in samenwerking met Friends of the Earth Indonesia en Friends of the Earth England Wales and Northern Ireland, een groot aantal elektronica-merken en het (overheids)Initiatief Duurzame Handel.



3

Campagnes: milieuresultaten 2013



Milieudefensie is actief op vier thema's: Voedsel, Verkeer, Energie en Grondstoffen.

De laatste twee thema's vallen binnen één campagneteam. Binnen die thema's volgen we de ontwikkelingen op de voet, voeren we campagnes, zorgen we voor een netwerk en stimuleren we langdurige betrokkenheid van (potentiële) medestanders. De impact van Milieudefensie was groot in 2013. Duizenden betrokken mensen in het land stonden aan de basis van die successen.



Per thema beschrijven we het verloop van de verschillende campagnes, waar mogelijk steeds voorzien van hun impact en een blik op de nabije toekomst.



3.1 Voedsel

Voedsel is onze eerste levensbehoefte. De manier waarop wij voedsel produceren, heeft veel impact op het milieu en onze gezondheid. Milieudefensie zet zich in voor duurzame, gezonde en rechtvaardige voedselvoorziening. Onze focus ligt daarbij op de veehouderij. Wij pleiten voor veehouderij die past bij Nederland en die grondgebonden is. Dat betekent dat ons veevoer in de regio wordt geproduceerd en dat onze vlees- en melkproductie bedoeld is voor regionale consumptie. Kortom: een gesloten kringloop. De veestapel kan daardoor kleiner worden en de akkerbouw meer divers. Dit leidt tot minder milieuvervuiling en grote gezondheidswinst.

In 2013 hebben wij hiervoor met succes campagne gevoerd. Ons pleidooi om van Nederland geen megastal te maken landde in politiek Den Haag en bij verschillende provincies.

Thema Voedsel:

- Campagne Kleine Hoefprint
- Campagne Maak van Nederland geen megastal
- EKO-tellingen





Campagne Kleine Hoefprint

Is het mogelijk om de voor mens en milieu schadelijke soja-import te stoppen en toch voedsel te maken dat mensen willen kopen? Velen denken van niet, maar Milieudefensie bewees in 2013 van wel. Met de introductie van de Kleine Hoefprint kaas bewijzen we dat het mogelijk is een product op de regionale markt te brengen met regionaal geteelde eiwit in het veevoer.

Dit deden we in nauwe samenwerking met onze jongerenorganisatie Jongeren Milieu Actief. Het bereiken van jongeren is namelijk cruciaal om het diep ingesleten en schadelijke voedselproductieproces te veranderen. Campagneleider Jacomijn Pluimers: "Door mensen vooraf kaas te laten bestellen, wilden we laten zien dat consumenten met hun keuze het verschil kunnen maken. We bewijzen producenten op deze manier dat er een markt is voor oerwoudvrije producten."

Soja uit Zuid Amerika in de ban

Nederlandse veehouders voeden hun dieren bijna volledig met soja uit Zuid-Amerika. Voor het verbouwen van deze soja wordt op grote schaal regenwoud gekapt. Bovendien worden mensen van hun land beroofd en hebben zij gezondheidsproblemen door het gif dat bij de sojaproductie wordt gebruikt.

De lage prijs is de belangrijkste reden om veevoer uit Zuid-Amerika te importeren. Doordat er weinig vraag naar was, heeft de productie van eiwitrijke gewassen in Nederland lange tijd stilgelegen, net als de ontwikkeling van het zaad en de productieomstandigheden. Hier moet verandering in komen, zodat lokaal geproduceerde soja kansrijker wordt.

Thema Voedsel:

- ▶ Campagne Kleine Hoefprint
- ▶ Campagne Maak van Nederland geen megastal
- ▶ EKO-tellingen



Kaascampagne Kleine Hoefprint in 2013:

Looptijd:



tot april 2013

Uren medewerkers:



1.913 uur

Kosten:



170.848 euro

Gericht op:



Nederlandse kaasmakers en consumenten van kaas

Deelname/bereik:



Er zijn ruim **12.000 kaasjes** besteld door **8.550 personen**

Producenten overhalen

In winkelstraten en via internet vroegen we mensen een oerwoudvrije kaas te bestellen. Via een aanbesteding nodigde Milieudefensie vervolgens alle kaasmakers van Nederland uit om onze bestelling in productie te nemen. Belangrijkste voorwaarde was dat de koeien die de melk produceren niets anders te eten krijgen dan lokaal geproduceerd voer. Zes kaasmakers schreven zich in. Kaasmaker Aurora won de aanbesteding, met name vanwege zijn toereikende capaciteit. De Kleine Hoefprint Kaas kon nu in productie worden genomen.

De drie grootste kaasproducenten van Nederland deden niet mee. Volgens hen zijn de alternatieven voor veevoer uit Zuid-Amerika niet duurzamer. "Hierover zijn wij in discussie gegaan", zegt campagneleider Pluimers. "De kaasmakers vergelijken de ecologische voetafdruk van een sojaplant hier met die van een plant in Zuid Amerika. Maar deze voetafdruk zegt niets over sociale misstanden, transport en de voedselkringloop. Met de nodige investeringen is het mogelijk de productie in Nederland voor de lange termijn te verduurzamen en de vervuiling hier en elders tegen te gaan."

Naast kaas zijn er natuurlijk tal van andere oerwoudvrije producten te maken. In samenwerking met Milieudefensie bracht ijsmaker Frozen Dutch oerwoudvrij ijs op de markt, onder de naam Kleine Hoefprint IJs. Milieudefensie bood Unilever een petitie aan met 17.502 handtekeningen, waarin wij vragen om een oerwoudvrije Magnum. Om te laten zien dat dit kan, deelden we tijdens de lunch Kleine Hoefprint IJs uit aan alle medewerkers van Unilever.

John Arink

melkleverancier Kleine Hoefprint kaas:

"Met de Kleine Hoefprint kaas heeft Milieudefensie precies de vinger op de zere plek weten te leggen: de gangbare veehouderij in Nederland draait grotendeels op veevoerimport. Dit veroorzaakt enorme schade elders in de wereld. Het nieuwe kaasje heeft hier landelijke bekendheid aan gegeven. Ik hoop dat er in de toekomst net zo veel aandacht komt voor andere schadelijke kanten van de intensieve veehouderij, zoals energiegebruik, gentechniek en het om zeep helpen van de biodiversiteit."

IJscampagne Kleine Hoefprint in 2013:

Looptijd:



mei tot september 2013

Uren medewerkers:



2.662 uur

Kosten:



244.968 euro

Gericht op:



Unilever en bewuste consument

Deelname/bereik:



17.555 handtekeningen

Impact

Het lukte ons om 12.000 consumenten een oerwoudvrij kaasje te laten bestellen, de grootste kaasbestelling ooit in Nederland. Zo mobiliseerden we een enorme achterban van betrokken burgers. Tegelijkertijd toonden we aan dat er draagvlak is voor oerwoudvrije producten. Eind 2013 besloot kaasmaker Aurora de Kleine Hoefprint Kaas blijvend in het assortiment op te nemen. Sindsdien is de kaas in verschillende winkels verkrijgbaar.

De grootste winst van 2013 is dat het succes van de Kleine Hoefprint Kaas heeft geleid tot een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Dit geld is bedoeld om de productie van lokale producten in Nederland verder te stimuleren.

Toekomst

Nu de Kleine Hoefprint kaas en ijs in de winkels liggen, richten we ons op uitbreiding van het aantal oerwoudvrije producten. Ons pleidooi om veevoergewassen in Nederland te gaan produceren, gaan wij versterken. We gebruiken de bijdrage van de Nederlandse Postcode Loterij onder meer om samen met experts en wetenschappers de gewasontwikkeling te stimuleren, waardoor lokale productie van veevoer kansrijker wordt. We gaan de veevoerimport uit Zuid-Amerika en het gebruik van lokaal geproduceerd veevoer monitoren. Komende tijd gaan we bovendien nauwer samenwerken met de Nederlandse Vakbond voor Akkerbouwers. Bij akkerbouwers bestaat namelijk, net als bij ons, de wens om in Nederland eiwitrijke gewassen op te nemen in een duurzaam landbouwschema. De gesprekken met grote voedselproducenten gaan intussen door.



Campagne Maak van Nederland geen megastal

Met 116 miljoen dieren behoort Nederland tot een van de meest veedichte landen ter wereld. Terwijl het aantal veehouders gestaag afneemt, neemt het aantal dieren toe. Kortom, er is sprake van schaalvergroting. Volgens de Europese regels wordt het melkquotum in 2015 afgeschaft. Tegelijk dreigt de afschaffing van het stelsel van dierproductierechten in Nederland. Hierdoor kan een beperkt aantal veehouders nog verder groeien. Om schade aan mens en milieu door de veehouderij te verminderen, pleit Milieudefensie voor een rem op de groei van de veestapel.

In 2013 waren wij, samen met natuur- en milieufederaties, succesvol in het campagnevoeren en lobbyen voor het behoud van dierproductierechten. Deze rechten zorgen ervoor dat veehouderijen niet ongeremd kunnen groeien.

Milieuschade

De huidige omvang van de Nederlandse veestapel zorgt voor veel problemen als stank, mestoverschot en ziektes. Het milieu en bewoners in landelijke gebieden lijden hier dagelijks onder. Ons grondwater voldoet niet aan de Europese norm. Volgens Europese richtlijnen mag Nederland in de toekomst bovendien minder luchtvervuiling produceren. Als de veestapel niet slinkt, zullen we ook die richtlijn niet halen. Bovendien leidt deze enorme productie tot grote schade in de Zuidelijke landen, vooral als gevolg van de productie van soja als bron voor krachtvoer.

Thema Voedsel:

- Campagne Kleine Hoefprint
- Campagne Maak van Nederland geen megastal
- EKO-tellingen



Campagne Maak van Nederland geen Megastal in 2013:

Looptijd:



vanaf
oktober
2013

Uren medewerkers:



684 uur

Kosten:



53.726
euro

Gericht op:



Staatssecretaris Dijk-
sma, Tweede Kamer, eigen
achterban, megastal-
groepen, achterban
Milieufederaties

Deelname/bereik:



16.631 mensen stuurden een persoonlijke boodschap naar staatssecretaris Dijk-
sma met de oproep om de veehouderij niet verder te laten groeien.

Wij willen dat de overheid bindende regels maakt om de hoeveelheid vee aan banden te leggen. In mei 2013 deed Milieudefensie voor het tweede jaar mee aan de 'We zijn het mega zat'-manifestatie op de Dam in Amsterdam. Op 1 oktober demonstreerden we in Den Haag. De Tweede Kamer stemde die dag over het nieuwe mestbeleid. Wij attenderden de Kamerleden erop dat afschaffing van het stelsel van dierproductierechten op de loer lag, wat leidt tot een nog groter mestoverschot. Kort daarna startten we de actie 'Maak van Nederland geen megastal'. Via internet kon men staatssecretaris Dijk-
sma met een kaart oproepen in actie te komen tegen uitbreiding van de veestapel.

Dat de rem op de groei van de melkveestapel zeer waarschijnlijk verdwijnt, bleek ook uit een analyse die Milieudefensie in oktober maakte. Cijfers van ING lieten nu al zien dat veehouders op grote schaal investeren in (geautomatiseerde) melkapparatuur. Wij herhaalden met deze cijfers de oproep aan de staatssecretaris om de groei van de melkveestapel te voorkomen door de dierproductierechten ook te laten gelden voor koeien.

Impact

Tot onze grote tevredenheid hield staatssecretaris Dijk-
sma in december voor de Tweede Kamer een pleidooi voor het behoud van het stelsel van dierproductierechten voor kippen en varkens tot 2018. De kaartenactie richting de staatssecretaris was een succes. Duizenden mensen hebben sinds oktober 2013 kaartjes gestuurd. In februari 2014 waren er 11.000 kaarten verstuurd. De actie loopt verder door in 2014.

Campagneleider Jacomijn Plumiers: "Wel zijn wij teleurgesteld over de groeimogelijkheden die melkveeouders vanaf 2015 krijgen door het afschaffen van het melkquotum. Door onder meer de uitstoot van broeikasgassen, ammoniak en mest zal dit funest zijn voor ons milieu, zelfs als er betere regels komen voor mestverwerking."

Toekomst

Ondanks het behoud van de dierproductierechten voor varkens en kippen, zal de Nederlandse veestapel niet afnemen. Uit onze quick scan van januari 2014 blijkt zelfs dat het aantal stuks melkvee waarschijnlijk gaat toenemen met 20 procent. Tegenover de opbrengsten daarvan staan kosten voor de samenleving: 355 miljoen per jaar extra aan natuur- en milieu- en gezondheidsschade, exclusief de kosten van de mestverwerkingsubsidie voor de boeren. Kortom, de Nederlandse burger zal opdraaien voor de gevolgen van een te grote veestapel.

"Dit jaar is al gebleken dat mensen het zat zijn om in de stank te zitten", zegt Jacomijn Plumiers. "Daarom richten we onze campagne de komende tijd vooral op het mobiliseren van burgers. Met onze steun kunnen zij lokaal, regionaal en landelijk luider van zich laten horen." En omdat het behoud van de dierproductierechten geldt tot 2018, voeren we vanaf 2016 opnieuw campagne voor verlenging van deze termijn.



Wim Verbruggen

Milieuvereniging Land van Cuijk

"Dierproductierechten voor varkens en kippen zijn voorlopig behouden. Dit draagt eraan bij dat er in Nederland niet direct meer dieren bijkomen. Dankzij de samenwerking met Milieudefensie hebben we in Brabant enorm veel mensen op de been gekregen en de druk op provinciale en Haagse politici flink verhoogd. Teleurstellend vind ik nog steeds het schrijnende gebrek aan kennis bij de beslissers. Volgens mij hebben de meesten nog nooit een varken gezien. Daar moeten we echt iets aan doen."





EKO-tellingen

Hoe meer biologische en Fair Trade-producten supermarkten aanbieden, hoe beter. Om supermarkten te bewegen het aanbod te vergroten, telden honderden vrijwilligers van Milieudefensie de afgelopen zestien jaar hoeveel van deze producten te koop zijn. De afgelopen zeven jaar is het aanbod gestegen, gemiddeld met zestien procent per jaar.

Bio is beter

Biologisch is beter omdat producenten alleen werken met natuurlijk middelen. Dus geen chemische of synthetische bestrijdingsmiddelen en geen genetisch veranderde gewassen. Dieren krijgen de ruimte, kunnen naar buiten en worden niet mishandeld. Ook krijgen zij geen preventieve antibiotica toegediend.

Producten met het Fair Trade-keurmerk zijn geproduceerd en verhandeld onder eerlijke voorwaarden. Het keurmerk dient om kleine producenten in ontwikkelingslanden te helpen een betere plek te verwerven in de handelsketen, zodat zij normaal kunnen leven van hun werk. Onder de criteria van het keurmerk vallen ook normen op sociaal en milieugebied.

Vrijwilligers

Net als voorgaande jaren werden de EKO-tellingen uitgevoerd door meer dan 200 vrijwilligers van lokale afdelingen van Milieudefensie. Zij telden dit jaar meer dan 500 supermarkten.

Hoogste scores

Supermarktketen Hoogvliet scoorde in 2013 als beste, met gemiddeld 398 biologische producten. Plus staat met een gemiddelde van 342 EKO-producten op de tweede plaats. De Plus aan de Arhemseweg in Amersfoort komt als beste filiaal uit de bus met de meeste EKO-producten. Hier werden maar liefst 1.215 EKO-producten gevonden. De meeste Fair Trade-producten zijn gevonden in de C1000 aan de Tathorst in Wageningen: 228.

Impact

Het aantal producten met het EKO- en Fair Trade-keurmerk bij reguliere supermarkten lag in 2013 met een gemiddelde van 155 tien procent hoger dan in 2012. Het Fair Trade-aanbod steeg zelfs met 20 procent, naar gemiddeld 41 producten. Toen wij in 1998 startten met de EKO-tellingen lagen er nog maar gemiddeld zes EKO-producten in de schappen.

Toekomst

Milieudefensie ziet supermarkten graag verder gaan met het verduurzamen van hun aanbod. Er zijn enthousiaste koplopers waarvan de middenmoot veel kan leren. Het verschil tussen filialen van dezelfde keten is bovendien groot. Tot nu toe blijkt dat filiaalhouders het verschil maken.

Milieudefensie stopt met de landelijke EKO-tellingen. Biologisch is namelijk niet langer een marginaal aanbod van speciaalzaken, maar heeft zijn weg gevonden naar de schappen van alle supermarkten. Daarmee hebben de EKO-tellingen hun doel bereikt. Enkele lokale afdelingen van Milieudefensie hebben laten weten op regionaal niveau door te gaan met de tellingen. Dit is een goede manier om met filiaalhouders van supermarkten in gesprek te blijven over verdere verduurzaming van het aanbod.

Thema Voedsel:

- Campagne Kleine Hoefprint
- Campagne Maak van Nederland geen megastal
- EKO-tellingen



Jasper Vink

Bionext, ketenorganisatie voor biologische landbouw en voeding.

“Biologische voeding heeft een vaste plek gekregen in het assortiment van reguliere supermarkten. Ik vond het een mooi signaal van Milieudefensie dat de EKO-tellingen daarom niet meer nodig zijn. Biologisch is nu breed geaccepteerd en daar hebben maatschappelijke organisaties zeker aan bijgedragen. Wat de tellingen alleen niet zichtbaar maken, is dat je in de biologische speciaalzaken vaak wel 3.000 verschillende biologische producten kunt vinden!”





3.2 Verkeer

Doel van onze campagne Verkeer is de weg vrij te maken voor leefbare en gezonde steden. Als het aan Milieudefensie ligt, vervangt de elektrische auto de benzineauto. De elektriciteit wordt geleverd door zonne- en windenergie, opgewekt langs de snelweg zelf. Omdat werknemers volop zullen telewerken en dichtbij hun werk wonen, is het rustig op de weg. Uitbreiding van het wegennet is niet nodig. In de stad fietsen we of gebruiken we het openbaar vervoer. Zware vrachtwagens zijn in de steden vervangen door elektrisch vervoer.

In 2013 is het thema Verkeer aantrekkelijk en aansprekend gebleken voor velen. Het is herkenbaar, dichtbij en oplosbaar. Milieudefensie heeft luchtvervuiling door verkeer op de politieke agenda gezet en gezorgd voor meer besef van de gezondheidsgevaaren. Het draagvlak voor onze ambitie is daardoor gegroeid.

Thema Verkeer:

- Campagne Samen voor gezonde lucht
- Project A15





Campagne Samen voor gezonde lucht

Minister Schultz van Haegen van Verkeer heeft in juni 2012 de maximumsnelheid op veel plekken in Nederland verhoogd. Dit heeft negatieve gevolgen voor het klimaat en de volksgezondheid. Electorale en ideologische overwegingen liggen aan haar besluit ten grondslag. Tegen dit besluit zijn wij, evenals een aantal gemeentes, in bezwaar gegaan, waarna de minister onze bezwaren naast zich neerlegde. Milieudefensie is daarom in beroep gegaan bij de rechter.

Uitspraak rechter

In november vernietigde de rechter het besluit van de minister tot de snelheidsverhoging op de A13 bij Overschie. Volgens de rechter heeft de minister te weinig rekening gehouden met de argumenten van Milieudefensie. In januari 2014 kwam de rechter in Amsterdam tot hetzelfde oordeel over de snelheidsverhoging op de A10 West. Stumpe: "De minister gebruikt een grof en deels ongeschikt model om de snelheidsverhoging te rechtvaardigen. De metingen lieten zien dat harder rijden tot fors meer vervuiling heeft geleid. Wij konden aantonen dat dit schadelijk is voor de gezondheid van omwonenden." De minister moest van de rechters haar besluiten heroverwegen.

Campagne Samen voor gezonde lucht in 2013:

Looptijd:



heel
2013

Uren medewerkers:



5.588 uur

Kosten:



516.845
euro

Gericht op:



de inwoners
van de grote steden

Deelname/bereik:



20.000 mensen
tekenden een petitie voor gezonde lucht
25.000 mensen bekeken de rochelroutes
683 actief betrokken achterban

Bewonersbeweging

In het verslagjaar is een beweging op gang gekomen van bewoners in steden en rondom snelwegen die voor het voetlicht brengen wat zij vinden van het luchtkwaliteitsbeleid. We hebben 60 nieuwe buurtgroepen gevonden die een meetpunt voor luchtkwaliteit beheren. Inmiddels zijn er 100 van deze meetpunten in Nederland. Milieudefensie betaalt de helft van de meetapparatuur. De andere helft brengt de buurt bijeen, waardoor meerdere mensen in de buurt eigenaar worden van de apparatuur. Deze betrokken burens, georganiseerd rondom de meetpuntbeheerder, spelen een belangrijke rol in de lobby voor betere luchtkwaliteit. Zij treden op als woordvoerder, spreken met gemeenteraadsleden, spreken in op gemeenteraadsvergaderingen en geven interviews in de media.

Buurtbewoners in actie

Er zijn door buurtbewoners diverse lokale activiteiten georganiseerd die geleid hebben tot nog meer betrokkenheid. Zo was er op de Weesperstraat en Wibautstraat in Amsterdam een groot straatfestival 'Groene Boulevard', waar buurtbewoners en ondernemers lieten zien hoe een leefbare straat eruitziet. Verschillende groepen organiseren informatieavonden voor hun buurt. Om deze betrokkenen te ondersteunen bij hun activiteiten krijgen zij van Milieudefensie cursussen en begeleiding bij onder meer het spreken met media en het opzetten van een plan van aanpak. In 2013 hebben we ook een training aangeboden waarin bewoners leren zelf invloed uit te oefenen. Deze mensen zijn daarna aan de slag gegaan met inspreken op vergaderingen van de gemeenteraad en lobbyen. Dit is voor ons de beste manier om milieustandpunten onder de aandacht van lokale volksvertegenwoordigers te brengen. Het gaat immers niet om het halen van een norm uit Brussel, maar om mensen.

Opvallen en verspreiden

Om aandacht te krijgen van media, politiek en publiek moet je opvallen. In 2013 is dat ons op verschillende manieren gelukt. Een voorbeeld is de actie waarbij bewoners langs de A13 in Overschie en de A10 in Amsterdam-West witte lakens buiten hadden gehangen. Na een paar weken zijn wij met het zwart geworden beddengoed naar Den Haag gegaan voor een protestactie. De verbeelding van het probleem was sterk en veel media schonken er aandacht aan.

Op verschillende plekken verschenen de 'Gezonde lucht verpleegkundigen', die voorbijgangers, gemeenteraadsleden en zelfs Sinterklaas trakteerden op een teug gezonde lucht. Ook hebben we ons draagvlak uitgebreid via sociale media. Zo konden mensen in 2013 een foto uploaden en delen via facebook en twitter. In een zwart wolkje deden zij een oproep aan de gemeenteraden om luchtvervuiling tegen te gaan. In 2014 bundelen we deze foto's en bieden ze aan de kandidaat-gemeenteraadsleden aan.

Nieuw in 2013 waren de Rochelroutes: vrijwilligers hebben hun dagelijkse fietsroute gefilmd en tegelijkertijd ultrafijnstof gemeten. De filmpjes laten heel duidelijk zien waar de vervuiling vandaan komt. Elke vrachtwagen, scooter of andere bron, geeft onmiddellijk een piek in de metingen weer. De onzichtbare luchtvervuiling wordt zo zichtbaar gemaakt.

Impact

Tot onze grote opluchting besloot minister Schultz van Verkeer eind februari 2014 om de maximumsnelheid op de A10 West en de A13 preventief te verlagen van 100 naar 80 km per uur. Dit is een rechtreeks gevolg van de rechtszaken die Milieudefensie heeft aangespannen.

Op het terrein van verkeer en luchtkwaliteit is het afgelopen jaar grote vooruitgang geboekt. Dit uit zich vooral in het feit dat de discussie de strijd om meer asfalt is ontstegen. "Het gaat nu over de essentie: gezondheid", zegt Stumpe. "Mensen worden ziek van luchtvervuiling door verkeer." Ook de uitspraak van de rechter tegen het besluit van minister Schultz om de maximumsnelheid op de A10 en de A13 te verhogen, laat dit zien. De politiek debatteert regelmatig over de kritiek en voorstellen van Milieudefensie, zowel in de Tweede Kamer, als in de gemeenteraden en op Europees niveau.

De 100 meetpunten en de rochelroutes hebben de discussie dit jaar ook verder gebracht. Duidelijk is nu dat er grote verschillen zijn in luchtkwaliteit tussen verschillende meetlocaties. "Meet je aan een drukke straat, dan is de hoeveelheid luchtvervuiling velen malen hoger dan bij een meting aan een minder drukke straat", legt de campagneleider uit. "Dit bewijst dat de luchtvervuiling waar mensen aan worden blootgesteld, vooral wordt veroorzaakt door lokaal verkeer en niet van elders komt, zoals vaak werd beweerd."

Door met de rochelroutes ultrafijnstof te meten, en rond de snelwegen de relevantie van roet-emissies aan te tonen, hebben we nieuwe begrippen en inzichten uit de wetenschap duidelijk gemaakt aan media en politiek.

Toekomst

De visies van de minister van Verkeer en die van Milieudefensie liggen mijlen ver uiteen. Helaas is daaraan in 2013 niets veranderd. Ondanks de uitspraken van de rechter, die de minister erop wijzen dat de argumentatie van Milieudefensie moet worden meegenomen, verwachten wij van het kabinet weinig verbetering. De normen en adviezen zijn gezondheidszorg en wetenschappers liggen er onder de nu verzonnen norm. En zelfs de huidige norm zal in 2015 niet worden gehaald.

Komend jaar worden de resultaten van de 100 meetpunten geanalyseerd en aan publiek en politiek gepresenteerd. Uniek aan de meetpunten van Milieudefensie is dat de plekken waar gemeten wordt, gekozen zijn door buurtbewoners zelf. Vaak gaat het dus scholen, speelpleinen of fietsroutes, en niet om metingen die het rekenmodel moeten ondersteunen. Campagneleider Ivo Stumpe: "Wij streven ernaar dat de luchtkwaliteit beter wordt gemeten, zodat meer duidelijk wordt over de feitelijke blootstelling van mensen aan ongezonde concentraties. Er moet ook beter worden gekeken naar roet en ultrafijnstof, die deeltjes die mensen ziek maken. Dat is belangrijker dan een achterhaalde Europese norm."

Nu we duidelijk hebben laten zien dat lokaal verkeer de grootste bron van luchtvervuiling is, komt ook de oplossing dichterbij: gemeentes kunnen maatregelen nemen om de lokale luchtvervuiling terug te dringen. Minder en schoner wegverkeer, meer fietsen en goed openbaar vervoer. Daarom richten wij ons in 2014 op de gemeenteraadsverkiezingen. In 2013 hebben we voorbereidingen getroffen voor het maken van een kieswijzer en het organiseren van debatten 'Gezonde Lucht is een keuze'.

Thema Verkeer:

► Campagne Samen voor gezonde lucht

► Project A15



Casper Donker

bewoner Amsterdam-West

"Toen ik besloot iets te doen met mijn zorgen over de luchtkwaliteit rondom de school van mijn zoon, kwam ik in aanraking met Milieudefensie. Mijn wens om iets te doen sloot heel mooi aan bij de al bestaande campagne. Ik heb met steun van Milieudefensie onder meer een informatieavond kunnen organiseren voor andere bezorgde ouders. De uitspraak van de rechter in ons voordeel was het gesprek van de dag op school. Het zou mooi zijn als het ons in de toekomst nog beter lukt om mensen met weinig tijd bij acties te betrekken."



Marieke Dijkema

GGD Amsterdam

"Milieudefensie heeft met de campagne Samen voor Gezonde Lucht veel mensen bewust gemaakt van het belang van gezonde lucht en motiveert overheid en burger tot het maken van schone keuzes. Samen werken aan gezonde lucht doen wij iedere dag, fijn dat Milieudefensie en de vele bewonersgroepen daar ook aan meewerken."



Christine Strous

Longfonds

"In ons werk voor gezonde longen wisselen we regelmatig van gedachten met Milieudefensie. Het mooie is dat we ieder vanuit een andere hoek hetzelfde nastreven: dat je niet ziek wordt door wat je inademt. Door af te stemmen en toch onafhankelijk te blijven, lukte het in 2013 goed om die boodschap over te brengen. Zo werken we graag samen."





Project A15

Op 25 november ging Project A15 op spectaculaire wijze van start met de grootste videoprojectie van Europa.

Op het gebouw 'De Rotterdam' van Rem Koolhaas werd het verhaal van de duurzaamste snelweg ter wereld met spectaculaire beelden neergezet. Project A15 is een initiatief van Milieudefensie en Natuur & Milieu, mogelijk gemaakt door de Nationale Postcodeloterij.

Thema Verkeer:

- Campagne Samen voor gezonde lucht
- Project A15

Zon en wind tanken

De A15 wordt de eerste duurzame snelweg ter wereld. Het is een drukke verkeersader tussen Rotterdam en Nijmegen/Arnhem en wordt een 'walhalla' van elektrisch rijden en duurzame energie. Het einddoel is om 40.000 automobilisten te laten rijden in schone en stille elektrische deelauto's die worden opgeladen met zonne- en windenergie uit de A15-regio. Lees er meer over op de speciale campagnewebsite. Het gaat daarbij om 1.500 zakelijke deelauto's en 2.000 particuliere auto's met doorverhuurmogelijkheid. Doelgroepen zijn gemeenten, bedrijven en particulieren in het gebied direct grenzend aan de A15. Het project loopt tot en met 2015.

Het netwerk rondom lokale duurzame energie werd verder uitgebouwd. In de gemeenten Geldermalsen en Neerijnen, waar diverse windplannen waren ingediend, organiseerde Project A15 een informatiebijeenkomst over windenergie. Onze boodschap dat windmolens in handen van de lokale bevolking de lokale leefbaarheid vergroten, sloeg aan. Diverse wethouders zijn na hun aanvankelijke scepsis positief gestemd over windenergie. Een duurzaam burgerinitiatief uit de buurt zet zich nu actief in voor een lokale windcoöperatie.

Autorischole lang de A15 lieten leerlingen elektrisch lessen. Op diverse bedrijventuinen kregen werknemers en ondernemers een elektrisch deelauto tot hun beschikking. Rotterdammers konden voor het eerst een elektrische taxi pakken. En Project A15 organiseerde samen met toonaangevende leasemaatschappijen een Inruil Actie om leaserijders over te laten stappen op elektrisch rijden.

Impact

De introductie van het project was succesvol, het genereerde veel publiciteit. Samengetvat zetten we Project A15 in 2013 neer in nieuwe site en huisstijl, bouwden we aan pilots voor elektrisch rijden en een energienetwerk voor wind en zon. We tekenden de eerste samenwerkingsovereenkomsten en contracteerden een aantal sponsors.

Toekomst

Project A15 wil mensen en bedrijven uit de omgeving van de A15 een bijdrage laten leveren aan het eindresultaat. Meedoen, daar gaat het om. Deelnemen maken we in 2014 extra aantrekkelijk, zoals door het leaseaanbod voor particulieren, zonnepaneelpakketten voor particulieren en coöperaties, en de mogelijkheid te investeren in windmolenparken. Wanneer omwonenden van windparken naast de lasten ook de lusten kunnen delen, ontstaat meer draagvlak voor windenergie.





3.3 Energie en grondstoffen

Milieudefensie vindt dat Nederlandse bedrijven en banken maatschappelijk verantwoord zouden moeten ondernemen. Om dit te borgen vraagt Milieudefensie van de overheid regels die ervoor zorgen dat bedrijven en banken zich in het buitenland niet slechter gedragen dan in Nederland. Daarbij richten we ons op voorlopers en achterblijvers in de sectoren biobrandstoffen, oliewinning en mijnbouw.

In 2013 waren onze belangrijkste projecten op het gebied van grondstoffen en energie: schaliegas, landroof ten behoeve van palmolie, de voortdurende olievervuiling in Nigeria en een duurzamere vorm van tinwinning in Indonesië.

Thema Energie en grondstoffen:

- [Campagne Schaliegas](#)
- [Campagne Landroof voor palmolie](#)
- [Campagne Shell en de olieramp in Nigeria](#)
- [Campagne verantwoorde tinwinning](#)
- [Eerlijke Bankwijzer](#)





Campagne Schaliegas

Schaliegas is aardgas dat kilometers diep onder de grond zit opgesloten in schalie, een hard gesteente. Bij de winning ervan worden enorme hoeveelheden water en chemicaliën in de bodem gespoten. Dit veroorzaakt scheuren, waardoor het gas vrijkomt. Dit heet fracking. Deze techniek gaat gepaard met grote risico's voor milieu, klimaat en veiligheid. Daarom spant Milieudefensie zich in om schaliegasboringen in en buiten Nederland te voorkomen.

Schaliegasvrij

In 2011 heeft Milieudefensie de Stichting Schaliegasvrij Nederland mede opgericht, een coalitie van buurtgroepen en milieuroorganisaties die zich verzetten tegen de winning van schaliegas en steenkoolgas via fracking. Campagneleider van Milieudefensie Geert Ritsema is bestuurslid van Schaliegasvrij Nederland. Hij geeft advies en deelt kennis.

Samen met onder meer Schaliegasvrij Nederland speelde Milieudefensie een belangrijke rol in de beweging van gemeenten en provincies om zichzelf schaliegasvrij te verklaren. Wij informeerden gemeenten, bijvoorbeeld over collega-gemeenten die al schaliegasvrij hadden verklaard. We organiseerden een landelijke conferentie voor gemeenten en provincies.

Thema Energie en grondstoffen:

- ▶ Campagne Schaliegas
- ▶ Campagne Landroof voor palmolie
- ▶ Campagne Shell en de olieramp in Nigeria
- ▶ Campagne verantwoorde tinwinning
- ▶ Eerlijke Bankwijzer



Campagne Schaliegas in 2013:

Looptijd:



heel
2013

Uren medewerkers:



3.442 uur

Kosten:



257.076
euro

Gericht op:



Rijksoverheid, politici,
provincies, gemeenten,
burgers.

Deelname/bereik:



- **70.000 mensen** tekenden de petitie
- in 2013 verklaarden **100 gemeenten** en **8 provincies** zichzelf al schaliegasvrij
- **honderden bezoekers** kwamen op informatie-avonden en acties

Na onze petitie en protestactie in november op Het Plein in Den Haag, namen zes Kamerleden de landkaart met schaliegasvrije gemeenten en provincies in ontvangst. Er werden Kamervragen gesteld over de risico's van winning en de mogelijkheid schaliegaswinning in schaliegasvrije provincies en gemeenten te verbieden.

Twijfel

Om een besluit over al dan niet boren voor te bereiden zegde minister Kamp van Economische Zaken een onafhankelijk onderzoek toe naar de risico's van boren. In augustus 2013 besloot hij op basis van de onderzoeksresultaten dat de risico's van schaliegaswinning beheersbaar zijn. Milieudefensie twijfelde aan de onafhankelijkheid van het rapport, omdat delen ervan zijn uitgevoerd door onderzoeksbureaus die financiële belangen hebben bij schaliegaswinning. "Ook is opvallend dat de risico's uit deelrapporten in de conclusie zijn afgezwakt", aldus Geert Ritsema. "Wij vermoeden bemoeienis van het ministerie bij de totstandkoming van de conclusie." Milieudefensie schreef een review van het rapport en ging door met het mobiliseren van protest. Ook vroegen we via de Wet Openbaarheid van Bestuur inzage in de totstandkoming van het rapport.

In november van het verslagjaar presenteerde Milieudefensie de resultaten van een onderzoek naar het bedrijf Cuadrilla. Dit kreeg van de minister een vergunning voor het uitvoeren van proefboringen, maar blijkt niet te voldoen aan de voorwaarden van de Mijnbouwwet. Het bedrijf is financieel onvoldoende stabiel. Hierdoor is het aannemelijk dat Cuadrilla eventuele schade straks niet zou kunnen vergoeden.

Impact

De problemen van schaliegasboringen in Nederland staan op de politieke agenda. Geert Ritsema: "Bij onze campagne tegen schaliegas speelt de macht van het getal een grote rol. We verzamelden ruim 70.000 handtekeningen. Door deze hoeveelheid kan de minister niet meer om het probleem van gebrek aan draagvlak bij de burger heen. Het steunen van de gemeenten en provincies heeft ook veel effect gehad. Eind 2013 waren meer dan 100 gemeenten en acht provincies schaliegasvrij, dat is dus nog een reden voor de minister om niet ongestoord van start te gaan met schaliegaswinning."

Naar aanleiding van onze review en het aanhoudende protest trok de minister zijn groen licht voor proefboringen in. Dit in afwachting van een structuurvisie voor het aanwijzen van boorlocaties. Feitelijk is dit een uitstel van het besluit over boring en nog geen verbod op schaliegaswinning in Nederland. In de praktijk betekent het dat Milieudefensie, samen met een grote groep betrokkenen, de start van proefboringen voor een lange periode tegen kon houden.

Met een structuurvisie kan de minister provincies dwingen rekening te houden met schaliegasboringen. Daarom houdt Milieudefensie de plannen voor – en uitwerking van – de structuurvisie nauwlettend in de gaten.

Milieudefensie heeft niet of nauwelijks inzage gekregen in de totstandkoming van het gewraakte risico-onderzoek. Conceptrapporten ontbreken, evenals de inhoudelijke correspondentie over het rapport tussen het onderzoeksbureau en het ministerie. Tegen de onbevredigende afhandeling van onze aanvraag via de Wet Openbaarheid van Bestuur hebben wij daarom bezwaar aangetekend.

Ondanks onze waarschuwingen voor de instabiele financiële positie van boorbedrijf Cuadrilla, heeft de minister besloten de vergunning voor proefboringen niet in te trekken. Ook diverse gemeenten en provincies hebben hier tevergeefs om gevraagd.

Toekomst

Ons bezwaar tegen de afhandeling van onze vraag om inzage in de totstandkoming van het onderzoek loopt nog door in 2014. Met inzage kunnen we voorkomen dat een mogelijk gekleurd onderzoek dient als basis voor het besluit dat schaliegasrisico's beheersbaar zijn. De minister moet zijn besluit dan herzien, waarmee de kans toeneemt dat schaliegaswinning in Nederland niet doorgaat.

Ook zullen we in 2014 blijven waarschuwen voor de risico's van het bedrijf Cuadrilla. Bij de opsporingsvergunningen van Cuadrilla zijn ook omgevingsvergunningen nodig. Gemeenten kunnen besluiten die niet af te geven. Vandaar dat wij doorgaan met onze campagne op lokaal niveau.

Milieudefensie ondersteunt Friends of the Earth-groepen die zich verzetten tegen het boren naar schaliegas door Shell in andere landen. In 2014 richtten wij ons vooral op Oekraïne, Argentinië en Zuid-Afrika.



Andries Poppe

wethouder Noordoostpolder

"De Stichting Schaliegasvrij Nederland heeft geholpen om inwoners van Noordoostpolder bewust te maken van de grote problemen rondom schaliegasboringen. Er is flink actie gevoerd en er zijn meer dan 5000 handtekeningen verzameld. Toch vind ik dat het beter kan. Er is meer actie nodig. Probleem is nu dat de beweging hier als een linkse hobby wordt gezien, terwijl er objectieve informatie is op basis waarvan we schaliegasboringen moeten tegenhouden. Als gemeente gaan we ons nu inzetten om deze informatie beter te verspreiden. Daarbij maken we graag gebruik van de feiten die Milieudefensie heeft verzameld."





Campagne Shell en de olieramp in Nigeria

Door olie lekkages en gasfakkels zijn de ooit zo vruchtbare wet lands van de Nigerdelta veranderd in 's werelds grootste olieramp. Bijna de helft van de olieproductie in de Nigerdelta gebeurt onder supervisie van Shell. Milieudefensie wil de milieu-problemen die Shell in Nigeria veroorzaakt een halt toeroepen via de rechter. Uiteindelijk doel hiervan is dat er wetten komen die vervuilende multinationals ook aansprakelijk stellen in hun thuisland. Zij moeten hun activiteiten zo uitvoeren dat risico op rampen minimaal zijn. Ook willen wij dat zij de schade verhelpen en de inwoners compenseren als het toch fout gaat.

Uitspraak

De campagne voor verbeteringen in de Nigerdelta loopt al lange tijd. In januari 2013 deed de Nederlandse rechter uitspraak in de zaak die wij tegen Shell aanspanden namens boeren in drie verschillende dorpen in de Nigerdelta. De rechter oordeelde dat het dochterbedrijf van Shell, dat de boringen in deze streek uitvoert, aansprakelijk is voor de schade van één van de drie boeren. Dit dochterbedrijf is de boer compensatie verschuldigd voor de schade aan zijn visvijver. Deze uitspraak kreeg wereldwijd aandacht van juridische experts en media. Voor het eerst in de geschiedenis oordeelde een Europese rechter dat een dochter van een Europees bedrijf schuldig is aan milieuvuiling buiten Europa.

Thema Energie en grondstoffen:

- Campagne Schaliegas
- Campagne Landroof voor palmolie
- Campagne Shell en de olieramp in Nigeria
- Campagne verantwoorde tinwinning
- Eerlijke Bankwijzer



Campagne Shell en de olieramp in Nigeria in 2013:

Looptijd:



heel
2013

Uren medewerkers:



869 uur

Kosten:



158.364
euro

Gericht op:



Shell, Rijksoverheid, politici, boeren en vissers in Nigeria, burgers in Nederland.

Deelname/bereik:



Wereldwijde media-aandacht, lokale gemeenschappen in Nigeria.

Beroep

Zowel Shell als Milieudefensie gingen in hoger beroep. Campagneleider Geert Ritsema: "Wij vinden dat Shell ook verantwoordelijk is voor de schade die de boeren in de andere twee dorpen lijden. Bovendien achten wij het moederbedrijf Shell aansprakelijk voor de manier van werken van haar dochters, zogenaamde parent liability." In september kregen de advocaten van Milieudefensie documenten in handen waaruit blijkt dat het moederbedrijf haar dochterbedrijven specifieke werkwijzen voorschrijft. Onze advocaten hebben inzage in meer documenten geëist om de verantwoordelijkheid van Royal Dutch Shell te kunnen aantonen. In 2011 hebben we die aanvraag ook al gedaan, maar die is toen afgewezen. In maart 2014 beslist de rechter of er een zitting komt waar wij ons pleidooi voor inzage mondeling kunnen toelichten. Milieudefensie wil dat deze zitting plaatsvindt, omdat wij daarmee het onderwerp opnieuw bij publiek en politiek onder de aandacht kunnen brengen.

Druk opvoeren

In 2013 bleef Milieudefensie zich inspinnen voor publieke en politieke aandacht voor de olieramp in Nigeria. Tijdens de aandeelhoudersvergadering van Shell in mei organiseerden wij een protestactie. Doel hiervan was vooral de druk op directie en aandeelhouders te vergroten.

Sinds augustus 2013 loopt er bovendien een internationale online-campagne waarin mensen een oproep doen aan Shell om haar verantwoordelijkheid te nemen in Nigeria. Deze campagne loopt door in 2014 en leverde tot februari 2014 ruim 40.000 reacties op. Hierin werken wij met name samen met onze Duitse zusterorganisatie BUND/Friends of the Earth Germany. Dit omdat Duitsland voor Shell een belangrijke afzetmarkt is.

Impact

Zolang de rechtszaak loopt, hebben wij ons doel niet bereikt. Wel heeft de aandacht voor de zaak al geleid tot verbetering van onze positie als gesprekspartner van de overheid. Milieudefensie is sinds dit jaar ook betrokken bij de implementatie van VN-regels over de aansprakelijkheid van bedrijven in risicosectoren zoals olie en gas. Wij willen nog steeds dat hiervoor bindende wetten komen, maar dragen intussen graag bij aan beter beleid.

In januari 2014 maakte Shell bekend dat de oliewinning in Nigeria een probleem vormt voor de organisatie en grotendeels uitgefaseerd wordt. Ook olieboringen op de Noordpool en schaliegasboringen in de Verenigde Staten gaan voorlopig niet door. "Shell acht deze activiteiten onrendabel", zegt Ritsema. "Volgens ons heeft dit ook te maken met het feit dat wij Shell aanspreken op de milieuschade die zij veroorzaakt."

Toekomst

Behalve een paar incidentele opruimacties, is er nog geen reden om te denken dat Shell de enorme olie vervuiling gaat verhelpen. Wel heeft de Nigeriaanse overheid een organisatie in het leven geroepen die zich samen met Shell richt op de schoonmaak van het gebied. Behalve erkenning in de vorm van een bord dat de toegang tot een van de dorpen verbiedt wegens vervuiling, is er door gekissebis tussen de overheid en Shell nog geen activiteit waarneembaar. Ander verontrustend punt is dat Shell vertrekt uit een aantal gebieden, waar de oliewinning kennelijk niet meer interessant is. De kans is groot dat Shell niet opruimt en dat de vervuiling na de verkoop doorgaat, waardoor Shell haar verantwoordelijkheid ontloopt. Geert Ritsema: "Wij houden Shell scherp in de gaten, niet alleen als het gaat om de oliewinning in Nigeria, maar ook bij het winnen van teerzandolie, schaliegas en olie in andere kwetsbare gebieden. Daarbij blijven we ons inspinnen om niet alleen vanuit Nederland de druk te verhogen, maar ook vanuit andere landen."

Liesbeth Enneking

Utrecht Centre for Accountability and Liability Law

"De rechtszaak die Milieudefensie aanspande tegen Shell is onderdeel van een wereldwijde trend. Steeds vaker worden multinationals in hun thuisland ter verantwoording geroepen voor de schade die zij over de grens veroorzaken. Lokale bewoners krijgen daarbij hulp van goed geïnformeerde en kundige organisaties. Toch blijft het een moeilijke opgave om dergelijke rechtszaken met succes aan te spannen. Dat komt vooral doordat procedurele en praktische omstandigheden in het land waar de rechtszaak zich afspeelt een aanzienlijke drempel kunnen vormen. Denk aan de kosten van procederen en de mogelijkheden tot het verkrijgen van bewijs."

(bron: Utrecht Law Review)





Campagne Verantwoorde tinwinning

Door het delven van tin veranderen de Indonesische eilanden Bangka en Belitung in een beklemmend maanlandschap. Tinbaggerschepen in de kustwateren vernielen veel koraal. De problemen rond de tinwinning werden door Milieudefensie in 2012 opnieuw in beeld gebracht.

Dit leidde in 2013 tot een project met Friends of the Earth Indonesia (Wahli) en Friends of the Earth England Wales and Northern Ireland (EWNI) en een groot aantal elektronikamerken zoals Apple, LG, Philips en Samsung. De coördinatie van dit project is in handen van het Initiatief Duurzame Handel (IDH). IDH werd opgericht door minister Koenders van Ontwikkelingssamenwerking, voor het op grote schaal stimuleren van verantwoorde handel.

Eerste stap

In Indonesië is met het grootste tinmijnbouwbedrijf afgesproken om een project te starten om tin op verantwoorde manier te gaan winnen.

Toekomst

In 2014 willen we ook andere bedrijven overtuigen over te stappen op tinwinning die de toekomst van mens en natuur minder belast.

Thema Energie en grondstoffen:

- Campagne Schaliegas
- Campagne Landroof voor palmolie
- Campagne Shell en de olieramp in Nigeria
- Campagne verantwoorde tinwinning
- Eerlijke Bankwijzer





Eerlijke Bankwijzer

Samen met Oxfam Novib, Amnesty International, FNV, Dierenbescherming en PAX werkt Milieudefensie aan de Eerlijke Bankwijzer. We beoordelen het beleid van de belangrijkste banken in Nederland en onderzoeken hoe zij hun kapitaal investeren.

Door die aandacht hebben deze banken de afgelopen jaren hun duurzaamheidsbeleid aangescherpt en openbaar gemaakt op hun websites. Zie www.eerlijkebankwijzer.nl voor hun scores. Consumenten kunnen nu kiezen voor een bank met nadrukkelijke aandacht voor bijvoorbeeld duurzaamheid of mensenrechten. Ook is het mogelijk een bank een compliment te geven of juist te vragen beter te presteren.

Opschalen

In 2013 is de stap gezet naar internationalisering van de Eerlijke Bankwijzer. In Brazilië startte een Bankwijzer, in Indonesië is hij bijna online en in een aantal andere landen, waaronder België en Zweden, worden Bankwijzers voorbereid. Door in steeds meer landen de banken op vergelijkbare wijze te beoordelen werken we samen aan het verduurzamen van de financiële wereld.

(Levens)verzekeraars ook

In het kielzog van de Eerlijke Bankwijzer beoordelen we vanaf 2013 ook (levens)verzekeraars, in de Eerlijke Verzekeringwijzer. Dat leidde vorig jaar al direct tot veel meer aandacht bij verzekeringsmaatschappijen voor het verantwoord beleggen van hun kapitaal.

SER-Energieakkoord

Met veel waardering van de leden heeft Milieudefensie bijgedragen aan de totstandkoming van het SER-Energieakkoord en dit ook mede ondertekend. Het Energieakkoord vormt in haar opzet een trendbreuk. In het verleden werden veel afspraken gemaakt, maar nooit afrekenbaar vastgelegd. Nu wel. Zie voor meer informatie over Milieudefensie en het Energieakkoord [▶ hoofdstuk 5](#) van dit jaarverslag.

Thema Energie en grondstoffen:

- ▶ Campagne Schaliegas
- ▶ Campagne Landroof voor palmolie
- ▶ Campagne Shell en de olieramp in Nigeria
- ▶ Campagne verantwoorde tinwinning
- ▶ Eerlijke Bankwijzer

EerlijkeBankwijzer®



4

Leden, donateurs en vrijwilligers



Leden, donateurs, lokale afdelingen en vrijwilligers vormen samen met het bestuur en de medewerkers Milieudefensie. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de cruciale rol die leden spelen, de manier waarop ze betrokken zijn bij activiteiten en hoe zij zelf acties opzetten. We zijn erg blij dat veel nieuwe initiatieven in 2013 zo breed aansloegen: zoals de Milieudefensie Academie, het Milieudefensie Symposium en het Milieudefensie Kerstdiner. Sommige zaken gingen ook minder goed. Zo bleek het online platform De Milieubeweging in de gekozen vorm niet levensvatbaar, dus hebben we die plannen inmiddels omgegooid.





4.1 Ambitie: vergroten en verstevigen van de betrokkenheid

Kerntaak van Milieudefensie is betrekken van mensen bij activiteiten voor een schoner milieu en een eerlijker samenleving. Ons Algemeen Beleidsplan (ABP) 2010–2015 geeft aan dat wij de samenwerking van het landelijk bureau met de leden, donateurs en vrijwilligers sterk willen bevorderen. Die gezamenlijkheid kent vier segmenten. De grenzen zijn diffuus, iemand kan van meerdere groepen deel uitmaken. En elk segment heeft eigen doelstellingen. Een kort overzicht:

- **Leden en donateurs**

we streven naar 100.000 leden en donateurs in 2015 (stand per 31 december 2013 is 84.315).

- **Lokale Milieudefensie-afdelingen**

deze willen we actief betrekken bij de thema's van de vereniging. Het bureau richt zich op kwaliteit van de ondersteuning, niet zozeer op groei van het aantal afdelingen. Naar wens worden afdelingen ondersteund bij het activeren van hun leden (stand per 31 december 2013 is 65 actieve afdelingen).

- **Overige lokale of bewonersgroepen**

op diverse thema's gaan we allianties aan met andere bestaande lokale- of bewonersgroepen.

- **Individueel actieve vrijwilligers**

een heel diverse groep met uiteenlopende interesses en vaardigheden. We willen graag meer gebruik maken van hun inzet.



4.2 Deelname aan activiteiten

Laagdrempelig

Milieudefensie maakt onderscheid tussen laagdrempelige en hoogdrempelige betrokkenheid. Om met de eerste te beginnen: laagdrempelig noemen we onder meer het zetten van een handtekening, het ondertekenen van een burgerinitiatief, het schrijven van een Earth Alarmbrief en deelname aan nieuwe media-activiteiten.

Een voorbeeld hiervan is het onderwerp schaliegas. Onder druk van onder andere Milieudefensie, samen met verschillende bewonersinitiatieven, verklaarden meer dan 100 gemeenten en acht provincies zich schaliegasvrij. Dat dit gesteund wordt door de bevolking, blijkt wel uit de 65.000 handtekeningen die we verzamelden met de petitie Stop Schaliegas. Deze petitie loopt nog door tot het definitieve besluit valt om al dan niet te gaan boren in Nederland.



Organising

In 2013 hebben we goede ervaringen opgedaan met de 'organising-methode'. Deze methode is gericht op *empowerment*: in plaats dat het landelijk bureau van Milieudefensie een campagne lanceert en hier mensen op activeert, wordt gekeken naar de kracht van mensen zelf. Wat houdt hen bezig, en waar kan het bureau hen bijstaan in hun acties? Hierdoor ontstaan groepen bewoners en belanghebbenden die steeds meer in staat zijn hun acties zelf te dragen. Het landelijk bureau van Milieudefensie steunt hen hierin, door onder andere te zorgen voor trainingen over bijvoorbeeld woordvoering en campagne voeren en hen met raad en daad terzijde te staan.

Het grote voordeel van organising is dat we meer mensen aan ons weten te binden, op onderwerpen die hen ook daadwerkelijk bezighouden. Onderwerpen en acties die vanuit mensen zelf komen, worden door degenen die beslissingen nemen (meestal politici), vaak waardevol geacht. Dus in plaats van een kantoor in Amsterdam dat iets wil, zijn het hun kiezers zélf die iets van hen verlangen.

De ervaringen van het afgelopen jaar zijn dermate positief, dat we deze methode verder in de organisatie uitrollen.

Ook de campagne Samen voor Gezonde Lucht haalde handtekeningen op. Dit leverde 10.136 steunbetuigingen op in Amsterdam, 6.876 stuks in Rotterdam en nog eens tegen de 3.000 in Eindhoven.

Onze Earth Alarms werden in 2013 vier keer aangeboden aan ruim 11.000 briefschrijvers. In één geval ging het Alarm naar een grotere groep van meer dan 13.000 personen.

In 2013 lanceerden we twee producten: Kleine Hoefprint Kaas en Kleine Hoefprint IJs, op basis van zuivel zonder Zuid-Amerikaanse soja en waarvoor dus geen regenwoud is gekapt. In totaal bestelden 8.550 mensen ruim 12.000 kaasjes voor tien euro per stuk. Voor Kleine Hoefprint IJs haalden we 17.755 handtekeningen op, waarvan ruim 5.000 via een festivaltour. Tenslotte riepen we staatssecretaris Sharon Dijksma met 9.500 persoonlijke kaarten op om van Nederland geen megastal te maken. Deze campagne loopt in 2014 door.



Hoogdrempelige activiteiten

Bij hoogdrempelige activiteiten vragen we om fysieke of inhoudelijke inzet, zoals deelname aan acties en manifestaties, vrijwillig klus- en kantoorwerk, onderzoek, deelname aan juridische procedures, enzovoort. In 2013 waren zo'n 1000 vrijwilligers betrokken bij onze hoogdrempelige activiteiten. Deelnemers komen van lokale afdelingen of zijn individueel actieve vrijwilligers.

In de campagne Samen voor Gezonde Lucht zijn bijvoorbeeld debatten georganiseerd met lokale politici in drie steden. Tijdens de debatten gingen politici en buurtbewoners met elkaar in gesprek. Deze debatten werden goed bezocht. Amsterdam telde 93 bezoekers, Rotterdam 85 en Den Haag 75. Wij hoorden van politici terug dat het veel indruk maakte om van zoveel verschillende mensen te horen dat ze zich zorgen maken over de luchtkwaliteit in hun stad.

In het najaar lanceerden we de Rochelroutes. Een bewoner fietst de route die hij of zij vaak gebruikt in het dagelijks leven, gewapend met een ultrafijnstofmeter om te kijken wat hij/zij tijdens dat tochtje zoal inademt aan fijnstof. De fietsers van de routes verspreiden ook folders onder bewoners langs de route, om bekend te maken dat in hun straat was gemeten. En ze stonden de media te woord. Een Amsterdamse deelnemer vertelde in de gemeenteraad over zijn route en uitte zijn zorgen over ongezonde lucht.

Met mensen die binnen hun eigen gemeente actief zijn, voerden we samen actie op straat. We vroegen voorbijgangers om op de foto te gaan met een oproep aan de gemeente. In verschillende gemeenten werkten hier tientallen mensen aan mee.



4.3 Betrokken leden

Het bestuur van Milieudefensie en de Algemene Ledenvergadering (ALV) stellen samen het beleid van de vereniging vast. De onderlinge gezagsverhoudingen tussen die twee staan beschreven in ► **hoofdstuk 6**. Andere vormen van inspraak – zoals ledenpanels, ledendagen en expertgroepen – hebben een adviserende status. Sinds 2010 voerden we diverse verbeteringen door zodat onze leden beter kunnen participeren in verenigingsaangelegenheden.

Algemene Ledenvergadering (ALV)

Jaarlijks houdt Milieudefensie twee algemene ledenvergaderingen. Deze worden 's avonds, doorgaans in Utrecht, gehouden. Ter voorbereiding vinden soms informele ledenraadplegingen plaats.

Op de ALV van 12 juni 2013 zijn de jaarrekening 2012, het jaarverslag 2012 en de hoofdlijnen voor de begroting van 2013 goedgekeurd. Tijdens de ALV van 20 november 2013 werd de Beleidsnotitie 2014 vastgesteld. De opkomst tijdens de ALV's was met zo'n 35 deelnemers ongeveer hetzelfde als in 2012.



Ledendagen

De ledendagen werden goed bezocht:

- 9 maart: 92 bezoekers (20 meer dan in 2012)
- 28 september: 145 bezoekers (50 meer dan in 2012)

Op 9 maart kwamen de nieuwe campagnes van Milieudefensie aan bod en werd levendig discussie gevoerd over uiteenlopende thema's.

Er waren workshops, excursies en andere doe-activiteiten. 28 september was voor het eerst een symposium waar we dieper ingingen op de duurzame economie, met bijdragen van externe sprekers. Het symposium was een groot succes, er waren veel bezoekers, waarvan veel nieuwe leden. Een dag met een overkoepelend thema zorgt voor grote belangstelling en zal daarom in 2014 herhaald worden.



Milieudefensiepanel

In december 2013 lanceerden we het Milieudefensiepanel, een kwantitatief panel voor iedereen die Milieudefensie een warm hart toedraagt. Een panellid krijg maximaal vier keer per jaar een vragenlijst over uiteenlopende onderwerpen, die te maken hebben met het werk van Milieudefensie. Zo kan Milieudefensie het panel vragen een project te evalueren, iets meer te vertellen over de interesse in een bepaald milieuonderwerp of te helpen bij de ontwikkeling van een nieuwe campagne. Een eerste oproep leverde 929 panellleden op. De eerste vragenlijst, over actievoeren, stond gepland voor januari 2014.

Expertgroepen

Er is veel expertise onder de leden over uiteenlopende milieuonderwerpen. Het idee is deskundigen rond een bepaald thema van Milieudefensie te organiseren en te raadplegen. De verantwoordelijkheid voor de expertgroepen ligt bij de campagneteams. Iedere campagne organiseert op eigen manier expertgroepen, waarbij experts en leden kunnen praten over de visie, de koers, keuzes, dilemma's etc. In 2013 zijn we gestart met de voorbereidingen van het inschakelen van expertgroepen. Het campagneteam Voedsel deed dat bijvoorbeeld voor het uitwerken van haar visie en in 2014 komt de eerste expertgroep samen.

De Milieubeweging!

Milieudefensie heeft in haar ABP de ambitie uitgesproken zich te willen inzetten voor het verhogen van het zelforganiserend vermogen van onze vrijwilligers en hen betere mogelijkheden te bieden om met elkaar in contact te komen. Hiervoor startten we in 2012 met een pilot voor een online platform. Onder de naam De Milieubeweging! bieden we leden en vrijwilligers de kans om met elkaar in contact te komen om kennis en vaardigheden uit te wisselen of met elkaar in discussie te gaan. Leden en vrijwilligers van Milieudefensie en andere milieuorganisaties kunnen via dit online platform ook juridische informatie en hulp krijgen.

Tijdens het ontwikkelen van het platform liepen we tegen een aantal beperkingen aan, waardoor het nog niet werkt zoals het zou moeten. Daarom hebben we in 2013 opnieuw naar de doelen van het platform gekeken. Hieruit is een plan voortgekomen dat we in de eerste helft van 2014 lanceren. Het platform richt zich op de lokale dynamiek, het wordt een plek waar groepen en individuen kennis, vaardigheden en inspiratie kunnen vinden voor het opzetten van lokale milieuactiviteiten.

Ledenbulletin

Het Ledenbulletin is een intern orgaan, gemaakt voor en door leden. Met het Ledenbulletin informeren leden elkaar en discussiëren zij over allerlei zaken die te maken hebben met Milieudefensie of het milieu. Er is traditioneel veel aandacht voor de verenigingsdemocratie.

In 2013 kreeg het ledenbulletin een nieuwe redactie. Die maakte er een digitale versie van, met een plek op de website van Milieudefensie. De redactie wil iedere maand een artikel publiceren met een reactiemogelijkheid voor leden. In 2013 werden twee artikelen gepubliceerd.



4.4 Lokale afdelingen

De lokale afdelingen zijn de ogen en oren van Milieudefensie in het veld. Vanwege hun doorgaans goede contacten met de eigen gemeente houden zij de vinger aan de pols op tal van lokale thema's. Milieudefensie sloot 2013 af met 65 afdelingen.

De afdelingen werken op lokaal niveau aan de doelstellingen van Milieudefensie, zowel met eigen activiteiten als door deel te nemen aan de campagnes van het landelijk bureau. Geregeld wordt ook samengewerkt met organisaties zoals IVN, Fietsersbond of Transition Towns. De afdelingen kunnen rekenen op inhoudelijke, financiële en juridische ondersteuning vanuit het landelijk bureau. Ze worden regelmatig geïnformeerd via een digitale nieuwsbrief en ontvangen elke drie maanden de Afdelingsinfo, met relevante informatie.

Zes afdelingen gebruikten in 2013 de mogelijkheid om een eigen website te hosten op de website van Milieudefensie. Daarnaast verstuurden tien afdelingen een lokale mailing naar leden en donateurs uit hun regio. Veel afdelingen hebben naast een website nog een eigen nieuwsbrief.

In 2013 maakten we ook een start met een verbeteringstraject. Doel is alle afdelingen van Milieudefensie in beweging te houden. Medewerkers van het landelijk bureau bezochten een aantal succesvolle afdelingen om samen te kijken naar hun succesfactoren. De andere afdelingen krijgen het aanbod om samen te kijken naar mogelijke verbeteringen. Die kunnen variëren van het organiseren van daadkrachtig bestuur tot het samen bedenken van aansprekende acties om nieuwe groepen (potentiële) leden en sympathisanten te interesseren.

Nieuw: afdeling Zuidoost Groningen

Zuidoost Groningen is een nieuwe actieve afdeling, van harte welkom! Een groep actieve mensen uit deze regio vond het tijd om hun acties voort te zetten onder de vlag van Milieudefensie. We staan nieuwe afdelingen graag bij met kennis en ervaring. In twee sessies maken we kennis met elkaar, kijken we naar de wederzijdse verantwoordelijkheden die we met elkaar aan gaan en helpen we bij de eerste schreden op het actiep pad. Zie onze website voor een overzicht van alle afdelingen van Milieudefensie

► www.milieudefensie.nl/lokaal

Milieudefensie Academie

In 2013 zijn we de Milieudefensie Academie gestart, voor lokaal actieven. In een reeks van tien trainingen komen de volgende onderwerpen aan bod: lobby, juridische kwesties, planning van campagnes, actie voeren, omgaan met de pers, de inzet van sociale media, het levend houden van groepen, het vinden van financiering en organisatie. Met deze praktische workshops willen we gereedschappen bieden die afdelingen en groepen kunnen gebruiken bij het levend en actief houden van hun groep. De Academie startte in september, het programma loopt in 2014 door en wordt daarna geëvalueerd. Bij succes gaan we er mee door. Naar aanleiding van de eerste trainingen zien we dat er ook veel mensen van buiten Milieudefensie op de avonden afkomen.

In januari 2013 organiseerde Milieudefensie in samenwerking met Zon op Nederland een workshop over het opzetten van een lokale energiecoöperatie. Hier kwamen 40 deelnemers op af. Milieudefensie Culemborg startte naar aanleiding van de workshop een lokale energiecoöperatie.

Lokaal Bokaal

Jaarlijks reiken we op de eerste ledendag in maart de Lokaal Bokaal uit. De bokaal gaat naar de afdeling die het afgelopen jaar de meest effectieve en creatieve actie organiseerde. Op de Milieudefensiedag van 29 maart 2014 werd de bokaal uitgereikt aan Milieudefensie Delft voor haar 'Taste the Waste diners' die ze in 2013 organiseerde.

Drie tot vier keer per jaar organiseert Milieudefensie Delft diners met producten die anders weggegooid zouden worden. De afdeling heeft hiervoor afspraken met drie lokale supermarkten waar ze het voedsel mogen ophalen. Zo krijgen ze fruit met een plekje, over-de-datum producten en eten in gescheurde verpakkingen. De creatieve kok van de diners weet daar altijd een heerlijk buffet van te bereiden, zonder extra ingrediënten aan te schaffen.

Milieudefensie Delft krijgt veel enthousiaste reacties van de vele gasten en op steeds meer plekken in het land worden deze diners georganiseerd. Kortom, een concept dat aanslaat!

Op de Milieudefensiedag kreeg de afdeling uit Delft veruit de meeste stemmen. Andere genomineerden waren Milieudefensie Haarlem (met een stand op de duurzaamheidsmarkt) en Milieudefensie Waterland, dat een bosje bij Purmerend beschermde tegen de kap.

Sta de bij bij!

In 2013 startte de afdeling Arnhem de actie 'Sta de bij bij'. Zij spraken Intratuin aan op het feit dat dit bedrijf middelen in de schappen heeft staan die zeer schadelijk zijn voor bijen – terwijl er een alternatief voorhanden is. Deze actie leidde tot verschillende gesprekken met Intratuin, maar nog niet tot een oplossing. Afdeling Arnhem heeft de hulp ingeroepen van meerdere Milieudefensie-afdelingen, met succes. Hiermee ontstond van onderaf een landelijk succesvolle actie. Meer dan 15.000 mensen ondertekenden de oproep aan Intratuin om te stoppen met de verkoop van bijengif. Ook het komend jaar zullen de lokale afdelingen zich bekommeren om de bij.

Juridische procedures

Jaarlijks geeft Milieudefensie machtigingen aan lokale afdelingen om in naam van de vereniging juridische procedures te voeren over lokale kwesties, voorzover die binnen de doelstellingen van Milieudefensie vallen. In 2013 zijn er 13 machtigingen verleend, wat overeenkomt met het jaarlijkse gemiddelde. Medewerkers van het landelijk bureau bieden de afdelingen waar mogelijk juridische ondersteuning, voor complexe of omvangrijke procedures wordt verwezen naar gespecialiseerde advocaten.

Lokale afdelingen en leden kunnen vaak in een vroeg stadium van plan- en besluitvorming meedenken met gemeenten en andere bestuursorganen. Een goede verwerking van de inbreng van de burgers leidt tot minder procedures en betere besluiten: beter voor iedereen!

In april 2013 stelde het ministerie van Infrastructuur en Milieu een richtlijn vast voor het meedenken over grote projecten: de Code Maatschappelijke Participatie. Milieudefensie heeft hiervoor geijverd en suggesties gedaan ter verbetering van de bestaande werkwijze. 'Beginspraak' kreeg hier handen en voeten.

We volgen de ontwikkeling van de wet- en regelgeving op de voet, met het oog op de rechtsbescherming van onze leden en afdelingen en de bescherming van natuur, milieu en landschap. Waar mogelijk doen we suggesties voor verbetering, vaak in samenwerking met andere groene organisaties. Dat leidt regelmatig tot aanpassing van conceptteksten.

Overige lokale initiatieven

Naast haar eigen afdelingen werkt Milieudefensie intensief samen met meer dan 100 lokale bewoners- en milieugroepen die niet direct aan Milieudefensie zijn verbonden. Dit zijn bijvoorbeeld groepen die strijden tegen megastallen, nieuwe wegen of schaliegasboringen. Binnen de campagne Samen voor Gezonde Lucht werden verschillende bestaande lokale initiatieven door ons met elkaar in contact gebracht om ervaringen te delen. Door de vele trainingen konden nieuwe groepen ook gebruik maken van de kennis en ervaring van de meer ervaren groepen.

In 2013 werkte Milieudefensie nauwer dan ooit samen met Schaliegasvrij Nederland, een coalitie van buurtgroepen en milieuorganisaties die streven naar een algeheel moratorium op het winnen van schaliegas. In de aanloop naar het besluit van minister Kamp werden informatie- en debatavonden georganiseerd, waarbij Milieudefensie gast spreker was. Op de hotspots Boxtel, Haaren en Noordoostpolder (de beoogde boorlocaties) werden duizenden handtekeningen opgehaald op straat, op de markt en bij festivals. Toen het er in september echt om ging spannen, organiseerden Schaliegasvrij Boxtel en Schaliegasvrij Noordoostpolder in een zeer kort tijdspanne acties om het bezoek van de Tweede Kamerfractie van de PvdA op te luisteren. Het gevolg is bekend: het besluit over proefboringen naar schaliegas werd uitgesteld.

Op 18 mei 2013 participeerden we voor tweede keer in de We zijn het Megazout-demonstratie op de Dam in Amsterdam. Een Manifestatie tegen de intensieve veehouderij, de megastallen en de gevolgen hiervan. Ook in 2013 werkte Milieudefensie samen met megastal-groepen in vooral Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en een nieuwe grensoverschrijdende actiegroep in Groningen. Begin oktober kwamen zij samen op Het Plein in Den Haag bij de start van de campagne Maak van Nederland geen Megastal.





4.5 Vrijwilligers

Het aantal actieve vrijwilligers voor onze organisatie en campagnes is redelijk stabiel. In 2013 waren het zo'n 3.000 mensen, naast de lokale afdelingen. Hieronder een paar voorbeelden van de vele manieren waarop zij zich in 2013 hebben ingespannen.

Voor de campagne Samen voor Gezonde Lucht organiseerden we bijeenkomsten met kleine groepen om te kijken wat er bij hen in de buurt speelt. In samenspraak met deze groepen kreeg de campagne meer en meer vorm. In Amsterdam hielden we drie van dit soort kleinschalige bijeenkomsten (vijf tot vijftien mensen). In Den Haag twee, in Rotterdam ook twee. In Amsterdam en Rotterdam organiseerden we daarnaast een grote informatiebijeenkomst, met in Amsterdam 88 bezoekers en in Rotterdam 74. Verder maakten we samen met 125 mensen bezwaar tegen de snelheidsverhoging op de ring van Amsterdam en Rotterdam.

Tijdens de zestiende en laatste EKO-tellingen telden ruim 200 vrijwilligers in bijna 500 supermarktfilialen het aantal biologische en Fair Trade-producten in de schappen. Hiermee is twaalf procent van alle supermarkten geteld.

Kerstdiner

Voor het eerst werden onze vrijwilligers in december bedankt voor hun inzet met een fantastisch kerstdiner. Een honderdtal mensen aten een heerlijk biologisch vegetarisch driegangenmenu, mede gekookt door onze JMA-ers. Tussen de gangen door werden er korte presentaties gegeven door de verschillende initiatiefnemers, wat de onderlinge gesprekken goed op gang bracht. De opzet van het kerstdiner werd met enthousiasme begroet en dit initiatief wordt daarom in 2014 voortgezet.

Kantoorvrijwilligers

Voor kantoorwerkzaamheden putten we uit een pool van zo'n 120 mensen die incidenteel (op oproepbasis) vrijwillig allerlei kantoorwerkzaamheden verrichten. Dit jaar hebben we een groeiende groep mensen die dat op projectbasis doen of op reguliere basis, voor bijvoorbeeld een dag of twee dagen per week. We zien dat onze inspanningen om meer vrijwilligers te betrekken bij ons werk hun vruchten afwerpen.

Actieteam

Het Actieteam is het team binnen Milieudefensie dat onze acties organiseert en coördineert, zowel kleinschalige vrijwilligersacties als grotere 'klimacties' en manifestaties. Sommige kleinere acties worden soms ook door achterbanmedewerkers georganiseerd.

Op de actielijst voor de 'pittigere' acties van het Actieteam staan ruim 100 mensen. Deze hebben allemaal een intakegesprek gehad met uitleg over de manier van actievoeren van Milieudefensie (geweldloos en onder eigen naam) en over de eventuele risico's tijdens acties. Milieudefensie biedt deze groep één keer per jaar een deëscalatietraining aan.

Binnen het Actieteam heeft Milieudefensie een 'klimteam' dat regelmatig met elkaar oefent. Momenteel zitten er vijftien klimmers in dit team.

Milieudefensie heeft een aansprakelijkheidsverzekering en een ongevallenverzekering waaronder ook stunts vallen. Voor 'pittige' acties overleggen wij altijd met een advocaat over de mogelijke juridische risico's. Eventuele boetes worden door Milieudefensie betaald. In 2013 waren er geen 'pittige' acties. Wij zetten ze alleen in als dat echt nodig is. Er vindt wat dat betreft een verschuiving plaats naar meer acties samen met lokale groepen, zoals de acties in het land voor meer maatregelen voor gezonde lucht en de acties tegen het boren naar schaliegas.



5

Samenwerking, externe relaties en communicatie



Netwerken doen we steeds intensiever: in nationale en internationale samenwerkingsverbanden, met politici, bedrijven, journalisten.

En met onze (potentiële) leden, nu ook steeds meer via Facebook en Twitter.





5.1 Samenwerkingsverbanden

Friends of the Earth

Milieudefensie is de Nederlandse tak van het internationale milieunetwerk Friends of the Earth International. Friends of the Earth telt 76 lidorganisaties in evenzoveel landen, verspreid over de hele wereld, plus veertien geassocieerde leden. In Nederland zijn dat World Information Service on Energy (WISE), Stichting De Noordzee, A SEED Europe (de Europese tak van het wereldwijde jongerenetwerk A SEED) en Corporate Europe Observatory (CEO). Friends of the Earth is het grootste grassroots milieunetwerk ter wereld. Milieudefensie werkt met verschillende FoE-groepen intensief samen (bijvoorbeeld ERA/FoE Nigeria, Wahli/FoE).

► www.FoEI.org



In Brussel is Friends of the Earth Europe (FoEE) gevestigd, de regionale koepel van de 31 Europese leden van Friends of the Earth International. Op Europees niveau worden belangrijke besluiten genomen, onder andere op het gebied van milieu, handel en bedrijfsleven. FoEE houdt de relevante besluitvorming van de Europese Commissie en het Europese Parlement nauwlettend in de gaten en probeert slechte besluiten te beïnvloeden. Daarnaast coördineert FOEE diverse Europese campagnes, onder andere over klimaat, landbouw en biotechnologie en biodiversiteit en grondstoffen en biobrandstoffen.

Milieudefensie is op dit moment actief in twee campagnes van Friends of the Earth International: *Resisting Mining Oil and Gas* en *Forest and Biodiversity*. In Europa zijn we onder andere actief in de landgrabbing campagne, in *Resource Use, Feeding and Fueling Europe* en *Extractive Industries*.

In Europa

Samen sta je sterker en hoe groter je omgeving, hoe meer dat opgaat. Lobbies zijn krachtiger in een gezamenlijke, breed gedragen boodschap. Milieudefensie was in 2013 op Europees niveau lid van verschillende supranationale organisaties, met een gezamenlijk doel:

- **European Environmental Bureau (EEB):** een samenwerkingsverband van meer dan 140 natuur- en milieuorganisaties uit heel Europa. Hier vindt onder andere de EU-lobby op luchtkwaliteit plaats. Milieudefensie zorgt voor Nederlandse input in de Europese discussie: we benaderen parlementariërs in Nederland en Brussel, stemmen gezamenlijke inzet af, signaleren ontwikkelingen en wisselen ideeën van nationale campagnes uit.
- **OECD Watch:** een netwerk van groepen gericht op het versterken en gebruiken van de OECD-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.
- **European Coalition for Corporate Justice** (= Europees MVO Platform).
- **Banktrack:** een internationaal netwerk gericht op het verduurzamen van de leningen en investeringen van private banken.
- **European Federation for Transport and Environment:** belangrijk voor de algemene mobiliteitspolitiek binnen de EU, oefent politieke druk uit op de Europese instituties rond de kooldioxide- en Euronormen voor voertuigen, de dreigende oprekking van luchtkwaliteitsnormen en het emissiehandelssysteem voor de luchtvaartsector.

Coalities en netwerken in Nederland

Voor een effectieve afstemming van strategieën en de inzet van middelen nam Milieudefensie in 2013 onder andere deel aan de volgende coalities en netwerken:

- Het **SER-EnergieAkkoord** voor groene groei beoogt een maatschappelijke innovatie in de Nederlandse manier van energieverbruik en -productie te bewerkstelligen. Door het creëren van een breed draagvlak voor energiebesparing en inzet van duurzame energie streven de betrokken partijen naar een trendbreuk met het verleden. Milieudefensie vertegenwoordigde samen met Greenpeace, WNF, de Natuur-en Milieufederaties en Natuur&Milieu de milieubeweging.
- **MVO Platform:** een netwerk van Nederlandse maatschappelijke organisaties op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.
- **Fair, Green and Global Alliance** (met Both Ends, Action Aid, SOMO, TNI en Schone Kleren Campagne). Milieudefensie maakt samen met FoEI en FoEE deel uit van deze alliantie. Binnen dit programma werken we aan het behoud van de natuurlijke bestaansbronnen. Samen met gemeenschappen in de Zuidelijke landen, waaronder zuidelijke FoE-groepen, leggen we perfide handelsrelaties bloot en zetten we ons in voor beter beleid van overheden, bedrijven en banken.
- **De Nederlandse Sojacoalitie:** acht Nederlandse organisaties die de schadelijke gevolgen van productie, transport, verwerking en consumptie van soja wil terugdringen. Er is veel onderlinge informatie-uitwisseling en afstemming van strategie en activiteiten. Ook heeft dit samenwerkingsverband een belangrijke klankbordfunctie en geven we gemeenschappelijk de Sojabarometer uit.
- **Weet wat je eet:** samenwerking van Milieudefensie en Foodwatch om via supermarkten en overheid te komen tot groente en fruit zonder resten van bestrijdingsmiddelen. We voeren een gezamenlijke lobby richting politiek en de landbouwsector. Samen brengen we ook de Gifmeter uit en houden we de ► [website weetwatjeeet.nl](http://website.weetwatjeeet.nl) bij.
- **Illegaal Hout Coalitie:** Milieudefensie, Greenpeace en WNF in samenwerking met ICCO en NCIV (Nederlands Centrum voor Inheemse Volken) om import en gebruik van illegaal en niet-duurzaam gekapt hout te stoppen. Op Europees niveau vertegenwoordigt Milieudefensie hier Friends of the Earth Europe.
- **Biomassa Platform:** overleg rond biomassathema's met IUCN NL, Both ENDS, Wetlands International, Natuur en Milieu, Solidaridad, ICCO en Cordaid.
- **Eerlijke Bankwijzer:** samenwerking met Oxfam Novib, Amnesty International, FNV Mondiaal, Dierenbescherming en PAX. Vergelijkt banken op hun beleid rond belangrijke maatschappelijke onderwerpen, zoals milieu, mensenrechten, wapenhandel en corruptie.

Vertegenwoordiging in raden en adviescommissies

- **De commissie Duurzame Ontwikkeling van de Sociaal Economische Raad (SER)**
- **Raad van Participanten van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN), afdeling Nederland**
- **Stuurgroep Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) Platform**
- **Stuurgroep Fair, Green and Global Alliance**
- **Stuurgroep Groene 11**
- **Groene directeurenoverleg SER-EnergieAkkoord**
- **Bestuur Schaliegasvrij Nederland**

Door verantwoordelijkheid te nemen binnen raden en besturen laten we zien dat Milieudefensie ook in staat en bereid is om vsamen te werken in het belang van de oplossingen waar we voor staan. Vaak leggen we niet alleen de vinger op milieu-problemen, maar dragen we ook actief bij aan manieren om tot een oplossing te komen. Dat doen we samen met partners die ook weer hun eigen invloed inzetten. Deze samenwerking leidt tot verbreding van draagvlak en meer druk op de overheid. Zo maken we maatschappelijke veranderingen voor een beter milieuresultaat mogelijk. In 2013 hebben we – nog meer dan voorheen – de samenwerking met andere maatschappelijke organisaties gezocht. Doel was onze specifieke bijdrage aan de benodigde veranderingen nog beter voor het voetlicht te krijgen. Het wederzijdse vertrouwen, zeker met Greenpeace en Natuur&Milieu, is daardoor ook nog eens aanzienlijk gegroeid.





5.2 Relaties met overheden en bedrijven

Gedragscode

De gedragscode van Milieudefensie beschrijft hoe wij met bedrijven en overheid omgaan.

► www.milieudefensie.nl/publicaties/beleid/gedragscode

Bedrijven

Het reguliere bedrijfsleven blijkt keer op keer weinig oog te hebben voor duurzaamheid en het lange termijn belang van een schone en rechtvaardige wereld. Milieudefensie krijgt een onafgebroken stroom van informatie uit het netwerk Friends of the Earth met schendingen van milieu- en mensenrechten in veelal de Zuidelijke landen door bedrijven. Maar ook in landen als Canada en Australië gaat het nog vaak mis. Milieudefensie is ervan overtuigd dat het bedrijfsleven wel degelijk een rol heeft bij de verduurzaming van onze samenleving en staat daarin niet alleen. De uitdaging is dan ook vooral om de koplopers te betrekken bij oplossingen en systemen zodanig te veranderen dat bedrijven de juiste, positieve prikkels krijgen om duurzaam te produceren. Daarnaast zal Milieudefensie de notoire achterblijvers blijven aanspreken op hun wijze van produceren met alle middelen die ons ter beschikking staan, variërend van acties tot juridische procedures.

De juridische procedure van boeren uit Nigeria en Milieudefensie tegen Shell heeft in één van drie aangevoerde casussen geleid tot een veroordeling van Shell. De rechter nam een aantal van onze eisen in de overige casussen niet over. Omdat de boeren niet of slechts gedeeltelijke compensatie kregen toegewezen en er niets wordt gedaan met onze andere eisen (opruimen van de vervuiling en verbeteren van het onderhoud) zijn we in hoger beroep gegaan tegen de uitspraak. De procedure werd overigens gestart nadat meer dan tien jaar dialoog en actie voeren geen concrete stappen hadden opgeleverd.

Bedrijven die hun best doen voor duurzaamheid worden door Milieudefensie regelmatig in het zonnetje gezet. Zoals supermarktketen Hoogvliet, winnaar van de EKO-tellingen, met de meeste biologische producten in de schappen. En de filiaalhouder van Plus in Amersfoort, die de EKO Award won. En van de C1000 in Wageningen die de Fair Trade Award ontving vanwege het grote aantal schone en eerlijke producten in het assortiment.

Bondgenootschap met boeren

Milieudefensie zoekt samenwerking met boeren(organisaties) om de realisatie van onze milieudoelen dichterbij te brengen. Daartoe onderhouden we contacten en gaan we samenwerking aan. Meest concreet en veelbelovend was een samenwerking met de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) om een eigentijds regionaal gemengd bedrijf te ontwikkelen. Door interne organisatorische problemen bij de ZLTO is het project halverwege het jaar gestagneerd. We hopen er in een later stadium alsnog een vervolg aan te geven.

In 2013 zijn we gestart met het ontwikkelen van beleid op samenwerking met en sponsoring door bedrijven. De richtlijnen van Friends of the Earth International zijn hierin leidend. We gaan opnieuw kijken naar de regels voor sponsoring. De regels die op dit moment gelden vindt u ► [in paragraaf 7.4](#)

Overheid en politiek

Het tweede kabinet Rutte streeft naar maatschappelijke vernieuwing door het sluiten van Akkoorden met een brede vertegenwoordiging van belanghebbenden. Het SER-Energieakkoord voor groene groei is hiervan een voorbeeld. Met veel waardering van de leden heeft Milieudefensie bijgedragen aan de totstandkoming van dit Akkoord en mede ondertekend. De inhoud van het akkoord voldoet evenwel niet aan al onze wensen, zodat in- en extern de nodige scepsis bestaat over het bereikte resultaat. Toch beschouwen we het Akkoord als een trendbreuk met het verleden: daarin werden wel afspraken gemaakt, maar nooit afrekenbaar vastgelegd. Nu dus wel. De beoogde resultaten in het SER-Energieakkoord zijn verplichtend, partijen hebben zich gecommitteerd aan de afspraken.

Milieudefensie is in 2013 ook succesvol geweest in het agenderen van 'gezonde lucht' als belangrijk milieuonderwerp. Waar luchtkwaliteit jaren een technocratisch 'Brussels' onderwerp was en het alleen om normen van stoffen ging, is het onderwerp nu weer maatschappelijk relevant. Het gaat om de gezondheid van mensen en het vermijden van onnodige sterfte.

Europees

Milieudefensie volgt de ontwikkeling van relevante beleidsvoornemens op Europees, landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Op Europees niveau ging onze aandacht uit naar het tegengaan van schaliegaswinning en regelgeving, en naar regelgeving over biobrandstoffen (Renewable Energy directive), brandstofkwaliteit (Fuel Quality directive) en transparantie van bedrijven (non-financial reporting).

Nationaal

Campagneleiders en directeur van Milieudefensie hadden ook in 2013 geregeld contact met Kamerleden van vrijwel alle politieke partijen. Het agenderen van issues – zoals in 2013 gezonde lucht – en het verwerven van steun voor onze voorstellen is meestal de reden voor dergelijke gesprekken. Hierbij wordt ook gebruik gemaakt van onze lobbyisten Wyke Smit en Arabella Bosscher in Den Haag, gefinancierd door Milieudefensie en veertien andere natuur- en milieuorganisaties.

► [volg Wyke op Twitter](#)

Lokaal

Op lokaal niveau hebben we ons onder andere ingezet voor het beperken van de maximumsnelheid op snelwegen rondom de grote steden. Dit leidde tot twee gewonnen rechtszaken (Rotterdam (A13) en Amsterdam (A10)), waar de rechter de minister opdroeg de afweging nader te onderbouwen en overlast voor de omwonenden te vermijden. Verder hebben we ons samen met de stichting Schaliegasvrij Nederland ingezet voor een verbod op schaliegaswinning. Inmiddels (stand februari 2014) spraken al 140 gemeenten zich uit tegen schaliegas en is het moratorium verlengd.



De Groene 11 (inmiddels 15)

- De12Landschappen
- Greenpeace Nederland
- IUCN Nederlands Comité
- IVN Nederland
- Milieudefensie
- Natuur en Milieu
- Natuurmonumenten
- Stichting De Noordzee
- Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna
- Veldwerk Nederland
- Vogelbescherming Nederland
- Waddenvereniging
- Wereld Natuur Fonds
- Landschapsbeheer Nederland
- De Provinciale Milieufederaties

Lobby rond wetswijzigingen

De Omgevingswet

Het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) werkt sinds 2011 aan de Omgevingswet, die in 2013 naar de Raad van State is gegaan en naar verwachting begin 2014 naar het parlement gaat. Deze overkoepelende wet vervangt allerlei specifieke wetten, zoals de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne, de Wet op de ruimtelijke ordening en de Wet milieubeheer. Dit moet leiden tot snellere, betere besluitvorming, met een meer integrale en gebiedsgerichte aanpak.

► [lees verder](#)





5.3 Relatie met jongeren: Jongeren Milieu Actief (JMA)

Jongeren Milieu Actief (JMA) is dé jongeren milieuorganisatie van Nederland voor en door jongeren van 12 tot 28 jaar. Op het repertoire staan creatieve en positieve acties op thema's als duurzaam voedsel, internationale rechtvaardigheid en energie. JMA brengt deze onderwerpen dicht bij jongeren. JMA houdt kantoor in het pand van Milieudefensie, valt ook onder haar directie en financiële beheer, maar heeft eigen, betalende leden en een eigen bestuur. Eind 2013 had JMA 365 leden.

De samenwerkingsstructuur tussen MD en JMA (uit 2011) bevalt goed, zo geeft JMA aan in haar jaarverslag 2013. JMA en Milieudefensie hebben de intentie om in 2015 de samenwerkingsovereenkomst te verlengen. In 2014 bedenken beide partijen welke wijzigingen ze mogelijk willen doorvoeren.

► zie ook de website van JMA

Volgens de samenwerkingsovereenkomst is MD verplicht samen met het JMA bestuur te bepalen of en hoe jongeren betrokken worden bij campagnes en projecten. In 2013 werkten MD en JMA nauw samen in de Kleine Hoefprint en Stop Schaliegas campagnes.

Mede dankzij de inzet van straatwerkers van Milieudefensie groeide het ledental van JMA aanzienlijk. Alle mensen onder de 28 die een lidmaatschap aangingen werd ter plekke gevraagd of zij combilid wilden worden.

Acties

Onderstaand een beknopt overzicht van JMA-acties in 2013. Neem voor een volledig beeld een kijkje op

► de site van JMA

Fashion for the Future

Op 15 juni 2013 organiseerde JMA op de Dam in Amsterdam een catwalk van Fashion for the Future, een project voor duurzame kleding. Er waren vijf modellen vanuit verschillende plekken in Nederland aanwezig en na afloop werden er flyers uitgedeeld met looproutes voor duurzaam winkelen.



Bakjesactie

Op Wereldvoedseldag stond JMA in Den Haag met een grote stapel vershoudbakjes om aandacht te vragen voor voedselverspilling.

Kolen voor Polen

Eind 2013 dumpte JMA een stapel kolen bij de Poolse ambassade in Den Haag uit protest tegen het klimaatbeleid van de Poolse regering. Polen was in 2013 gastland voor de jaarlijkse klimaatop van de Verenigde Naties.

Make IT fair Groene Pietenactie

In november gingen de Groene Pieten van JMA weer op zoek naar een groen mobieltje waarbij tijdens de productie geen sprake is van schadelijke effecten voor mens en milieu. Ze gingen langs bij telecom-aanbieders in Amsterdam zoals KPN en Vodafone. Ze vonden ook dit jaar helaas geen groen mobieltje.



Festivaltour

In de zomermaanden hield JMA samen met Milieudefensie een Festivaltour om de oerwoudvrije ijsjes van De Kleine Hoefprint te promoten en handtekeningen op te halen. Bij het benaderen van de festivalgangers werd de nadruk gelegd op soja waar regenwouden voor worden gekapt. Belangstellenden werd gevraagd een petitie te ondertekenen waarmee Unilever wordt opgeroepen niet langer soja te importeren uit Zuid-Amerika. In totaal werden 17.500 handtekeningen aangeboden aan Unilever.



Food@Farm

Food@Farm biedt eerstejaarsstudenten de mogelijkheid om kennis te maken met de oorsprong van hun voedsel. Waar kan dit beter dan op de boerderij? Na een bezoek en een informatieve lezing gingen de studenten zelf aan de slag met een kookworkshop en het nieuwe EKOokboek.

Green Canteen

In het lesprogramma Green Canteen doen leerlingen in het voortgezet onderwijs onderzoek naar de herkomst van hun voedsel is het wereldwijde effect van vleesproductie op mens, milieu en dierenwelzijn. Naast praktisch onderzoek voeren de leerlingen acties uit, gericht op het overtuigen van schooldirectie en -cateraar om over te stappen op een duurzaam kantineaanbod. In totaal zijn in 2013 drie scholen geheel verduurzaamd en hebben vijftien scholen hun assortiment verder verduurzaamd. Mooi resultaat!

Warme Truiendag

Tijdens Warme Truiendag op 8 februari 2013 sloeg JMA de gedenknaald op het Regentesseplein in Den Haag een grote sjaal om. Doel was om Nederlanders de verwarming een graad lager te laten zetten, zodat zij collectief veel CO₂ besparen. JMA-leden volgden een workshop breien.

Filmavonden

Het hele jaar door organiseerde JMA filmavonden voor leden. De onderwerpen liepen uiteen van sojateelt en kippen tot mobieltjes en schaliegas, maar stonden altijd in teken van duurzaamheid.





5.4 Relaties met de media

Goede relaties met de media zijn voor Milieudefensie van levensbelang. Een actie zonder aandacht van journalisten heeft als het ware niet plaatsgevonden. Daarom zorgen onze persvoorlichters steeds voor maximale media-aandacht voor onze activiteiten, van onderzoek tot straatactie. Zo mobiliseren de media met ons mee.

Mediamonitor 2013

Aantal keer aandacht voor Milieudefensie in pers, op radio en tv

De cijfers voor 2013 zijn flink hoger dan 2012. Belangrijke verklaring is dat de knipseldienst van Milieudefensie sinds het tweede halfjaar van 2013 ook het aantal doorplaatsingen per artikel meetelt. Het gaat hier om doorplaatsingen in de regionale kranten en het vakblad Nieuwe Oogst.

Media-aandacht:

	2013	2012	2011	2010
Exclusief internet	4.338	1.380	1.448	1.366
Internet	17.892	10.548	11.002	7.385
Inclusief internet	22.230	11.928	12.450	8.751

Verdeling media-aandacht naar thema:

	2013	2012	2011	2010
Klimaat	--	--	--	827
Voedsel	4.081	2.166	3.571	1.275
Verkeer	5.071	2.989	2.434	2.375
Internationaal (tot 2013)	--	3.625	2.870	1.600
E&G (vanaf 2013)	8.900	--	--	--
JMA	172	341	94	44
Actueel algemeen	2.604	2.074	2.568	2.172
Lokaal	1.402	733	913	458
Totaal	22.230	11.928	12.450	8.751

Voedsel

Milieudefensie voerde het afgelopen jaar actie voor oerwoudvrije zuivelproducten. In een uitgebreid artikel over de noodzaak voor sojateelt op Europese bodem, om de ontbossing voor grootschalige plantages in Zuid-Amerika tegen te gaan, werden de successen van de campagne van Milieudefensie en Jongeren Milieu Actief (JMA) benoemd. De milieugroepen kregen al wel twee biologische zuivelbedrijven zo ver om 'oerwoudvrije' ijsjes en 'oerwoudvrije' kazen te maken. Ook 3FM, Koffietijd en het radioprogramma Vroege Vogels hebben de duurzame zuivelproducten besproken. En de vakpers had veel aandacht voor de campagne. Milieudefensie en JMA brachten een onbekend probleem bij een breed publiek onder de aandacht.

Milieudefensie houdt al jaren een vinger aan de pols van het landbouwgif. In Tros Radar van 9 september vertelde directeur Hans Berkhuisen over de wettelijke normen op groente en fruit, die niet altijd voldoen aan de gezondheidsnormen: de wettelijke normen zijn dus niet altijd streng genoeg om de gezondheid te waarborgen. In de uitzending reageerde de Nederlandse Europarlementariër Kartika Liotard kritisch op de zwakke normen. De Tweede Kamer stelde vragen naar aanleiding van de uitzending en het onderzoek van Milieudefensie en Foodwatch.

Verkeer

'De lucht in grote steden is nog steeds ongezond' kopte de Volkskrant op 5 september 2013 op haar voorpagina, naar aanleiding van het rapport van Milieudefensie. Na een half jaar samen met burgers op 100 plekken de luchtkwaliteit te hebben gemeten, deed Milieudefensie verslag in een rapport. Ook andere dagbladen, radio en tv hadden veel aandacht voor het rapport. Zowel de NOS als RTL Z besteedde aandacht aan de meetresultaten in het ochtendjournaal, het item kwam voorbij in het nieuwsoverzicht van De Wereld Draait Door en Hart van Nederland. Met deze meetcampagne heeft Milieudefensie een onzichtbaar probleem zichtbaar gemaakt.

Trouw bracht op 28 november op haar voorpagina het nieuws van ons onderzoek naar de gezondheidsimpact van de snelheidsverhoging op de A10 voor omwonenden van de stadssnelweg. Ook dit item is vervolgens opgepikt door tal van radio en tv-programma's. De media-aandacht heeft eraan bijgedragen dat luchtvervuiling weer op de politieke agenda staat.

Energie & Grondstoffen

De zitting en uitspraak in rechtszaak van Milieudefensie en vier Nigeriaanse boeren tegen Shell wegens olievervuiling in Nigeria haalde alle nieuwsbulletins, landelijke en regionale kranten. In een vooruitblik kopte dagblad Trouw 'een rechtszaak die de wereld kan veranderen.' Ook actualiteitenprogramma's als 1 Vandaag, Tijd voor Twee en Goedemorgen Nederland berichtten over de rechtszaak. Ook de internationale pers meldde zich: van Al Jazeera, The Financial Times en CNN tot Der Spiegel en El Pais.

Schaliegas was veel in de media en het publieke debat. Wakker NL, BNR, Radio 1 en journaals op radio en tv deden mee. Uiteindelijk heeft alle publieke weerstand ertoe geleid dat het moratorium op schaliegasboringen in augustus werd verlengd.





5.5 Eigen communicatiekanalen

Milieudefensie maakt gebruik van verschillende communicatiekanalen voor leden, donateurs, vrijwilligers en geïnteresseerden. Hier vindt u een overzicht van de belangrijkste offline- en online-kanalen in 2013.

Milieudefensie Actief

Alle leden en donateurs ontvangen vier keer per jaar de papieren nieuwsbrief Milieudefensie Actief met informatie over activiteiten en resultaten van Milieudefensie. Kenmerkend zijn de vele oproepen om mee te doen aan activiteiten, en de goede respons.

Aan het begin van het nieuwe jaar verschijnt er een speciale editie van de Milieudefensie Actief: het Jaaroverzicht. Dit is een beeldverslag van onze activiteiten van het voorafgaande jaar.

Milieudefensie.nl

De trend die in 2012 werd ingezet heeft zich in 2013 voortgezet: wederom een toename van unieke bezoekers aan onze site. In 2013 is het aantal unieke bezoekers op milieudefensie.nl 170 procent maal toegenomen van 128.552 naar 344.786 (gemiddeld 944 unieke bezoekers per dag). Het totaal aantal bezoeken is vrijwel net zo sterk toegenomen, van 175.486 naar 467.759 (gemiddeld 1.281 bezoeken per dag). Het aantal paginaweergaven ging van 484.049 naar 1.064.371 in 2013 (een ruime verdubbeling).

Earth Alarm

Om samen met de achterban snel in actie te komen heeft Milieudefensie al sinds 1992 de Earth Alarm. Dit is een briefschrijfactie (zowel schriftelijk als digitaal) waarmee bedrijven, banken, overheden of invloedrijke personen kunnen worden aangeschreven, over milieuproblemen en mensenrechtenschendingen.

De Earth Alarm-schrijvers komen bijvoorbeeld in actie als Nederlandse bedrijven betrokken zijn bij een misstand in het buitenland. Milieudefensie vindt dat bedrijven de milieuregels waaraan zij in Nederland voldoen, ook elders in acht moeten nemen. Soms vragen we Nederlandse politici of diplomaten om internationale druk uit te oefenen – of richten wij ons op de financiers van milieuschadende ondernemingen. Het rendement is hoog: bij ruim een derde van de Earth Alarms treedt er een aantoonbare verbetering van de situatie op, vaak via een constructieve dialoog met de aangeschreven partij.

Het aantal schriftelijke abonnees ligt rond 6.500. Daarnaast ontvangen bijna 4.500 de digitale mailing. In 2013 werden Earth Alarms ingezet op de volgende onderwerpen: Tinroofbouw op Bangka, Amazone-soja voor Nederlandse zuivel, Illegale houtkap in Guinee-Bissau, Landroof in Afrika, de Europese import van teerzandolie en financiering van illegale palmolie op Borneo.

E-nieuwsbrieven en nieuwe media

Milieudefensie groeit, ook in nieuwe media:

- Onze **E-nieuwsbrief** achterban groeide van 43.000 eind 2012 naar 58.500 eind 2013.
- Op [Facebook](https://www.facebook.com/milieudefensie) hebben we ruim tweemaal zoveel fans als vorig jaar. We groeiden van 4.380 in 2012 naar 10.000 eind 2013.
- De populariteit van **Twitter** lijkt tanende, dat zien we niet alleen bij Milieudefensie. Het aantal volgers van onze algemene [Twitteraccount](https://twitter.com/milieudefensie) groeide dan ook minder enthousiast dan onze Facebook-aanhang, van 4.052 in 2012 naar 4800 in 2013. Het aantal volgers van individuele collega's kwam iets hoger uit, op 4.890 stuks.

Down to Earth

Het gaat goed met ons tweemaandelijks magazine Down to Earth. In 2013 steeg de oplage wederom, van 24.600 exemplaren december 2012 naar 26.400 eind 2013.

Ook de losse verkoop nam toe: van veertien verkooppunten met 51 exemplaren eind 2012 naar 25 verkooppunten met 85 exemplaren eind 2013. In sociale media worden we steeds meer zichtbaar. Het aantal likes op Facebook verdubbelde, tot ruim 200. Op Twitter tellen beide redacteurs samen zo'n 2.000 volgers.

In 2013 werkten we hard aan de voorbereidingen voor een nieuwe website voor Down to Earth. Deze site wordt de nieuwe bruisende plek voor nieuws, opinies, achtergronden en discussie over mens en milieu. (De website is sinds eind februari 2014 in de lucht.)

Victor van den Belt, communicatie-adviseur bij Milieudefensie, nam eind 2013 afscheid van de redactieraad. Zijn termijn was statutair verstreken. Persvoorlichter Marlijn Dingshof nam zijn plaats in.

Servicelijn

De Servicelijn van Milieudefensie staat mensen met vragen en opmerkingen telefonisch en schriftelijk te woord. In 2013 beantwoordde de Servicelijn 5.297 telefoontjes en 13.863 e-mail-berichten. Een toename ten opzichte van 2012, zeker voor de e-mail.

Van de telefoontjes had ruim dertien procent betrekking op de campagnes van Milieudefensie en 50 procent betrof de leden- en donateuradministratie. De overige telefoontjes gingen over uiteenlopende zaken, die veelal niet direct binnen het aandachtsveld van de lopende campagnes van Milieudefensie vielen.

Ruim 35 procent van de e-mails had betrekking op onze campagnes en 50 procent op de leden- en donateuradministratie. Het aantal e-mails over onze campagnes nam sterk toe, wat vooral te danken is aan de online-campagnes in 2013.

De brievenbussticker tegen ongeadresseerd reclamewerk bleef ook in 2013 in trek: 20 procent van de bellers vroeg er een aan.



Cijfers webbezoek

De populairste pagina's in 2013:

- schaliegaspetitie* (186.570 weergaven)
- homepage (102.200)
- schaliegas (18.586)
- contact (15.435)
- luchtkwaliteit (13.312)

* de schaliegaspetitie is in 2013 64.713 maal ondertekend

[lees verder](#)

Online strategie

In 2013 werd de eerste organisatiebrede online visie en strategie van Milieudefensie geschreven, getiteld Groeien in een digitale wereld.

[lees hier de essentie](#)

Omgang met klachten

Klachten komen meestal binnen bij de Servicelijn, waar de medewerkers vaak direct stappen kunnen ondernemen de klacht te verhelpen. Het totaal aantal klachten kwam in 2013 uit op 246, aanzienlijk meer dan het jaar daarvoor.

[lees verder](#)



6

Bestuur en organisatie



Milieudefensie is een vereniging met een democratische werkwijze. Leden, lokale afdelingen en medewerkers hebben invloed op het beleid. De leden en het bestuur staan formeel gezien aan het roer. De dagelijkse leiding van het landelijk bureau van Milieudefensie ligt bij de directeur. De leden benoemen de bestuursleden, zij besluiten (op hoofdlijnen) over het te volgen beleid en houden toezicht op bestuur en beleid. Dat gebeurt tijdens twee Algemene Ledenvergaderingen per jaar, voorgezeten door het presidium. Onze jongerenorganisatie JMA heeft een eigen bestuur.





6.1 Verantwoordingsverklaring

Milieudefensie is houder van het CBF-Keurmerk voor erkende goede doelen.

Dit betekent dat we op een goede wijze invulling geven aan drie belangrijke principes voor transparantie en betrouwbaarheid:

- scheiding tussen de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- optimale besteding van middelen;
- optimale relaties met belanghebbenden.

In de volgende samenvatting leest u hoe wij invulling geven aan deze principes.

Scheiding tussen de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren

Het democratische verenigingskarakter van Milieudefensie waarborgt dat het Algemeen Bestuur zorgvuldig en transparant wordt samengesteld. De leden besluiten over de benoeming en het ontslag van bestuursleden en over de algemene beleidskaders (het vijf jaar lopende Algemeen Beleidsplan, het daaruit voortvloeiende en jaarlijks aan te passen drie jaar lopende Meerjarenperspectief en het jaarlijkse Beleidsplan). De ALV houdt toezicht op de wijze waarop het bestuur opereert en op de vraag of dat gebeurt binnen de vastgestelde beleidskaders.

Het Algemeen Bestuur heeft statutair gezien de benodigde bevoegdheden om de organisatie te besturen. De bestuurlijke taak bestaat onder meer uit bespreken en vaststellen van de uitwerking van het beleid en het toezicht houden op de directie. De directeur bereidt de hoofdlijnen en de uitwerking van het beleid voor, voert het vastgestelde beleid uit en geeft leiding aan de werkorganisatie.

Optimale besteding van middelen

In het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 liggen de ambities van Milieudefensie voor de lange termijn vast. Jaarlijks wordt dit ABP voor de komende drie jaar vertaald in een meerjarenperspectief met een financieel sluitende meerjarenraming en wordt de voortgang geëvalueerd en bijgesteld. Milieudefensie ligt bij de uitvoering op koers en een wezenlijke tussentijdse bijstelling van het ABP was in 2013 nog niet nodig. In financieel opzicht is het in 2013 wederom beter gegaan dan de begroting voorzag. Dit komt door scherpe kostenbeheersing en wederom groei van eigen fondsenwerving. Om financiële risico's in de toekomst zoveel als mogelijk te verkleinen evolueert Milieudefensie stapsgewijs tot een 'kernorganisatie', die zonodig ook zonder overheidsbijdragen adequaat kan functioneren, met daaromheen een flexibele schil. Deze schil wordt gefinancierd vanuit bijdragen van derden en overheid.

Optimale relaties met belanghebbenden

Milieudefensie is een landelijke vereniging met lokale afdelingen in heel Nederland en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk Friends of the Earth. De organisatie onderhoudt relaties met leden en vrijwilligers, lokale afdelingen, sponsors en andere zakelijke relaties (waaronder de Nationale Postcode Loterij), lokale groepen, universiteiten, onderzoeksbureaus, onderwijsinstellingen, bestuurders (lokaal, landelijk, internationaal), media, natuur-, milieu- en ontwikkelingsorganisaties. Met al deze stakeholders wil Milieudefensie open en integer communiceren. Milieudefensie ziet dat als belangrijk onderdeel van haar bestaan als maatschappelijke organisatie, die in de samenleving geworteld is en met die samenleving tot een duurzame en eerlijke wereld wil komen.





6.2 Bestuursverslag

Het Algemeen Bestuur vergaderde in 2013 zeven maal (om de maand met uitzondering van januari en een extra ingelaste vergadering in september). Daarnaast zijn leden van het bestuur in verschillende samenstelling op informele basis bijeengewees om specifieke punten te bespreken. De vergaderingen vonden plaats op het kantoor in Amsterdam.

In maart vond de jaarlijkse tweedaagse retraite van het bestuur plaats, voorbereid door twee leden van het Algemeen Bestuur. Daarbij gingen we dieper in op de strategie van Milieudefensie, die in september leidde tot een Richtinggevend Kader (RGK). Het RGK dient als basis voor de vormgeving van de campagnes en het merktraject.

De directeur bereidt de reguliere vergaderingen voor in overleg met de voorzitter van het Algemeen Bestuur.

Interne herschikking

Het Algemeen Bestuur heeft de eind 2012 doorgevoerde interne herschikking nauwlettend gevolgd. Het blijkt een goed werkende verandering van de interne organisatie. Het vaste medewerkersbestand is met deze herschikking teruggebracht van 44,9 tot 43,6 fte, zonder gedwongen ontslagen.

Overige onderwerpen

Naast deze organisatieontwikkeling kwamen in 2013 in de bestuursvergaderingen aan de orde:

- de (financiële) voortgang 2013 en de begroting 2014;
- evaluatie van de grote publiekscampagnes Worse than Bad en de rechtszaak tegen Shell;
- uitvoering van het programma Duurzame Energiesnelweg A15;
- het Richtinggevend Kader (RGK) om de strategie van de vereniging duidelijker in te kaderen;
- data, vorm en inhoud van de ALV;
- vorm en inhoud van de Actieve Ledendagen;
- besluitvorming en evaluatie over deelname aan het SER-EnergieAkkoord;
- meerjarenperspectief 2014-2016 (een uitwerking voor de middellange termijn van het ABP 2010-2015) en het jaarplan voor 2014;
- Down to Earth: vaststellen aanpak voor online discussieplatform en benoeming leden redactieraad;
- vorm en inhoud van de communicatie met de leden en tussen de leden onderling (Ledenbulletin en ledenplatform);
- brieven van leden (besproken en beantwoord);
- de bevindingen van de accountant.

De bezuinigingsmaatregelen uit 2010, 2011 en 2012 werkten ook door in 2013. Mede door bijdragen vanuit de EU hebben konden we onze taakstelling behalen. Omdat ook de bijdrage van leden en donateurs groeide en we een zuinig uitgavenbeleid voerden, bleek het mogelijk om ook dit jaar af te sluiten met een positief resultaat.





6.3 Vereniging

Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur en de ALV

De Algemene Ledenvergadering (ALV) stelt het beleid van de vereniging vast.


De ALV vindt twee keer per jaar plaats en is openbaar voor leden. Alle leden hebben stemrecht. Donateurs van Milieudefensie zijn ook welkom, maar hebben geen stemrecht.

Het bestuur bestaat uit ten minste zeven en ten hoogste elf personen. Eén van de bestuursleden wordt benoemd op bindende voordracht van de ondernemingsraad en één door de lokale afdelingen. De overige leden van het Algemeen Bestuur worden gekozen door de ledenvergadering.

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit ten minste drie en ten hoogste vier leden. Van het dagelijks bestuur maken deel uit: de voorzitter, de secretaris en de penningmeester. De voorzitter en de penningmeester worden door de ALV in functie gekozen. Het Algemeen Bestuur kiest de secretaris uit zijn midden.

Indien het aantal leden van het Dagelijks Bestuur onder het voorgeschreven minimum van drie personen daalt, blijft het bestuur bevoegd. Het is dan wel verplicht binnen zes maanden een ALV te beleggen waarin dit punt aan de orde komt.

Na verkiezing door de ALV hebben bestuursleden een zittingstermijn van drie jaar. Daarna kan een bestuurslid zich nogmaals voor drie jaar verkiesbaar stellen. De maximale zittingsduur is dus zes jaar. Na deze zes jaar kan een bestuurslid gedurende tenminste één jaar niet voor een bestuursfunctie gekozen of benoemd worden.

Meer over de ALV's van 2013 vindt u in  paragraaf 4.3.

Contact met het bestuur

Per e-mail  bestuur@milieudefensie.nl
of per post naar Milieudefensie, t.a.v. het bestuur,
Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam.

**Samenstelling
Bestuur, Presidium en
Geschillencommissie
in 2013**

 lees verder





6.4 Directie en management

De managers van de drie afdelingen vormen gezamenlijk met de directeur het managementteam. De samenstelling per 31 december 2013 zag er als volgt uit:



Hans Berkhuizen,
directeur

Nevenfuncties: algemeen bestuurslid van FSC-Nederland (tot november 2013); Alternate member van de Excom van Friends of the Earth Europe (tot mei 2013)



Benito Goedhoop
(tot 31-12-2013),
manager

afdeling Bedrijfsvoering
Nevenfuncties: geen



Andrea Zierleyn,
manager afdeling Actief

Nevenfuncties: geen




Sandra Ball,
manager
afdeling Campagnes

Nevenfuncties: geen

Het  [directiestatuut van Milieudefensie](#) is aangepast en vastgesteld tijdens de bestuursvergadering van 13 september 2013.

Salaris directeur

Milieudefensie voldoet aan de Wet Normering Topinkomens. In 2013 bestond de directie uit gemiddeld 0,9 fte. Het bruto salaris inclusief vakantiegeld bedroeg € 66.529, de overige lasten € 29.056. De totale kosten bedroegen daarmee € 95.585. Er werden geen leningen, voorschotten of garanties aan de directeur verstrekt. Zijn salaris is door het bestuur in overleg met de OR vastgesteld. Zie ook  [paragraaf 8.7.2.](#)





6.5 Risicomanagement

Reputatierisico's

Veel activiteiten van Milieudefensie spelen zich af onder het vergrootglas van de media. Een verkeerd gelopen actie of een onterechte beschuldiging aan het adres van een bedrijf, kan funest zijn voor onze reputatie en financiële positie. Om dergelijke risico's zo veel mogelijk uit te sluiten, neemt Milieudefensie onder andere het volgende in acht:

- We houden ons aan onze gedragscode; we communiceren eerlijk en open; we streven onze doelen in alle openheid na.
- Bij het naar buiten brengen van belastende feiten over bedrijven of instellingen staan bronvermelding en de controle van bronnen voorop.
- We investeren in een optimale relatie met de media.
- Bij 'hinderacties' worden risico's steeds opnieuw vooraf zorgvuldig afgewogen.

Issuemanagement

Als er – ondanks alle voorzorgsmaatregelen, ingebouwde controlemechanismen en een open houding – toch iets misgaat, roept Milieudefensie een issueteam bijeen om maatregelen te nemen en daarover naar buiten te treden. Is de situatie ontstaan door een fout van Milieudefensie, dan draaien we niet om de feiten heen, geven we onze fout publiekelijk toe en proberen we de schade te herstellen. In 2013 heeft zich geen situatie voorgedaan die aanleiding gaf tot het bijeenroepen van het issueteam.

Financiële risico's

Milieudefensie gebruikt haar inkomsten om activiteiten te financieren.

Om de continuïteit van deze activiteiten te waarborgen, streeft Milieudefensie altijd diversiteit in haar geldbronnen na.

Om financiële risico's in de toekomst verder te beperken, wil Milieudefensie minder afhankelijk zijn van subsidies. Met een kleinere, efficiëntere werkorganisatie, met minder thema's en meer focus verwacht Milieudefensie financiële tegenslagen in de toekomst te voorkomen. De wijzigingen zijn vastgelegd in het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 en voor een belangrijk deel al doorgevoerd.

Continuïteitsreserve

Milieudefensie heeft een continuïteitsreserve voor dekking van korte termijn risico's. De richtlijn Reserves Goede Doelen van de VFI (Vereniging Fondsenwervende Instellingen, de brancheorganisatie van erkende goede doelen), adviseert een reserve van minimaal 50% en maximaal 150% van de jaarlijkse, operationele kosten van de werkorganisatie. Milieudefensie wil de continuïteitsreserve houden op het intern gewenste niveau van 50 procent van de structurele uitvoeringskosten van de werkorganisatie. Lees meer over de continuïteitsreserve in [hoofdstuk 8.1](#).

Compliance: CBF en Code Wijffels

Betrouwbaarheid en transparantie zijn belangrijk voor Milieudefensie. De naleving van wet- en regelgeving is vanzelfsprekend. Dat een milieuorganisatie zich soms op verboden terrein begeeft, of de toegang tot een bedrijf of instelling blokkeert om aandacht op een milieuprobleem te vestigen, is in Nederland geaccepteerd en goed vergelijkbaar met de middelen die de vakbeweging in kan zetten.

Wel moet gezegd dat het begrip voor de inzet van de milieubeweging de laatste jaren onder druk staat. Dit maakt duidelijk dat de milieubeweging meer moeite zal moeten doen om draagvlak voor haar inzet te organiseren en duidelijk te maken dat er aan een confronterende actie of een juridische procedure al een heel scala aan middelen vooraf is gegaan.

In 2013 is Milieudefensie onderworpen aan een uitgebreide hertoetsing van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). Milieudefensie voldoet aan de normen, zodat het keurmerkcertificaat is verlengd tot en met 2016.

De Code Wijffels is per 1 januari 2007 verplicht voor alle bij de VFI aangesloten organisaties. Milieudefensie heeft zich in 2013 aangesloten bij de VFI, onderschrijft de code en voldoet volledig aan de eisen.





6.6 Werken bij Milieudefensie

In overeenstemming met haar doelstelling stelt Milieudefensie eisen aan het sociaal beleid van de eigen organisatie. Dat komt onder meer tot uitdrukking in het aantal mannen en vrouwen dat bij Milieudefensie werkt, de beperkte salarisverschillen en de aandacht voor deskundigheidsbevordering en loopbaanbegeleiding.

Zie voor de uitgangspunten voor het sociaal beleid van Milieudefensie [► onze website](#)

Diversiteit

Eind 2013 lopen de leeftijden van alle betaalde medewerkers bij Milieudefensie uiteen van 26 tot 64 jaar. Vrouwen zijn iets in de meerderheid: 39 van de gemiddeld 68 betaalde medewerkers. De directeur is een man. Verder telt het managementteam nog een man en twee vrouwen.

In- en uitstroom

In 2013 vertrokken vier vaste, betaalde medewerkers. Van elf medewerkers eindigde het tijdelijk contract. Er kwamen negen nieuwe medewerkers bij, allen met een contract voor bepaalde tijd. Op 31 december 2012 bedroeg de formatie 47,5 (44,9 fte vast en 2,6 fte tijdelijk), op 31 december 2013 was dat 51,4 (43,6 fte vast en 7,8 fte tijdelijk).

Deze ontwikkeling is conform het in het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 vastgelegde streven toe te werken naar een kernorganisatie die onafhankelijk is van overheidsbijdragen, met daaromheen een flexibele schil op basis van extern gefinancierde projecten.

Het aantal vaste kantoorvrijwilligers was in 2013 twintig (plus zeventien tijdelijke vrijwilligers). Er waren door het gehele jaar vijf stagiaires. In 2013 waren er geen WIW'ers.

Aantal medewerkers in 2013 (stand december 2013)

Betaalde medewerkers met vast contract	56
Betaalde medewerkers met contract voor bepaalde tijd	18
Kantoorvrijwilligers	20
Stagiaire	5
WIW-ers (via Panthar Amsterdam)	0

Salarissen

Behalve de directeur (0,9 fte), werken alle medewerkers van Milieudefensie maximaal 0,8 fte. Alleen in bijzondere gevallen was, met toestemming van de OR, fulltime werken mogelijk. Eind 2011 heeft de directie een instemmingsadvies ingediend bij de OR om voortaan naast parttime ook fulltime werken mogelijk te maken. De OR wacht nog op de verwerking van een aantal voorwaarden, voordat zij kan instemmen.

Het laagste bruto salaris (schaal 1, trede 1) in 2013 bedroeg (bij fulltime dienstverband) € 2.002 per maand. In 2013 zaten er geen medewerkers in schaal 1, trede 1.

Zie voor het salaris van de directeur [► hoofdstuk 6.4](#).

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim (exclusief zwangerschap) lag in 2013 op 7,54 procent gemiddeld. In 2012 was dat 4,7 procent. Er was een lichte stijging van kort verzuim. 2013 toont een stijging van langdurig verzuim. Oorzaken hiervan waren onder andere stressklachten door werkdruk en uitval wegens ernstige ziekte.

Deskundigheidsbevordering en loopbaanbegeleiding

De leidinggevenden zijn primair verantwoordelijk voor het bespreken van opleidings- en loopbaanwensen met hun medewerkers. Bij behoefte aan ondersteuning kunnen medewerkers zelf aankloppen bij de afdeling Personeelszaken. In 2013 voerde Personeelszaken op verzoek van medewerkers enkele loopbaangesprekken.

De totale opleidingskosten voor 2013 waren begroot op € 45.096.

Er is iets minder besteed, namelijk € 43.240.

Veiligheid

Milieudefensie heeft zeven bedrijfshulpverleners (BHV'ers), die onveilige situaties zoals brandgevaar en geblokkeerde nooduitgangen signaleren en het pand kunnen ontruimen bij brand. De BHV'ers hebben allen een EHBO-diploma. Zij werken nauw samen met de bedrijfshulpverlener van onze onderhuurder Friends of the Earth International.

Fysieke arbeidsomstandigheden

Eind 2011 is een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) uitgevoerd. Dat is een overzicht en beoordeling van alle relevante arbo-risico's in de organisatie. Opvallende uitkomsten van de RI&E waren dat er sprake is van achterstand in werkzaamheden als gevolg van werkdruk en tijdsdruk en dat er door een relatief groot aantal medewerkers regelmatig en/of veel wordt overgewerkt.

In 2012 heeft P&O onderzoek gedaan naar de achtergronden hiervan. De conclusies zijn besproken in het MT en met de OR. Afgesproken is dat medewerkers meer invloed krijgen op de omvang van hun contract. Ook is het opleidingsprogramma voortgezet om de manier van werken te veranderen. Het urenregistratiesysteem van AFAS moet bijdragen aan het inzichtelijk maken van waaraan de tijd vooral wordt besteed en hoe dat samenhangt met de inschattingen vooraf. Daarnaast maken we ieder jaar individuele plannings- en ontwikkelingsafspraken en besteden we meer aandacht aan het terugdringen van overwerk door afspraken met betrokken medewerkers te maken.

Ook voor 2014 staan maatregelen klaar om werkdruk en overwerk tegen te gaan. Medewerkers worden gevraagd de online "werkdrukmeter" van het FNV regelmatig in te vullen als maat voor de objectivering van de ervaren werkdruk en als daar aanleiding toe is, de uitkomsten te bespreken met hun manager. Managers gaan minimaal 4 maal per jaar na of medewerkers te maken hebben met overbelasting of problemen hebben die daartoe kunnen leiden.

Inspraak medewerkers

De medewerkers van Milieudefensie voelen zich over het algemeen zeer betrokken bij hun werk. Die betrokkenheid is terug te zien in het aantal medewerkers dat zich ook buiten kantooruren inzet voor Milieudefensie of door mee te doen met acties en manifestaties. Over zaken die het werk en de organisatie aangaan, willen medewerkers meepraten. Formeel gebeurt dat via de Ondernemingsraad. Ook zijn er maandelijks de zogeheten MT-bijeenkomsten, waar nieuw beleid wordt besproken en waar medewerkers hun inzichten kunnen delen. Daarnaast is er het Strategisch Overleg waarin we voor de organisatie relevante strategische onderwerpen elke drie weken behandelen. Tenslotte is in het reguliere overleg ruimte voor inbreng.

Ondernemingsraad

Milieudefensie heeft een Ondernemingsraad (OR) die de belangen van het personeel en de organisatie als geheel behartigt. De OR doet een bindende voordracht voor de invulling van een van de zetels binnen het verenigingsbestuur. In 2013 telde de ondernemingsraad net als in 2012 vijf leden. Wegens de pensionering van een van de leden vond er een tussentijdse wisseling plaats. De OR sprak in 2013 met de directie over de reorganisatie van het management en over onderwerpen als pensioenen, de werkdruk en de gewenste omvang van de arbeidscontracten. Ook overlegde de OR met het MT over de aangepaste beoordelingscyclus. In 2014 treedt er een nieuwe OR aan.





6.7 Intern milieubeleid

De milieuprestaties van Milieudefensie zijn ten opzichte van voorgaande jaren niet spectaculair veranderd. Kijk voor de uitgangspunten van het interne milieubeleid van Milieudefensie op www.milieudefensie.nl/publicaties/beleid

Groene stroom

Milieudefensie gebruikt uitsluitend groene stroom. Het verbruik steeg in 2013 naar bijna 80.000 kWh, in 2012 was dat ongeveer 60.000 kWh. Het gemiddelde voor kantoren is ongeveer 93 kWh/m². Wij kwamen voor 2012 uit op 42 kWh/m², in 2013 op 56. De stijging is het gevolg van het koude voorjaar.

Gas

Het gasverbruik is gestegen van 16.556 m³ in 2012 naar 20.326 m³ in 2013. Ook hier geldt dat de stijging het gevolg is van het zeer koude voorjaar.

De cv-installatie en het luchtbehandelingsysteem zijn centraal geregeld. Er is een dag- en een nachtstand ingesteld. De temperatuur staat 's nachts en in het weekend ingesteld op 15 graden, en het luchtbehandelingssysteem is uitgeschakeld.

Woon-werkverkeer en dienstreizen

Voor woon-werkverkeer wordt net als in voorgaande jaren alleen gebruik gemaakt van de fiets of het openbaar vervoer. De omvang is in vergelijking met 2012 gestegen met ongeveer € 12.990.

Papier en water

Milieudefensie gebruikt 100 procent gerecycled papier. In 2013 gebruikten we drie pallets van 40 dozen kopieerpapier. Vergeleken met 2012 is ons papierverbruik gelijk gebleven.

Het waterverbruik is gelijk gebleven aan het verbruik in 2012.

Computer en printers

Nieuwe computers, printers en dergelijke worden met name geselecteerd op laag energieverbruik. Verder kijken we naar het grondstoffenverbruik en de recycle-mogelijkheden. Ook letten op het stand-by verbruik. Onze Fujitsu Siemens computers zijn uiterst energiezuinig.

Milieudefensie gebruikt het besturingssysteem Linux. Ook dat levert milieuvoordelen op, omdat de eisen die aan de hardware worden gesteld lager zijn. Daardoor gaan computers langer mee en is er minder zware hardware nodig.

Voor servers en andere apparatuur zijn milieubewuste opties lastiger te vinden. Milieudefensie bracht haar webserver onder in een zo milieubewust mogelijk datacentrum, dat uitsluitend groene stroom gebruikt.

Hardware die we zelf niet meer kunnen gebruiken, gaat – als de apparatuur nog bruikbaar is – naar kleinere ngo's. Echt oude apparatuur wordt afgevoerd naar een erkend afvalverwerkingspunt.



7

Fondsenwerving



Ondanks de crisis was 2013 voor Milieudefensie een goed wervingsjaar. We haalden € 255.882 meer op dan begroot en dat is in deze tijd een unicum. De leden- en fondsenwervers en de subsidiewervers, hebben geweldig werk geleverd in 2013. Dit resultaat was echter nooit tot stand gekomen zonder onze goede campagnes en de ondersteuning uit andere teams. Het aantal leden en donateurs steeg en we sloten het jaar positief af met een stevige basis voor onze activiteiten in 2014.





7.1 Groei ledenaantal

In 2013 steeg het aantal leden en donateurs met bijna 600. Dit is het gevolg van een bewuste inzet op de werving van leden die meer structureel bijdragen en nauwer verbonden zijn met de organisatie; meer dan de helft van de leden is geabonneerd op het magazine Down to Earth.

Leden betalen een vaste contributie (en vaak nog diverse vrijwillige extra giften). De steun van donateurs is vrijblijvender; we benaderen hen enkele malen per jaar voor een vrijwillige bijdrage.





7.2 Resultaten werving

Op 31 december 2013 telde Milieudefensie 46.085 leden, 442 meer dan in 2012 (eind 2012: 45.643). Het aantal donateurs steeg met 139 naar 38.229 (eind 2012: 38.090).

Het totaal aantal leden en donateurs steeg naar 84.314 (2012: 83.733).

De contributies, donaties, giften, schenkingen en nalatenschappen bedroegen in 2013 samen €3.724.570. Daarmee zijn de inkomsten sterk gegroeid ten opzichte van 2012 (2012: €3.508.093).

De kosten van de fondsenwerving bedroegen € 477.891 (2012: € 674.385), 12,6 procent van de baten uit de fondsenwerving (2012: 19,1%). Aan de doelstelling is € 6.410.381 besteed, 84,0 procent van de totale baten (2012: 81,9%).

Meerjarenoverzicht fondsenwerving (exclusief overige baten fondsenwerving)					
(in euro's)					
	2013	2012	2011	2010	2009
Inkomsten begroot	3.350.606	3.252.238	3.279.811	2.908.000	3.220.437
Inkomsten gerealiseerd	3.786.488	3.531.798	3.427.235	3.097.967	2.918.891
Wervingskosten begroot	692.559	640.428	552.203	571.007	496.394
Wervingskosten gerealiseerd	477.891	674.385	575.553	616.507	586.854
Netto resultaat	3.308.597	2.857.413	2.851.682	2.481.639	2.332.037
Kosten t.o.v. gerealiseerde inkomsten	12,62%	19,09%	16,79%	19,90%	20,10%

Milieudefensie is sinds december 2013 SEPA proof. Dankzij een flinke extra inspanning van de betrokken mensen bij de administratie wordt ons betalingsverkeer voortaan volgens SEPA richtlijnen verwerkt, en daarmee voldoen we aan de eisen van de banken. De voorspelde daling van inkomsten valt tot dusver mee, maar in 2014 hebben we daar pas een goed beeld van.





7.3 Wervingsprogramma 2010-2015

In 2010 zijn we met onze werving een nieuwe weg ingeslagen. Door middel van telemarketing en straatwerving zetten we in op doorlopende machtigingen. Dat wierp in 2013 duidelijk zijn vruchten af. Niet alleen is het aantal leden met een doorlopende machtiging gegroeid, ook is er een grote groei te zien in de inkomsten vanuit deze groep. De sprong in inkomsten tussen begroting en realisatie is met name te danken aan deze groep. Dit betekent dat wij ook voor de komende jaren een goede basis voor onze inkomsten hebben.

Wervingsmethoden

Het Algemene Beleidsplan (ABP) 2010-2015 van Milieudefensie bevat een aantal uitgangspunten die ingrijpende consequenties hebben:

- onafhankelijkheid van subsidies
- fondsenwerving als basis van onze inkomsten
- grotere betrokkenheid van de leden/donateurs van Milieudefensie
- groei naar 100.000 leden/donateurs

Naar aanleiding hiervan is een meerjarenraming gemaakt voor de inkomsten tot en met 2015. Daarin wordt uitgegaan van een afname van de subsidies en een groei van vijf procent van de contributies en tien procent van de donaties.

Major Donors

In 2012 hebben we gekeken of er in onze database potentie zit om in te zetten op grote giftenfondsenwerving. Dit was het geval, en als vervolgstap hebben we een groep prospects voor Major Donor fondsenwerving kunnen identificeren. Deze groep heeft de afgelopen twee jaar meer persoonlijke aandacht gekregen. Dit resulteerde in 2013 in een aantal grote giften van particulieren en/of particuliere stichtingen, met een totaalbedrag van ruim € 64.000. Op de begroting was hiervoor een totaalbedrag van € 80.000 opgenomen. Gezien het feit dat we nog maar kort op weg zijn met Major Donor fondsenwerving, zijn we hierover zeer tevreden.

Nalatenschappen

In 2012 hebben we getest of het zin heeft om actief op nalatenschappen te werven. Dit bleek zinvol. De reacties waren positief wat resulteerde in huisbezoeken en het versturen van brochures. Er blijkt behoefte te zijn aan informatie en bovendien heeft het nut om de mogelijkheid van nalaten meer bekend te maken. Daarom zijn we onder andere begonnen met adverteren in ons eigen blad. De verwachting is dat je hierdoor – en door het actief benaderen van mensen – de inkomsten over tien jaar flink vergroot. Door grote administratieve verbeteringen kunnen we dit nu allemaal monitoren en evalueren. Dat is een belangrijke stap vooruit. Op de begroting voor 2013 was het aandeel uit nalatenschappen begroot op € 40.000, er is € 33.787 binnengekomen. We gaan door met deze vorm van werving, en zijn blij dat mensen het milieu en het werk wat wij doen dermate belangrijk vinden dat ze Milieudefensie opnemen in hun testament.

Notariële aktes

Er is een belangrijke efficiëntie-en professionaliseringsslag gemaakt op het gebied van de notariële aktes, waarbij een vijfjarige donatierelatie wordt aangegaan, zodat de inkomensdrempel voor aftrek niet geldt. Hierdoor hoeft er geen inkomstenbelasting te worden betaald door de donateur over het te doneren bedrag. Gevolg van de verbetering is meer behoud van notariële aktegevers en meer nieuwe aktegevers. Het aantal aktes groeide hierdoor gestaag, van 438 aktes eind 2012 naar 499 eind 2013. De gemiddelde waarde per akte met een looptijd van meerdere jaren is bij leden met circa € 500 toegenomen, en bij donateurs met € 300. Een mooi resultaat. De totale inkomsten uit notariële aktes in 2013 bedroeg € 104.094, dat is ruim € 30.000 meer dan begroot.

Evaluatie

Qua werving waren de ingezette kanalen gelukkig nog succesvol, waardoor we wederom een groei in onze achterban realiseerden. Vooral de straatwerving leverde hieraan een grote bijdrage. De op straat geworven groep blijkt wel lastig vast te houden. We moeten meer investeren in het behoud van deze groep. Om dit te bereiken zijn onze stappen richting een betere positionering en zichtbaarheid van groot belang.

In 2013 kenden we een groei van maar liefst 1000 nieuwe leden en donateurs.

Waar de structurele inkomsten (per machtiging) toenemen, zien we de donaties naar aanleiding van onze mailings afnemen, niet alleen de respons maar ook gemiddelde giften. Een trend die we, gezien de situatie in ons land, deels aan de crisis wijten. Maar de groep leden en donateurs die op regelmatige basis per incasso geeft, blijkt ook minder goed te responderen op losse giftverzoeken.

Fondsenwerving na 2013

Om de huidige leden en donateurs stevig aan ons te binden is het uitermate belangrijk dat we ons richten op maatwerk: welke donateur heeft interesse in welk onderwerp en via welk kanaal, en daar zoveel mogelijk op inspelen. Ook 'gewoon' fondsenwerven wordt steeds meer een kwestie van relatiebeheer. De moderne donateur wil voor vol worden aangezien, worden gevraagd naar zijn mening en wil ook dat er met deze mening iets gebeurt. Door de focus die we afgelopen jaren aanbrachten in het campagnewerk, de meer gestroomlijnde organisatie en het merkpositioneringstraject, heeft Milieudefensie een solide basis om ook in de toekomst succesvol te werven.

Privacybepaling

Persoonsgegevens die Milieudefensie via formulieren of op een andere manier bereiken, worden (uiteraard) nooit verstrekt aan derden. Milieudefensie slaat de gegevens strikt vertrouwelijk op. Binnen de organisatie zelf hebben slechts een paar medewerkers toegang tot deze gegevens. De adressendatabase van Milieudefensie is aangemeld bij het College Bescherming Persoonsgegevens.





7.4 Overheidsbijdragen, schenkingen en sponsoring

Voor verschillende activiteiten ontvangt Milieudefensie financiering van de Nederlandse overheid, de Europese Unie en ontwikkelingsorganisaties.

Overheid

In 2011 startte de uitvoering van het vijfjarige programma van de Fair, Green & Global Alliantie, waarin we samenwerken met de organisaties Both ENDS, Action Aid, Schone Kleren Campagne, SOMO en TNI. Het programma wordt gefinancierd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van het Medefinancieringsstelsel (MFS II). Samen met Friends of the Earth International (FoEI) – met name diverse Zuidelijke lidorganisaties – en Friends of the Earth Europe (FOEE) werken we binnen dit programma aan het behoud van de natuurlijke bestaansbronnen van gemeenschappen in ontwikkelingslanden. Bijvoorbeeld door campagne te voeren tegen ontbossing en landroof voor de aanleg van oliepalmpantages. Milieudefensie wil daarbij in de eerste plaats voorkomen dat natuur en milieu in het Zuiden worden aangetast door Nederlandse bedrijven, of verloren gaan door het ontbreken van duurzaam Nederlands of Europees overheidsbeleid. Milieudefensie en de Zuidelijke FoEgroepen doen onderzoek naar misstanden, spreken de verantwoordelijken aan en stellen alternatieven voor.

Voor haar werk op het gebruik van soja als veevoer en de relatie met ontbossing en armoede in Latijns-Amerika ontvangt Milieudefensie sinds 2011 een driejarige programmasubsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van de Subsidiefaciliteit voor Burgerschap en Ontwikkelingssamenwerking (SBOS). Het project heet 'Verklein je voedselafdruk!'.

ANBI

In 2007 is Milieudefensie door het ministerie van Financiën erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Daardoor zijn giften aan Milieudefensie van de belasting aftrekbaar.

Sponsoring

Milieudefensie hanteert strenge richtlijnen voor fondsenwervende relaties met bedrijven:

- Bedrijven moeten voldoen aan de richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals vastgelegd in het MVO Referentiekader.
- De fondsenwervende relatie is niet structureel en niet langdurig; het gaat om een financiële bijdrage aan een specifiek project.
- Milieudefensie of een andere bij Friends of the Earth aangesloten organisatie voert geen actie tegen het bedrijf.
- Milieudefensie blijft geheel onafhankelijk in haar activiteiten; dit wordt schriftelijk vastgelegd in een brief of een contract.

Nationale Postcode Loterij

Milieudefensie behoort sinds 1996 tot de vaste beneficiënten van de Nationale Postcode Loterij (NPL). Begin februari 2013 ontving Milieudefensie een bedrag van 1,35 miljoen euro. In 2010 is de samenwerking van Milieudefensie met de Nationale Postcode Loterij geëvalueerd. Naar aanleiding daarvan is het contract en daarmee de toezegging van de jaarbijdrage verlengd tot en met 2015, onder voorbehoud van de uitkomsten van een tussentijdse toetsing. Die vond begin 2013 plaats en was zeer positief.

Dankzij de Nationale Postcode Loterij

Sinds 1996 heeft Milieudefensie al € 27.137.080 euro van de Nationale Postcode Loterij gekregen. Een bijdrage van onschatbare waarde, omdat we hierdoor activiteiten kunnen doen die anders niet mogelijk zijn, of alleen op een veel kleinere schaal. Milieudefensie is de deelnemers en de Nationale Postcode Loterij zeer dankbaar voor deze steun.

[▶ Lees verder](#)



8

Financieel verslag en jaarrekening



2013 was een financieel goed jaar voor Milieudefensie, zowel de baten als de lasten vertoonden groei ten opzichte van 2012. Vooral de fondsenwerving was succesvoller dan verwacht. De bijdrage van de Nationale Postcodeloterij voor ons project Duurzame Energiesnelweg was een welkome aanvulling op onze middelen. Verder zijn we ook in 2013 zuinig geweest met uitgaven. Het traject om financieel minder afhankelijk te worden van de rijksoverheid, heeft ertoe geleid dat de personele bezetting van de kernorganisatie gestaag terug loopt.



8.1 Inleiding

Het boekjaar 2013 heeft Milieudefensie met een positief financieel resultaat van € 222.218 afgesloten. Zowel de baten als de lasten vertoonden groei ten opzichte van 2012.

Baten

In 2013 kwam € 7.629.624 aan baten beschikbaar voor het realiseren van de doelstellingen van de vereniging. Ten opzichte van 2012 is dit een verbetering van 4,5%. De stijging werd voornamelijk veroorzaakt door een stijging van de baten uit de eigen fondsenwerving en van de baten uit acties derden. De besteding van overheidsbijdragen kende een lichte daling ten opzichte van 2012.

Ten opzichte van 2012 zijn de baten uit contributies, giften, donaties en nalatenschappen gestegen met 6,2%, waarmee een groot deel van de begrote groei van de baten uit eigen fondsenwerving (+7,9%) is gerealiseerd.

De baten uit acties derden bedroegen € 1.915.948, een stijging van 8,8% ten opzichte van 2012. Dit is vooral het gevolg van de bijdrage van het door de Nationale Postcode Loterij gefinancierde project Energiesnelweg A15 (+€ 225.857). De jaarlijkse bijdrage van € 1.350.000 van de Nationale Postcode Loterij is gelijk gebleven.

De overheidsbijdragen zijn gedaald met 3,1% tot € 1.834.529 en liepen achter op de begroting (-€ 323.200).

Beleidsmatig is er voor gekozen om in 2013 minder uren te besteden aan door overheden gefinancierde projecten en deze bestedingen door te schuiven naar 2014. Zo heeft Milieudefensie zich meer dan gepland kunnen inzetten voor enkele niet gesubsidieerde projecten (zoals bijvoorbeeld het project Schaliegas).

Lasten

De lasten in 2013 bedroegen € 7.407.406, een stijging van 4,2% ten opzichte van 2012 en vooral veroorzaakt door een stijging in de besteding aan doelstellingen (+€ 428.672) (voorlichting, achterbanondersteuning, thematische campagnes). Ten behoeve van het behalen van onze doelstellingen was er in 2013 meer projectspecifiek en tijdelijk personeel in dienst dan in 2012 en dan begroot voor 2013.

Ter verbetering van haar bedrijfsprocessen is Milieudefensie in 2013 overgegaan op een nieuw financieel systeem (AFAS). Zo is ook de urenregistratie opnieuw opgezet en verbeterd. Dit heeft invloed op de lastenverdeling over thema's en categorieën (zie ► [paragraaf 8.7.3](#)) en dat is de reden van diverse dalingen en stijgingen in de lasten per thema of categorie.

In ► [paragraaf 8.7.2](#) zijn een aantal kengetallen opgenomen die inzicht verschaffen in de prestaties van Milieudefensie. Zo werd in 2013 84,0% van de totale baten direct besteed aan doelstellingen ten opzichte van 81,9% in 2012.

De algemene kosten bedroegen € 1.610.259, een daling ten opzichte van 2012 (-3,1%). De werkelijke algemene kosten waren ook € 142.748 lager dan begroot, vooral veroorzaakt door een besparing bij fondsenwerving en servicelijn (-€ 146.759).

De activiteitskosten zijn in 2013 nagenoeg gelijk gebleven aan 2012, maar minder dan begroot (-€ 540.685). Dit laatste is een gevolg van een beleidsmatige besparing op de uitgaven, zie ► [paragraaf 8.7.2](#) voor meer toelichting. Een groot deel van de activiteitskosten (45,3%) betreffen ontvangen subsidiegelden die Milieudefensie vervolgens aan partnerorganisaties in het Friends of the Earth netwerk verstrekt.

De kosten van Beheer en administratie zijn gestegen met € 57.037 tot 6,4% van de totale lasten. Deze stijging is een gevolg van de implementatie van het nieuwe financiële systeem. De verwachting is dat deze in 2014 weer onder de beleidsnorm van 6% van de totale lasten van Milieudefensie komt.

Resultaat

Het resultaat van het boekjaar exclusief lokale afdelingen bedraagt € 238.366 en wordt in zijn geheel toegevoegd aan de continuïteitsreserve. De bestemmingsreserve Lokale afdelingen wordt verminderd met € 16.148.

Continuïteitsreserve

Na de toevoeging van het resultaat bedraagt de continuïteitsreserve € 2.003.567 (51,9% van de uitvoeringslasten).





8.2 Balans 31 december 2013

Activa

	31-12-2013	31-12-2012
Materiele vaste activa		
<i>Inventaris</i>	551	2.568
<i>Inrichting</i>	11.270	454
<i>ICT Hardware</i>	22.709	26.442
<i>ICT Software</i>	30.483	45.720
<i>Grond</i>	61.723	61.723
	<u>126.736</u>	<u>136.907</u>
Kortlopende vorderingen		
<i>Debiteuren</i>	151.363	121.448
<i>Rekening courant pensioenen</i>	408.581	347.958
<i>Overige vorderingen</i>	198.709	264.280
	<u>758.653</u>	<u>733.686</u>
Liquide middelen	4.244.296	4.102.892
Totaal activa	<u>5.129.685</u>	<u>4.973.485</u>

Passiva

	31-12-2013	31-12-2012
Reserves		
<i>Continuïteitsreserve</i>	2.003.567	1.765.201
<i>Overige reserves</i>	33.010	49.158
	<u>2.036.577</u>	<u>1.814.359</u>
Kortlopende Schulden		
<i>Crediteuren</i>	318.725	305.360
<i>Belastingen en sociale premies</i>	104.916	70.748
<i>Overige transitorische passiva</i>	2.669.467	2.783.018
	<u>3.093.108</u>	<u>3.159.126</u>
Totaal Passiva	<u>5.129.685</u>	<u>4.973.485</u>





8.3 Staat van baten en lasten 2013

Baten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Baten			
Baten uit eigen fondsenwerving	3.786.488	3.530.606	3.531.798
Baten uit acties van derden	1.915.949	2.100.000	1.761.548
Subsidies van overheden	1.834.529	2.157.729	1.893.916
Advertentie-inkomsten	10.590	13.913	19.707
Rentebaten	82.068	65.776	95.370
Totaal baten	7.629.624	7.868.024	7.302.339

Lasten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Besteed aan doelstellingen			
<i>Voorlichting</i>	898.227	892.303	796.504
<i>Achterbanondersteuning</i>	550.365	469.881	468.432
<i>Thematische campagnes</i>	4.961.789	5.369.125	4.716.773
	6.410.381	6.731.309	5.981.709
Werving Baten			
<i>Kosten eigen fondsenwerving</i>	477.891	692.559	674.385
<i>Kosten verkrijging subsidies van overheden</i>	44.871	37.188	34.872
	522.762	729.747	709.257
Beheer en administratie	474.263	316.968	417.226
Totaal lasten	7.407.406	7.778.024	7.108.192
Saldo Baten en Lasten	222.218	90.000	194.147

Bestemming van het resultaat

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Reserve lokale afdelingen	-16.148	-	-242
Toevoeging aan de continuïteitsreserve	238.366	90.000	194.389
Saldo Baten en Lasten	222.218	90.000	194.147



8.4 Grondslagen van Waardering en Resultaatsbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld conform de vanaf 1 januari 2011 aangepaste Richtlijn 650 "Fondsenwervende Instellingen"

Grondslagen

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op aanschafwaarde, onder aftrek van afschrijvingen die zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur.

De afschrijvingen bedragen een vast percentage van de aanschafwaarde:

- Inventaris en Inrichting 20%
- Software 20-33%
- Hardware 20-33%

Grond

Op grond wordt niet afgeschreven.

Continuïteitsreserve

Een continuïteitsreserve is gevormd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de vereniging ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. De omvang van de reserve dient op het gewenste niveau van 50% van de jaarlijkse uitvoeringskosten van de werkorganisatie te zijn.

Bestemmingsreserve

Bestemmingsreserves worden gevormd wanneer het bestuur van de vereniging een deel van de reserves heeft afgezonderd voor een speciaal doel.

Het **Kaastroomoverzicht** is opgesteld op basis van de indirecte methode.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de aan het jaar toe te rekenen opbrengsten en de aan het jaar toe te rekenen kosten. Een uitzondering hierop vormt de bate die als bijdrage van de Nationale Postcode Loterij ontvangen wordt. Deze wordt genoten in het jaar van ontvangst. *Giften* worden verantwoord in het jaar van ontvangst.

De *contributies* worden verantwoord in het jaar waar ze betrekking op hebben.

Subsidies worden in dezelfde periode verantwoord als waarin de kosten zijn gemaakt.

Baten uit *nalatenschappen* worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Eventuele voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord.

Kosten van Beheer en administratie

Kosten van beheer en administratie zijn kosten die de organisatie maakt in het kader van de (interne) beheersing en het voeren van de administratie. Zij worden niet toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.





8.5 Kasstroomoverzicht

Kasstroom uit operationele activiteiten

	2013	2012	2011
<i>Resultaat</i>	222.218	194.147	142.660
<i>Afschrijvingen materiële vaste activa</i>	26.539	14.085	52.106
Bruto kasstroom operationele activiteiten	248.757	208.232	194.766
<i>Mutaties kortlopende vorderingen</i>	-24.967	-294.937	236.811
<i>Mutaties kortlopende schulden</i>	-66.018	1.695.242	455.270
Netto kasstroom operationele activiteiten	157.772	1.608.537	886.847

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

	2013	2012	2011
<i>Investerings in materiële vaste activa</i>	-16.368	-60.652	-16.010
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-16.368	-60.652	-16.010

Kasstroom uit financieringsactiviteiten

	2013	2012	2011
Mutatie liquide middelen	141.404	1.547.885	870.837

Liquide middelen

	2013	2012	2011
Liquide middelen 1 januari	4.102.892	2.555.007	1.684.170
Liquide middelen 31 december	4.244.296	4.102.892	2.555.007
Mutatie liquide middelen	141.404	1.547.885	870.837



8.6 Toelichting Balans

Activa

Materiële vaste activa	Inventaris	Inrichting	ICT Hardware	ICT Software	Totaal
Aanschafwaarde primo boekjaar	145.413	76.063	238.761	173.526	633.763
Investerings	581	12.710	3.077	-	16.368
Desinvesteringen	-	-	-	-	-
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	145.994	88.773	241.838	173.526	650.131
Cum. Afschrijvingen primo boekjaar	142.845	75.609	212.319	127.806	558.579
Afschrijvingen	2.598	1.894	6.810	15.237	26.539
Cum. Afschrijvingen ultimo boekjaar	145.443	77.503	219.129	143.043	585.118
Boekwaarde primo boekjaar	2.568	454	26.442	45.720	75.184
Saldo mutaties	-2.017	10.816	-3.733	-15.237	-10.171
Boekwaarde ultimo boekjaar	551	11.270	22.709	30.483	65.013

Grond	31-12-2013	31-12-2012
Betuwse Bongerd grond	56.723	56.723
Brabants Broek grond	5.000	5.000
Total grond	61.723	61.723

In het kader van de doelstelling is in het verleden grond aangekocht. Deze activa is gewaardeerd op aanschafwaarde, er wordt niet op afgeschreven.

Kortlopende vorderingen	31-12-2013	31-12-2012
Debiteuren	74.755	40.342
Projectsubsidies	76.608	81.106
	151.363	121.448
Rekening-courant pensioenen		
Rekening-courant Zwitserleven (Reaal)	408.581	347.958
	408.581	347.958
Overige Vorderingen		
Lokale Afdelingen vorderingen	1.071	1.360
Voorschotten personeel	3.174	4.650
Vooruitbetaalde nota's	94.724	121.341
Overige transitorische activa	99.740	136.929
	198.709	264.280
Totaal kortlopende vorderingen	758.653	733.686

Liquide middelen	31-12-2013	31-12-2012
Kas	10	10
ING Bank	259.081	156.836
Triodos Bank	376.135	405.985
ASN Bank	3.609.071	3.540.061
Totaal liquide middelen	4.244.297	4.102.892

Bij de Triodosbank is een bedrag van € 56.250 geblokkeerd vanwege de afgegeven huurgarantie aan de verhuurder. Verder zijn alle liquide middelen direct opeisbaar. Het dagelijkse betalingsverkeer wordt verzorgd door de Triodos Bank.

De lokale afdelingen hebben € 33.047 aan liquide middelen. De vorderingen (€ 1.071) en schulden (€ 1.108) van de lokale afdelingen zijn resp. onder overige vorderingen en overige transitorische passiva geplaatst.

Passiva

Reserves	31-12-2013	31-12-2012
Continuïteitsreserve		
Begin boekjaar	1.765.201	1.570.812
Mutaties	238.366	194.389
Einde boekjaar	2.003.567	1.765.201

Toelichting Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd voor dekking van risico's. Milieudefensie streeft ernaar deze reserve te brengen op een niveau van 50% van de structurele uitvoeringskosten. Deze ratio is in 2013 verbeterd, van 50,2% in 2012 naar 51,9% in 2013. De uitvoeringskosten van de werkorganisatie zijn € 3.862.246, zie [hoofdstuk 8.7.3](#) voor een nadere specificatie.

Reserve Lokale Afdelingen	31-12-2013	31-12-2012
Begin boekjaar	49.158	49.400
Mutaties	-16.148	-242
Einde boekjaar	33.010	49.158

Toelichting Reserve Lokale Afdelingen

De bestemmingsreserve lokale afdelingen is bestemd om lokale afdelingen, in het kader van de doelstelling van Milieudefensie, activiteiten te laten verrichten. In voorgaande jaren zijn diverse bezittingen van lokale afdelingen in de balans van Milieudefensie opgenomen waarover de organisatie geen beschikking had. Dit bezit is in 2013 uit de balans gehaald, resulterende in het negatieve resultaat.

Totaal reserves	2.036.577	1.814.359
-----------------	-----------	-----------

Kortlopende schulden	31-12-2013	31-12-2012
Crediteuren	318.725	305.360
Belastingen en sociale Premies		
Loonbelasting en sociale premies	102.342	70.209
Omzetbelasting	2.574	539
	104.916	70.748

Overige kortlopende schulden	31-12-2013	31-12-2012
Nog te besteden/ vooruitontvangen:		
- Nationale Postcode Loterij tbv Duurzame energiesnelweg A15	1.679.137	2.064.997
- Min. van Buitenlandse Zaken, MFS2 via Both Ends tbv FGG	342.417	89.552
- Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv Voedselafdruk	-	131.562
- IUCN NL, Ecosystem Alliance tbv Mijnbouw	71.144	44.679
- EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Development Fields	-	11.322
- Kleine Hoefprint tbv Kaasbestelling	-	17.626
- EU, EuropeAid tbv Extractive industries 2013-2015	2.653	-
- Diversen	191	2.212
Te betalen vakantiegeld/dagen	416.449	302.456
Vooruit ontvangen contributie	46.270	8.347
Overige transitorische passiva	111.206	110.265
	2.669.467	2.783.018
Totaal kortlopende schulden	3.093.108	3.159.126

Niet in de Balans opgenomen verplichtingen

Garanties:

- Door de Triodos Bank is namens Milieudefensie een huurgarantie van € 56.250 aan de verhuurder afgegeven. Bij de Triodosbank is dit bedrag geblokkeerd vanwege de afgegeven huurgarantie aan de verhuurder.

Meerjarige financiële verplichtingen:

- Het huurcontract voor de Nieuwe Looiersstraat 31: jaarlijks € 249.800, loopt tot 2021.
- Een contract met Rembrandt voor schoonmaak- en support services is aangegaan tot november 2020 (jaarlijks 35.395 Euro).
- Een contract met BNP Paribas kantooroplossingen is aangegaan tot maart 2018 voor de lease van kopieerapparaten: jaarlijks € 13.480.
- Een contract met RAET voor het verwerken van de salarisadministratie is aangegaan tot 2015 (jaarlijks 9.093 Euro).
- Een contract met AFAS voor het gebruik van het ERP pakket is aangegaan tot 2015 (jaarlijks 7.575 Euro).
- De pensioenregeling van de vereniging is een toegezegd-pensioenregeling. De jaarlijks verschuldigde premie is in de staat van baten en lasten opgenomen. Overige risico's die aan deze pensioenregeling zijn verbonden zijn niet in de balans tot uitdrukking gebracht.

Meerjarige financiële rechten:

- De onderhuur van een gedeelte van het pand de Nieuwe Looiersstraat 31 aan World Learning Inc.: jaarlijks € 34.966 loopt tot juni 2018.
- De onderhuur van een gedeelte van het pand de Nieuwe Looiersstraat 31 aan vereniging World Information Service on Energy Amsterdam: jaarlijks € 4.347 loopt tot mei 2018.

Pensioenen:

- De pensioenen zijn ondergebracht bij Zwitserleven verzekeringen.
- Milieudefensie kent een middelloonregeling.
- In principe is er geen recht op indexatie van de pensioenen door medewerkers. Een eventuele financiering van de jaarlijkse indexatie vindt plaats in overleg met de ondernemingsraad waarbij gekeken wordt of Milieudefensie de indexatie vanuit de middelen kan financieren.



8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.1 Toelichting Baten

Baten uit eigen fondsenwerving

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Contributies, giften en donaties			
<i>Contributies</i>	1.283.059	1.232.556	1.112.312
<i>Giften en donaties</i>	2.407.724	2.178.050	2.345.648
<i>Nalatenschappen</i>	33.787	40.000	50.133
	<u>3.724.570</u>	<u>3.450.606</u>	<u>3.508.093</u>
Overige baten fondsenwerving			
<i>Overige baten fondsenwerving</i>	61.918	80.000	23.705
	<u>61.918</u>	<u>80.000</u>	<u>23.705</u>
Totaal Baten uit fondsenwerving	<u>3.786.488</u>	<u>3.530.606</u>	<u>3.531.798</u>

Ten opzichte van de realisatie 2012 zijn de baten uit eigen fondsenwerving in 2013 met 7,2% gestegen.

Baten uit acties van derden

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.350.000	1.350.000	1.350.000
Nationale Postcode Loterij tbv Duurzame energiesnelweg A15	385.860	750.000	160.003
Kleine Hoefprint tbv Kaasbestelling	98.708	-	-
OAK Foundation	-	-	35.857
Friends of the Earth Europe	61.427	-	30.662
Friends of the Earth International	-	-	21.720
NVF/Tides via FoEE	10.880	-	-
Hivos tbv Earth Alarm	-	-	51.860
Oxfam Novib, GROW-fonds tbv Bio-energie	-	-	87.105
Lokale afdelingen	7.053	-	24.053
Alleato tbv Think global, act local	2.021	-	288
Totaal Baten uit acties van derden	<u>1.915.949</u>	<u>2.100.000</u>	<u>1.761.548</u>

De baten uit acties van derden zijn in 2013 met 8,8% gestegen ten opzichte van de realisatie 2012.

Subsidies overheden

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Min. van Buitenlandse Zaken, MFS2 via Both Ends tbv FGG	956.583	1.115.257	1.038.503
EU, EuropeAid tbv Extractive industries 2013-2015	236.399	400.046	-
EU, EuropeAid tbv Extractive industries 2010-2012	14.782	10.000	430.782
Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv Voedselafdruk	500.000	350.885	333.000
EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Development Fields	33.230	24.922	16.615
IUCN NL, Ecosystem Alliance tbv Mijnbouw	93.535	100.000	75.321
Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv EKO-tellingen	-	-	2.162
Agentschap NL, SMOM tbv Green Canteen	-	-	-1.135
EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Feeding Fuelling Europe	-	-	-771
Gemeente Delft tbv Food@Farm	-	-	-560
Overige subsidies	-	156.619	-
Totaal Subsidies overheden	<u>1.834.529</u>	<u>2.157.729</u>	<u>1.893.916</u>

De realisatie van overheidssubsidies daalde met 3,1% ten opzichte van de realisatie 2012.

Down to Earth

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Advertentie-inkomsten	10.590	13.913	19.707
	<u>10.590</u>	<u>13.913</u>	<u>19.707</u>

Rente inkomsten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Rente inkomsten	82.068	65.776	95.370
	<u>82.068</u>	<u>65.776</u>	<u>95.370</u>

Totaal Baten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
	<u>7.629.623</u>	<u>7.868.024</u>	<u>7.302.339</u>



8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.2 Toelichting Lasten

Laasten	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Besteede aan doelstellingen	898.227	892.303	796.504
Voorlichting	550.365	469.881	468.432
Ondersteuning achterban			
Subtotaal	1.448.592	1.362.184	1.264.936
Campagnes			
Landbouw en voedsel	923.189	829.720	616.827
Grondstoffen en energie - Eigen activiteiten	847.357	1.042.348	1.151.982
- Partners buitenland	877.095	925.000	988.044
Jongeren	92.425	91.694	89.483
Mobiliteit	959.316	1.080.054	605.642
Milieu algemeen	1.262.407	1.400.309	1.264.795
Subtotaal Campagnes	4.961.789	5.369.125	4.716.773
Werving baten			
Kosten eigen fondsenwerving	477.891	692.559	674.385
Kosten verkrijging van subsidies overheden	44.871	37.188	34.872
Subtotaal Werving baten	522.762	729.747	709.257
Beheer en administratie			
Kosten Beheer en administratie	474.263	316.968	417.226
Totaal lasten	7.407.406	7.778.024	7.108.192

Toelichting onderverdeling lasten

Bovenstaande lasten zijn een resultante van de lastenverdeling zoals berekend in [paragraaf 8.7.3](#). Daar worden uitvoeringskosten en algemene kosten voornamelijk verdeeld op basis van de werkelijk bestede uren per thema of categorie. Activiteitskosten worden wel direct toegerekend aan een thema. In 2013 is Milieudefensie overgegaan op een nieuw financieel systeem. Het urenregistratiesysteem is opnieuw opgezet en verfijnd ten opzichte van 2012. Hierdoor is het mogelijk geweest de allocatie naar thema's en categorieën te verbeteren en is een belangrijke reden van stijgingen en dalingen in de lasten per thema of categorie.

Toelichting Besteede aan doelstellingen / internationaal partners buitenland:

In 2013 heeft het thema landbouw en voedsel € 140.356 meer uitgegeven aan activiteitenkosten ten opzichte van 2012, vooral veroorzaakt door de kaasbestelling voor het project de Kleine Hoefprint. Het thema grondstoffen en energie daarentegen heeft in 2013 € 306.355 minder aan activiteitskosten uitgegeven. De Duurzame Energiesnelweg A15 valt onder het thema Mobiliteit, dit project veroorzaakt een groot deel van de stijging in de lasten ten opzichte van 2012. De activiteitskosten van de thema's in 2013 zijn lager dan begroot, vooral omdat er is gekozen om in 2013 minder te besteden op subsidies.

Buitenlandse partners zijn partners waarmee samen een subsidie is verkregen. Milieudefensie is de hoofdaanvrager/beneficiënt van de subsidie, sluit een contract af met deze partners en sluit de in het subsidiebudget opgenomen bedragen voor de partners zonder financiële opslag door naar deze organisaties.

Toelichting kosten Werving baten

Milieudefensie streeft naar een doelmatige en efficiënte besteding van middelen, de kosten van verwerving van inkomsten dienen in redelijke verhouding te staan tot het beoogde doel om middelen te genereren voor de realisering van de doelstellingen.

Hieronder een aantal kengetallen:

Kosten van eigen fondsenwerving

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Kosten van eigen fondsenwerving	477.891	674.385
Baten eigen fondsenwerving	3.786.488	3.531.798
In procenten	12,6%	19,1%

Bestedingspercentage baten doelstelling

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Kosten doelstellingen	6.410.381	5.981.709
Totaal baten	7.629.624	7.302.339
In procenten	84,0%	81,9%

Bestedingspercentage lasten doelstelling

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Kosten doelstellingen	6.410.381	5.981.709
Totaal lasten	7.407.406	7.108.192
In procenten	86,5%	84,2%

Kosten Beheer en administratie

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Personeelskosten	358.361	311.097
Overige kosten	115.902	106.129
Totaal	474.263	417.226

Totaal lasten

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Totaal lasten	7.407.406	7.108.192
In procenten	6,4%	5,9%

Kosten van beheer en administratie zijn kosten die niet worden toegerekend aan de doelstellingen van de vereniging, maar zijn gemaakt ten behoeve van de (interne) beheersing en de voering van de administratie. Milieudefensie heeft als beleidsdoelstelling niet boven de 6% te komen met de kosten Beheer en administratie. Dit is in 2013 wel het geval geweest, vooral veroorzaakt door de implementatie van het financiële systeem.

Personeelslasten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Salariskosten	2.342.109	2.078.276	2.118.247
Sociale lasten	405.840	314.123	330.915
Pensioenlasten	336.149	271.228	318.094
Arbodienst en herverzekering ziekte	17.791	35.848	25.544
Ontvangen ziekengeld	-44.979	-51.101	-18.513
Uitzendkrachten en freelancers	76.632	147.143	85.597
Reiskosten	60.776	73.600	52.529
Opleidingskosten	44.248	45.096	34.512
Overige personeelskosten	58.845	66.349	59.894
Totaal Personeelskosten	3.297.411	2.980.562	3.006.819

De stijging van de personeelslasten zijn allereerst het gevolg van de gemiddelde stijging van de tijdelijke, projectspecieke formatie met 2,3 Fte ten opzichte van 2012 (zie hieronder). Een andere oorzaak is de dotatie aan de voorziening vakantiedagen en compensatieuren (€ 115.705).

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Formatie in Fte (ultimo)			
Aantal Fte - kernorganisatie	43,6	44,0	44,9
Aantal Fte - tijdelijk	7,8	3,0	2,6
WW	-	0,8	1,6

De aantallen zijn de ultimo-standen. De gemiddelde bezetting in 2013 van de kernorganisatie en tijdelijk samen was 50,0 Fte (in 2012 47,7 Fte).

Bestuur en directie

De bestuurders waren onbezoldigd actief. Er zijn geen leningen, voorschotten, of garanties verstrekt aan directie en bestuur. De directie bestaat uit 1 directeur, de heer H. Berkhuizen, in dienst sinds 1 januari 2011.

In het boekjaar 2013 werkte hij gemiddeld 0,9 Fte, waarbij de kosten bedroegen:

	REALISATIE 2013	REALISATIE 2012
Formatie in Fte (ultimo)		
Brutoloon incl. 8% Vakantietoelage	66.529	66.421
Sociale verzekeringspremies	9.453	8.983
Belastbare onkostenvergoeding (OV jaarkaart)	3.883	644
Pensioenlasten	15.720	14.982
Totaal	95.585	91.030

Met bovenstaande staat is voldaan aan de Wet Normering Topinkomens.

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Afschrijvingen	26.539	74.711	14.085
Subtotaal Afschrijvingen	26.539	74.711	14.085

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Huisvestingskosten			
Huur + servicekosten en energie	305.286	304.605	290.566
Onderhoudskosten	34.058	26.553	35.230
Overige huisvestingskosten	35.627	13.493	13.962
Doorbetalde huisvestingskosten	-69.258	-56.941	-43.792
Subtotaal Huisvestingskosten	305.713	287.710	295.966

Gedurende 2013 heeft Milieudefensie contracten afgesloten waarin een gedeelte van het kantoor aan de Nieuwe Looierstraat wordt onderverhuurd. In 2013 heeft dit tot eenmalige kosten geleid, maar ook tot hogere doorbelasting van huisvestingskosten.

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Kantoorkosten			
Automatiseringskosten	122.158	87.677	113.070
Repro kosten	37.115	31.272	24.972
Receptie en telefoon	35.817	45.720	19.240
Documentatie	2.039	2.625	2.689
Financiële kosten	41.720	38.229	45.860
Overige algemene kosten	4.714	2.203	2.049
Doorbetalde kantoorkosten	-10.980	-1.278	-11.636
Subtotaal Kantoorkosten	232.583	206.448	196.244

Automatisering betreft voornamelijk de implementatie- en licentiekosten van Charibase en AFAS (per saldo € 88.499). De financiële kosten bestaan onder andere uit accountantskosten, salarisadministratie en overige financiële kosten.

Algemene Kosten

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Fondsenwerving en servicelij			
Servicelij	590.368	679.654	623.203
Wervingskosten	393.579	453.102	415.468
Kosten ledenadministratie	38.469	36.419	37.414
Subtotaal Fondsenwerving en servicelij	1.022.416	1.169.175	1.076.085

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Publiciteit			
Persvoorlichting	29.591	33.440	46.798
Corporate	41.737	97.400	72.174
Jaarverslag	21.344	15.100	15.582
Mediamonitoring	8.681	19.000	21.899
Subtotaal Publiciteit	101.353	164.940	156.453

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Lokale afdelingen			
Lokale afdelingen	80.542	36.501	57.568
Subtotaal Lokale afdelingen	80.542	36.501	57.568

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Magazine "Down to Earth"			
Productie magazine blad	166.644	163.913	166.311
Subtotaal Magazine "Down to Earth"	166.644	163.913	166.311

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Bestuurskosten			
Bijdragen aan derden	119.020	125.616	108.202
Kosten directie en bestuur	4.258	10.475	7.260
Reis- en verblijfskosten	3.540	2.191	12.402
Kosten ALV	7.789	8.833	8.728
Beleidsdagen	1.860	6.372	5.915
Ondernemingsraad	109	51	321
Overige kosten	6.119	4.234	1.822
Subtotaal Bestuurskosten	142.695	157.772	144.650

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Overige kosten			
Onderzoekskosten	32.705	40.500	33.707
Advieskosten	11.054	500	6.868
Documentatie en abonnementen	6.165	4.706	3.969
Lidmaatschappen	4.745	2.500	4.783
Diverse kosten	41.940	12.500	11.364
Subtotaal Overige kosten	96.609	60.706	60.691

	REALISATIE 2013	BEGROOT 2013	REALISATIE 2012
Totaal Algemene kosten	1.610.259	1.753.007	1.661.758



8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.3 Toelichting Lastenverdeling

	voorzichting	achterban- ondersteuning	thema Duurzaam Voedsel	thema Internationaal	thema Jongeren Actief	thema Mobiliteit/ verkeer	thema Milieu algemeen	thema buitenlandse partners	fondsenwerving	verkrijging subsidies van overheden	beheer en administratie	realisatie 2013	begroting 2013	realisatie 2012
Uren 2013	6.583	10.046	11.655	12.497	1.976	11.762	26.833	-	2.070	1.102	10.306	94.831		
Uitvoeringskosten														
personeelslasten	228.899	349.321	405.275	434.533	68.720	408.978	933.033	-	71.982	38.309	358.361	3.297.411	2.980.562	3.006.819
afschrijvingen	1.842	2.811	3.262	3.497	553	3.292	7.509	-	579	308	2.886	26.539	74.711	14.085
huisvestingskosten	21.222	32.387	37.574	40.287	6.371	37.918	86.504	-	6.674	3.552	33.224	305.713	287.710	295.966
kantoorkosten	16.145	24.639	28.586	30.650	4.847	28.847	65.812	-	5.077	2.702	25.278	232.583	206.448	196.244
subtotaal	268.108	409.158	474.697	508.967	80.491	479.035	1.092.858	-	84.312	44.871	419.749	3.862.246	3.549.431	3.513.114
Algemene kosten														
fondsenwerving en servicelijn	590.368	-	-	-	-	-	-	-	393.579	-	38.469	1.022.416	1.169.175	1.076.085
publiciteit	8.201	12.516	14.521	15.569	2.462	14.653	33.431	-	-	-	-	101.353	164.940	156.453
lokale afdelingen	-	80.542	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80.542	36.501	57.568
magazine "Down to Earth"	13.485	20.579	23.875	25.599	4.048	24.093	54.965	-	-	-	-	166.644	163.913	166.311
bestuurskosten	10.248	15.640	18.145	19.455	3.077	18.311	41.774	-	-	-	16.045	142.695	157.772	144.650
overige kosten	7.817	11.930	13.841	14.840	2.347	13.968	31.866	-	-	-	-	96.609	60.706	60.691
subtotaal	630.119	141.207	70.382	75.463	11.934	71.025	162.036	-	393.579	-	54.514	1.610.259	1.753.007	1.661.758
Activiteitskosten														
activiteitskosten	-	-	378.110	262.927	-	409.256	7.513	877.095	-	-	-	1.934.901	2.475.586	1.933.320
subtotaal	-	-	378.110	262.927	-	409.256	7.513	877.095	-	-	-	1.934.901	2.475.586	1.933.320
Totaal	898.227	550.365	923.189	847.357	92.425	959.316	1.262.407	877.095	477.891	44.871	474.263	7.407.406	7.778.024	7.108.192

In de kosten van beheer en administratie zijn onder andere kosten van personeel opgenomen dat niet direct heeft meegewerkt aan de campagnes en projecten. De lastenverdeling is gebaseerd op het werkelijk aantal geschreven uren.



8.8. Overige gegevens

Besluit bestemming van het resultaat

Door het bestuur wordt voorgesteld om het resultaat over 2013 als volgt te bestemmen:

	2013
Toevoeging aan de continuïteitsreserve	238.366
Reserve Lokale afdelingen	- 16.148
Saldo over 2013	<u>222.218</u>

Bovengenoemd voorstel is in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring



CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Vereniging Milieudefensie te Amsterdam.

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2013 van Vereniging Milieudefensie te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de vereniging is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 "Fondsenwervende instellingen", en de Beleidsregels toepassing Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, alsmede de Beleidsregels toepassing WNT, inclusief het Controleprotocol WNT. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de vereniging gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Dubois & Co. Registeraccountants is een maatschap van praktijkvennootschappen. Op alle opdrachten die aan ons kantoor worden verstrekt zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Deze voorwaarden, waarvan de tekst is opgenomen op de website www.dubois.nl, bevatten een aansprakelijkheidsbeperking.

Oranje Nassaulaan 1
1075 AH Amsterdam
Postbus 53028
1007 RA Amsterdam

Telefoon 020 571 23 45
Telefax 020 664 21 87
E-mail info@dubois.nl
www.dubois.nl
KvK nummer 34374865



Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Vereniging Milieudefensie per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 "Fondsenwervende instellingen", en de Beleidsregels toepassing WNT.

Amsterdam, 14 mei 2014

Dubois & Co. Registeraccountants

Origineel getekend door:
A.P. Buteijn RA en M. Belkadi RA

9

Milieudefensie in 2014



In dit verslag kijken we met name terug op de resultaten van het afgelopen jaar.

Onze projecten beginnen ergens, en eindigen ergens, maar meestal niet op 1 januari of 31 december. Dat geldt natuurlijk nog sterker voor onze missie.

Daarom blikken we ook vooruit: welke projecten lopen ook na 2013 door, wat zijn onze plannen voor de komende tijd?





9.1 Algemeen

Het jaar 2014 zal voor Milieudefensie een bijzonder jaar zijn met relatief veel en grote veranderingen. In 2014 vindt de eerste oriëntatie plaats op onze lange termijn visie. Via Richtinggevend kader en een nieuw Visiedocument bereiden wij ons voor op het opstellen van het nieuwe Algemeen Beleidsplan Plan, dat naar verwachting een langere looptijd zal krijgen dan het huidige.

De mondiale milieuproblemen willen we vertalen naar nieuwe interventies vanuit de milieubeweging. De problemen van morgen zijn niet meer op te lossen met de oplossingen van vandaag. Oorzaken van deze mondiale problemen blijken meer en meer verbonden met het geheel van maatschappelijke ontwikkelingen. Oplossingen kunnen niet meer worden gevonden in het oplossen van de effecten van het menselijk handelen, maar in het veranderen van het menselijk handelen als geheel. Nieuwe strategieën, verrassende coalities en duidelijke stellingname worden gevraagd. Meer dan ooit zal de stem van de burger beslissend worden in de manier waarop oplossingen van grote (internationale) milieuproblemen tot stand komen. Milieudefensie wil die stem mobiliseren, versterken en omzetten in een massieve duurzaamheidsbeweging.

Het MFS-2 programma loopt af in 2015, en in 2014 al vindt de heroriëntatie plaats op het vervolg. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken denkt nu in termen van strategische partnerschappen van bedrijfsleven met de overheid om ontwikkelingsamenwerking te vernieuwen: niet alleen hulp, maar ook handel. Een kritische blik hierop vanuit het belang van de lokale gemeenschappen is daarvoor een vereiste. Dat erkent het ministerie nu ook en de minister wil daarom ook strategische partnerschappen met NGO's aangaan. Milieudefensie werkt met haar partners in de FGG een aanpak uit, die pleitbezorging van de Zuidelijke gemeenschappen versterkt en de belangen op een effectieve wijze vertaalt naar Europees/Nederlands handelingsperspectief. Mogelijk zal dit leiden tot een aantal aanpassingen in onze werkwijze, maar we hebben de overtuiging dat onze aanpak de beste invulling biedt van de vraagstelling van het Ministerie.





9.2 Campagnes

SER

Milieudefensie nam in 2013 actief deel aan de SER, waarbinnen in het najaar een energieakkoord werd gesloten. In 2014 houdt Milieudefensie samen met de andere milieuorganisaties die aan het akkoord meewerkten vinger aan de pols. We zorgen dat afspraken worden nagekomen of worden verscherpt als daar aanleiding toe is.

➔ [lees het persbericht op onze website](#)

Gezonde lucht

Nederland moet in 2015 overal aan de Europese normen voor luchtkwaliteit voldoen, wat betekent dat er in 2014 maatregelen moeten komen om luchtvervuiling aan te pakken. Gezonde lucht blijft in 2014 dus een belangrijk speerpunt voor Milieudefensie.

➔ [zie ook onze website](#)

Schaliegas

In 2014 zet Milieudefensie de schaliegas campagne voort, in nauwe samenwerking met lokale groepen en Schaliegasvrij Nederland. Daarnaast gaan we ons werk internationaliseren, waarbij we ons samen met zusterorganisaties van ons netwerk Friends of the Earth International in onder meer Oekraïne en Zuid Afrika verzetten tegen schaliegasboringen door Shell.

➔ [zie ook onze website](#)

Schoonmaakfonds

In 2014 begint Milieudefensie samen met andere milieu- en mensenrechtenorganisaties in binnen- en buitenland een internationale campagne om ervoor te zorgen dat de aanbevelingen uit het inmiddels drie jaar oude rapport van UNEP (het milieubureau van de Verenigde Naties) over oplossingen voor de olieramp in Ogoniland (een deel van de Nigerdelta) door Shell, andere oliebedrijven en de Nigeriaanse overheid worden uitgevoerd. Doel van de campagne is onder meer een noodfonds van 1 miljard dollar voor de meest urgente schoonmaakwerkzaamheden.

Tin in elektronica

In 2014 breidt Milieudefensie de tincampagne uit naar het gebruik van tin in tablets, laptops en spelcomputers, zodat ook voor die producten geen onduurzaam tin van Bangka meer wordt gebruikt.

Palmolie

In 2014 gaat Milieudefensie door met de campagne waarin we Nederlandse banken en pensioenfondsen aansporen hun investeringen terug te trekken uit palmoliebedrijven die zich herhaaldelijk schuldig maken aan misstanden.

Biobrandstoffen

Milieudefensie blijft zich in 2014 – onder meer in Europees verband – inzetten voor scherpere grenzen aan het gebruik van biobrandstoffen, onder andere door uitvoeren van politieke druk.

Eerlijke Bankwijzer

In 2014 verschijnt een speciale editie van de Eerlijke Bankwijzer, die banken zal ranken op hun investeringen in de recyclingindustrie.

Duurzame veehouderij

In 2014 zetten we de campagne tegen megastallen voort. De dierenrechten en het melkquotum zorgen er nu samen voor dat de veehouderij niet verder kan groeien dan haar huidige omvang. Milieudefensie wil dat graag zo houden: de veestapel (met vier miljoen koeien, twaalf miljoen varkens en bijna 100 miljoen kippen) en de megastallen veroorzaken stank, vervuiling, mestoverschot en ziektes.

➔ [zie ook de campagnewebsite](#)

JMA

Voor het jaar 2014 wil Jongeren Milieu Actief (JMA) een herkenbare strategie, een (intern) duidelijke werkwijze en het bereiken van meer jongeren. In 2014 doet JMA mee in een groot Europees energiebesparingproject: Young Energy Efficiency (YEFF). Met tien partners uit zeven landen informeren zij via een on- en offline campagne 7 miljoen jongeren tussen de 18 -29 jaar over energiebesparing. Daarnaast sluit JMA zich in 2014 aan bij de campagne van Milieudefensie en zusterorganisatie Friends of the Earth Indonesië tegen schadelijke tinwinning in Indonesië (Bangka). Tijdens een festival-tour informeren JMA'ers jongeren over het gebruik van tin in elektronica, zoals smartphones en tablets.

➔ [zie het Jaarplan JMA 2014](#)





9.3 Fondsenwerving

In 2014 zetten we de ingezette koers door en zullen we met name investeren in het behouden van onze leden en donateurs. We onderzoeken wat we nog kunnen doen aan de dalende trend van onze mailings.

Nieuw in 2014 is dat we in juni een actiemaand houden met een fondsenwervende insteek 'Tafelen met...'. Mensen kunnen zich via een crowdfundingplatform aanmelden als kok en voor vrienden en kennissen een overheerlijke (biologische/vegetarische) maaltijd koken, waarvoor vooraf geld voor Milieudefensie ingezameld wordt. Dit evenement is een test om te zien of dit bij onze achterban aanslaat.





9.4 Organisatieontwikkeling

Het komend jaar is het laatste jaar om de doelen uit het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 te realiseren met betrekking tot de robuustheid van de organisatie van het landelijk bureau. Begin dit jaar is het aantal afdelingen verder verkleind (van 3 naar 2 (Campagnes en Actief) met een ondersteunende staf, waarin de afdeling Bedrijfsvoering is opgenomen), het aantal managers verder teruggebracht (tot 3) en is de overhead verder verkleind. Daarmee is de kernorganisatie gerealiseerd. Projecten met tijdelijke financiering worden uitgevoerd door medewerkers met tijdelijke contracten. Het is onze overtuiging dat Milieudefensie met uitsluitend de kernorganisatie, en volledig gefinancierd uit eigen middelen (contributie, donaties en bijdrage NPL) nog steeds effectief haar doelstellingen kan bereiken. Maar natuurlijk streven we naar een grotere slagkracht en versterking van ons internationale netwerk, die alleen is te realiseren met meer financiële middelen. Daarom zetten we ons in om het strategisch partnerschap met het ministerie van Buitenlandse Zaken tot een succes te maken, stellen we aanvragen op voor financiering door de Nationale Postcodeloterij en dingen we mee naar subsidies van de EU.

Het beleid dat wij ontwikkelen op samenwerking met bedrijven krijgt in 2014 zijn beslag.

Verder blijven we hard werken aan de verbetering van de samenwerking tussen de leden, het bestuur, de afdelingen, actieve milieugroepen en het landelijk bureau. Het platform om online effectief informatie uit te wisselen krijgt een nieuwe doorstart, de Milieuacademie organiseert regionale bijeenkomsten, de Ledendagen blijven we organiseren rondom inhoudelijke thema's en directe onderling contacten worden gestimuleerd.

Het Bestuur zal in 2014 een zelf-evaluatie uitvoeren conform de criteria uit de "Code Wijffels" voor goed bestuur. Hierbij zal onder andere worden gekeken naar het nu gehanteerde (hybride) bestuursmodel, de huidige invulling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en de relaties tussen bestuur-leden en bestuur-werkorganisatie.





9.5 Begroting 2014

Baten	BEGROTING 2014	REALISATIE 2013
Baten uit eigen fondsenwerving	3.727.000	3.786.488
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.350.000	1.350.000
Overige bijdragen uit acties derden	440.000	565.949
Subsidies en Fondsen	923.000	957.434
Subsidies, te besteden door derden	915.000	877.095
Overige baten	80.000	92.658
Totaal	7.435.000	7.629.624
Lasten	BEGROTING 2014	REALISATIE 2013
Voorlichting en kennisvergaring	954.820	898.227
Achterban ondersteuning	469.980	550.365
Campagnes	4.121.531	4.084.694
Subsidies, te besteden door derden	915.000	877.095
Kosten eigen fondsenwerving	522.626	477.891
Kosten verwerving subsidies	40.035	44.871
Beheer en administratie	411.008	474.263
Totaal	7.435.000	7.407.406
Saldo	-	222.218
Besteding aan doelstelling ten opzichte van de totale baten	86,9%	84,0%
Personeel in Fte	46,7	51,5
Personeelskosten	BEGROTING 2014	REALISATIE 2013
Personeelskosten	2.827.000	3.133.542
Overige personeelskosten	136.000	163.869
Afschrijvingskosten		
Afschrijvingskosten	25.000	26.539
Huisvestingskosten		
Huur -/- doorberekende huur	204.000	236.028
Overige huisvestingskosten	61.000	69.685
Kantoorkosten		
Kantoorkosten	193.000	232.583
Activiteits- en algemene kosten		
Activiteits- en algemene kosten	3.074.000	2.668.065
Activiteitskosten, t.b.v. derden	915.000	877.095
Totaal	7.435.000	7.407.406





9.6 Meerjarenraming

Baten	2015	2016	2017
Baten uit eigen fondsenwerving	3.790.000	3.998.000	4.104.000
Bijdrage Nationale Postcodeloterij	1.350.000	1.350.000	1.350.000
Overige bijdrage uit acties derden	706.000	516.000	323.000
Subsidies en Projectfinanciering	834.000	510.000	520.000
Subsidies, te besteden door derden	990.000	900.000	900.000
Overige baten	90.000	80.000	70.000
Totaal Baten	<u>7.760.000</u>	<u>7.354.000</u>	<u>7.267.000</u>
Lasten	2015	2016	2017
Personeelskosten	3.203.000	3.083.000	3.064.000
Afschrijvingskosten	25.000	25.000	25.000
Huisvestingskosten	270.000	275.000	281.000
Bureaunkosten	182.000	171.000	159.000
Bestuur en directie	90.000	92.000	94.000
Directe kosten	1.687.000	1.720.000	1.754.000
Activiteitskosten	1.313.000	1.088.000	990.000
Subsidies, te besteden door derden	990.000	900.000	900.000
Totaal Lasten	<u>7.760.000</u>	<u>7.354.000</u>	<u>7.267.000</u>
Resultaat, ter aanvulling continuïteitsreserve	-	-	-





**Milieudefensie –
Friends of the Earth Netherlands**

Bezoekadres:
Nieuwe Looiersstraat 31, Amsterdam

Postadres:
Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam
Servicelijn: 020 6262 620
Fax: 020 5507 310
E-mail: service@milieudefensie.nl
Internet: www.milieudefensie.nl

Jongerenorganisatie JMA:
020 5507 436 / www.jma.org

Redactie:
Ivanna van den Broek en Victor van den Belt

Tekst hoofdstuk 3:
Sofie Coronel

Eindredactie:
Arthur Rauwerdink

Vormgeving en productie:
Eric Mels vormgeving, Hoorn

Foto's
Amaury Miller: voorpagina, p. 12, 14, 15, 28
Marten van Dijk: p. 2, 6, 10, 20, 24, 62, 63
Pierre Crom: p. 3, 5, 6, 11, 15, 17, 18, 21, 23, 28, 32
Michiel Wijnbergh: p. 9, 13, 14, 16, 29, 30, 31, 38, 39
ANP, Marco de Swart: p. 19
James Taylor: p. 22
Esmee Droog: p. 35
Katinka Schreuder: p. 42
Julee Blom: p. 46, 47
NPL, Roy Beusker: p. 75

© mei 2014, Milieudefensie, Amsterdam





De Omgevingswet (vervolg)

Milieudefensie kan zich in het algemeen vinden in dit streven. Wel willen wij gewaarborgd zien dat ook de kwaliteit van de leefomgeving er op vooruit gaat, en dat burgers voldoende invloed op de inrichting van hun omgeving houden.

Onze inbreng heeft tot verbeteringen geleid in conceptwetsteksten. Milieudefensie werkt hierin zoveel mogelijk samen met Natuur&Milieu en de provinciale natuur- en milieufederaties. Onze inzet is dat burgers en maatschappelijke organisaties vroeg in planprocessen worden betrokken en er een goede dialoog komt tussen de verschillende betrokken partijen. Onze opinie over het toekomstige omgevingsrecht hebben wij ingebracht door deelname aan het Overlegorgaan van I&M, de minister van I&M en gesprekken en bijeenkomsten met rijksambtenaren en Tweede Kamerleden.

Natuurlijk kan de behandeling door de Tweede Kamer nog leiden tot allerlei wezenlijke aanpassingen. Het is daarom van belang om de vinger goed aan de pols te houden. De daadwerkelijk na te streven omgevingskwaliteit zal worden vastgelegd in een set van Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's). Milieudefensie zal de totstandkoming daarvan nauwkeurig volgen!

 [terug naar de tekst](#)

*Cijfers webbezoek**(vervolg)***Top 5 downloads**

- Halfjaarrapportage Hoe gezond is onze lucht (1.810)
- Factsheet Schaliegasvrije gemeenten (1.072)
- Voorbeeldenquête EU inspraakronde luchtkwaliteit (472)
- Milieudefensie jaarverslag 2011 (326)
- Overzichtskaart Schaliegasvrije gemeenten (300)

Top 5 url's vaakst gedeeld via social media (Facebook, Twitter)

- /schaliegas/petitie (37.269)
- /bestrijdingsmiddelen/nieuws/europeanen-eten-onbewust-roundup (8.128)
- /lokaal/stadebijbij (6.371)
- /nieuws/pers/berichten/europeanen-krijgen-zonder-het-te-weten-glysofaat-binnen (4.207)
- www.milieudefensie.nl (2.086)

Thema-websites van Milieudefensie

- Soja
 - ▶ De website kleinehoefprint.nl ging in december 2012 online en in december 2013 offline. In deze twaalf maanden had kleinehoefprint.nl:
 - 15.067 unieke bezoekers
 - 17.518 bezoeken
 - 28.67 paginaweergaven
- Megastallen
 - ▶ De website maakvannederlandgeenmegastal.nl ging eind oktober 2013 online en is anno 2014 nog online. Stand van zaken eind december 2013:
 - 18.232 unieke bezoekers
 - 21.502 bezoeken
 - 49.917 paginaweergaven
- Luchtkwaliteit
 - ▶ De website rochelroutes.nl ging half oktober 2013 online en is anno 2014 nog online. Stand van zaken eind december 2013:
 - 18.232 unieke bezoekers
 - 21.502 bezoeken
 - 49.917 paginaweergaven

terug naar de tekst



Online strategie (vervolg)

Nieuwe media bieden nieuwe kansen voor het bereiken, verbinden en organiseren van mensen voor een duurzamere wereld. Door aan te sluiten bij de digitale cultuur – uiteraard met behoud van eigen identiteit – blijven we relevant en vergroten we ons bereik.

Traditionele marketingcommunicatie verliest aan kracht. Om meer vertrouwen en een sterkere reputatie te krijgen, is het nog meer dan voorheen van belang dat we transparant, menselijk en sociaal zijn. Overtuigende en activerende communicatie raakt niet alleen het hoofd, maar vooral ook het hart. Daarom staan waarden en emoties centraal in onze boodschappen, en geven we onze campagnes vorm als verhalen.

Onze kracht zit in het collectief. We vormen een beweging van gelijkgezinden die zich aan elkaar verbinden, steeds hechter. Ons sociaal kapitaal is ons bestaansrecht. We maken van gewone mensen wereldverbeteraars, door samen te doen wat je alleen niet kunt: verandering teweegbrengen in de wereld. Online kan dat nu makkelijker en grootschaliger dan ooit.


 [terug naar de tekst](#)



Omgang met klachten (vervolg)

Veel klachten gingen over de logistieke uitvoering van de Kleine Hoefprintcampagne: kaasjes die niet of te laat bezorgd waren en de Hoefprint-site die bij de start van de campagne niet optimaal werkte. Maar ook de ledenwerfacties brachten klachten met zich mee. De meeste klachten zijn overigens snel en naar tevredenheid van de indieners afgehandeld.

De klachtenprocedure is in 2013 niet benut.

Klachten komen regelmatig aan bod op het teamoverleg van de Servicelijn. Dat leidt waar nodig tot aanpassing van de werkwijze. Wanneer mensen bijvoorbeeld klagen dat ze te veel post ontvangen wordt daar in de toekomst voor deze mensen rekening mee gehouden. Zie voor de klachtenprocedure de  [website van Milieudefensie](#).

 [terug naar de tekst](#)



Samenstelling bestuur in 2013

Herman Verhagen, voorzitter

Zelfstandig consultant

Nevenfuncties: bestuurslid van het Kennemer Streekfonds, bestuurslid van stichting 'Welke vogel is dit'

Bert van Pinxteren, penningmeester

Chief Administrative Officer bij TERENA

(Trans-European Research and Education Networking Association)

Nevenfuncties: geen

Jacqueline Kuppens, secretaris (tot 11-11-2013)

Zelfstandig gevestigd interim-manager en adviseur

Nevenfuncties: voorzitter Stichting Erbijhuis Kronehoef, bestuurslid Stichting Elkrijk

Kim Nackenhorst, (beoogd) secretaris (vanaf 11-11-2013)

Senior consultant IMSA

Nevenfuncties: geen

Ton Bötticher, bestuurslid benoemd door de lokale afdelingen (tot 11-11-2013)

Lid Milieudefensie Groningen

Nevenfuncties: geen

Joop van Steenberg, bestuurslid benoemd door de lokale afdelingen

IT-adviseur

Nevenfuncties: secretariaat Milieudefensie Arnhem

Andy Palmen, bestuurslid voorgedragen door de OR

Hoofd policy & public affairs bij Simavi

Nevenfuncties: geen

Yvonne van Sark, bestuurslid

Unit-directeur YoungWorks

Nevenfuncties: geen

Ronald Lubberts, bestuurslid

Onafhankelijk, zelfstandig adviseur

Nevenfuncties: geen

Presidium

Het presidium zit de Algemene Ledenvergaderingen voor.

Jikke Rigt Sietsma

Secretaris/beleidsmedewerker ad interim

Nevenfuncties: lunchcommissaris/bestuurslid Alumnivereniging Hou' en Trouw, organisatieadviseur Ecsat, bestuursvoorzitter Vereniging van Eigenaren Jacob Zuid, adviseur stichting voor vrouwen met siliconen implantaties

Pieter Lammers

Reisbegeleider

Nevenfuncties: geen

Huup Dassen (tot juni 2013)

Freelance journalist

Nevenfuncties: geen

Jacqueline Kuppens, (vanaf 11-11-2013)

Zelfstandig gevestigd interim-manager en adviseur

Nevenfuncties: voorzitter Stichting Erbijhuis Kronehoef, bestuurslid Stichting Elkrijk

Geschillencommissie

Bij conflicten tussen leden en organen van Milieudefensie treedt op verzoek een geschillencommissie in werking.

Arno van Deuzen

Advocaat

Nevenfuncties: lid Geschillencommissie Fietsersbond, voorzitter werkgroep 'Goed werkgeverschap' van de Vereniging voor Arbeidsrecht, juridisch adviseur Vereniging Paardrijden Gehandicapten Opmeer, juridisch adviseur Rechtswinkel Noord-Holland Noord

Gertjan van der Deure

Leraar basisonderwijs

Nevenfuncties: geen

Siem van den Berg

Invorderingsspecialist

Nevenfuncties: lid Centrale Advies Commissie Personeel Belastingdienst.

Rooster van aftreden

Het rooster van aftreden vindt u op [onze website](#)



Dankzij de Nationale Postcode Loterij vervolg

Met de flinke bezuinigingen waar het kabinet op inzet, neemt het belang van particuliere fondsenwervers zoals de Nationale Postcode Loterij toe. Deze loterij is een bewezen en succesvol middel tot fondsenwerving. De bijdrage van de loterij is niet alleen meerjarig, maar goede doelen bepalen ook zelf de besteding ervan.

Inmiddels werven de Goede Doelen Loterijen (Nationale Postcode Loterij, BankGiro Loterij en VriendenLoterij) jaarlijks ruim 400 miljoen euro voor het goede doel. Daarmee zijn zij de grootste fondsenwerver van Nederland (een aandeel van 25 procent op het totaal aan wervingsopbrengsten). Maandelijks spelen 3,5 miljoen huishoudens in Nederland met deze loterijen mee, met de helft van hun lot dragen ze bij aan een betere wereld.

Het huidige kabinet heeft aangegeven het kansspelbeleid te willen moderniseren. Wij hopen dat het kansspelbeleid de Nationale Postcode Loterij voldoende ruimte blijft bieden voor succesvolle fondswerving. Zonder de Postcode Loterij en haar deelnemers kan Milieudefensie een groot deel van haar initiatieven niet realiseren.

